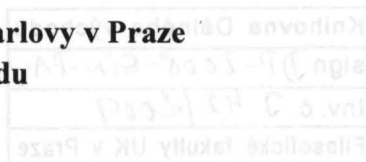

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Ústav Dálného východu

Jazyk namuyi, jeho charakteristika a výzkum

Diplomová práce z oboru sinologie

zpracoval Štěpán Pavlík

Prohlášení o diplomování:

Prohlašuji, že jsem celou diplomovou práci včetně příloh vypracoval samostatně
pod vedením vedoucího diplomové práce a uvedl jsem všechny použité příklady a
literaturu.

vedoucí práce: Mgr. Veronika Zikmundová, PhD

oponent: PhDr. David Sehnal

V Praze, ...

Obsah

1. Úvod	1
2. Úvodní část práce	3
3. Úvodní část práce	3
4. Úvodní část práce	11
5. Úvodní část práce	14
6. Úvodní část práce	14
7. Úvodní část práce	15
8. Úvodní část práce	19
9. Úvodní část práce	19
10. Úvodní část práce	20
11. Úvodní část práce	21
12. Úvodní část práce	22
13. Úvodní část práce	23
14. Úvodní část práce	24
15. Úvodní část práce	31
16. Úvodní část práce	36
17. Úvodní část práce	36
18. Úvodní část práce	38
19. Úvodní část práce	40
20. Úvodní část práce	40
21. Úvodní část práce	43
22. Úvodní část práce	46
23. Úvodní část práce	48
24. Úvodní část práce	51
25. Úvodní část práce	51
26. Úvodní část práce	51
27. Úvodní část práce	55
28. Úvodní část práce	59
29. Úvodní část práce	61
30. Úvodní část práce	65
31. Úvodní část práce	80
32. Úvodní část práce	81
33. Úvodní část práce	87
34. Úvodní část práce	81

Prohlášení diplomanta: pro ústní výzkum 71

4.1. Prohlášení diplomanta 71

Prohlašuji, že jsem celou diplomovou práci včetně příloh vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a uvedl jsem všechny použité podklady a literaturu. 80

Příloha 1 (Seznam otázek a odpovědi) 81

Příloha 2 (Příloha diplomové práce) 87

V Praze, ... 87

Příloha 3 (Seznam otázek a odpovědi) 81

OBSAH

1. Úvodem	1
2. Tibeto-barmská jazyková skupina	3
2.1 Rozdělení tibeto-barmských jazyků	3
2.2 Větev <i>qiangských</i> jazyků	11
2.3 Fonetika <i>qiangských</i> jazyků	14
2.3.1 Iniciály	14
2.3.2 Finály	15
2.4 Gramatika <i>qiangských</i> jazyků	19
2.4.1 Substantiva	19
2.4.2 Zájmena	20
2.4.3 Číslovky	21
2.4.4 Numerativy	22
2.4.5 Pádové partikule	22
2.4.6 Slovesa	25
2.4.7 Adjektiva	34
2.4.8 Stavba věty	33
3. Jazyk <i>namuyi</i>	36
3.1 Postavení jazyka <i>namuyi</i> v <i>qiangské</i> větvi	36
3.2 Geografické rozšíření	38
3.3 Fonetika	40
3.3.1 Iniciály	40
3.3.2 Finály	43
3.3.3 Tóny	46
3.3.4 Struktura slabiky	48
3.4 Gramatika	51
3.4.1 Substantiva	51
3.4.2 Zájmena	51
3.4.3 Číslovky, numerativy a datum	55
3.4.4 Pádové partikule	59
3.4.5 Slovesa	63
3.4.6 Adjektiva	65
3.4.7 Stavba vět	66
3.4.8 Některé charakteristické rysy slovo tvorby	68
4. Teoretické podklady pro terénní výzkum	71
4.1 Zhodnocení pramenů	71
4.2 Metody terénního výzkumu	76
5. Závěr	80
6. Přílohy	80
Příloha 1 (Rozdělení barmské a tibetské jaz. skupiny dle Schaffera)	81
Příloha 2 (Rozdělení tibeto-barmské jaz. skupiny dle Benedicta)	82
Příloha 3 (Rozdělení tibeto-barmské jaz. skupiny dle čínských badatelů)	83

Příloha 4 (Rozdělení tibeto-barmské jaz. skupiny dle RCTBS)	84
Příloha 5 (Rozdělení tibeto-barmské jaz. skupiny dle Ethnologue)	85
Příloha 6 (Jazyková situace mluvčích dle serveru Ethnologue)	86
Příloha 7 (Složení slabik jednotlivých jazyků <i>qiangské</i> větve)	87
Přílohy 8 – 10 (Ukazovací zájm. a ob. numerativy <i>qiangských</i> jaz.; pády v <i>qiangštině</i>) ...	88
Příloha 11 (Směrové modifikátory v <i>qiangských</i> jazycích)	89
Příloha 12 (Směrové modifikátory a jména místa v <i>qiangštině</i> a <i>muya</i>)	89
Příloha 13a (Lokativy v <i>namuyi</i>)	90
Příloha 13 (Tabulka – Seznam slabik podle ATBL a ZMYC)	91
Příloha 14 (<i>Qiangský</i> a <i>yiský</i> pinyin)	93
7. Seznam pramenů a použité literatury	94

1. ÚVODEM

Cílem této práce je zpracovat co nejvíce dostupných informací o jazyku *nàmùyī*, kriticky zhodnotit dosavadní výzkumy a na základě těchto informací položit nástin, jakým směrem by se měl ubírat další výzkum tohoto jazyka a definovat předvídatelné problémy.

Vzhledem k tomu, že jazyk *nàmùyī* bývá řazen do tibetobarmských jazyků, resp. do *qiangské* větve těchto jazyků, pokusím se nejprve uvést tuto jazykovou skupinu a určit základní charakteristiky, na základě kterých je jazyk *nàmùyī* do této skupiny zařazen. Vycházet budu jak z prací západních, tak z prací čínských badatelů, proto bude zpočátku nezbytné uvést pohled z obou stran, předpokládaje, že čínští badatelé budou na rozdělení jednotlivých skupin jazyků mít svůj specifický názor. Po uvedení tibetobarmské větve se pokusím blíže definovat *qiangskou* skupinu jazyků, což by měly být jazyky *nàmùyī* nejbližší, proto je nutné poznat základní charakteristiky těchto jazyků pro stanovení kritérií dalšího výzkumu zejména v oblasti gramatiky tak, aby byly podchyceny všechny možné zvláštnosti tohoto jazyka.

Pro popis vlastního jazyka *nàmùyī*, o který se na základě dostupných materiálů pokusím, mi budou sloužit pouze čínské prameny, maximálně doplněné o kusé informace z obecných charakteristik tibetobarmských jazyků, ev. *qiangských* jazyků v dílech západních badatelů, nicméně vzhledem k tomu, že dosavadní výzkumy jazyka *nàmùyī* in situ prováděli pouze čínští badatelé (první výzkumy proběhly v 70. letech), i tyto informace s největší pravděpodobností vycházejí z původních čínských pramenů. Předem předpokládám poměrně neucelený popis gramatiky jazyka *nàmùyī* vzhledem k tomu, že veškeré dosavadní výzkumy byly předběžné a nepříliš důkladné. Na základě výzkumů z odlišných oblastí předpokládám možnost stanovení případných dialektů tohoto jazyka.

Nepředpokládám příliš velkou jednotnost dostupných pramenů ani to, že by se podařilo získat ucelený obraz o jazyce *nàmùyī*. Základním cílem této práce je zjistit skutečný stav a relevantnost dosavadních výzkumů tak, aby bylo možné na ně v budoucnu navázat a vyhnout se případným chybám. K této počáteční nedůvěře mě

vede předpoklad, že čínští autoři o sinotibetských jazycích většinou uvažují v rámci paradigmat existujících v čínském jazyce, proto je velmi pravděpodobné, že se nevyhnou snaze nalézt jevy podobné čínštině i v této skupině jazyků.

Na závěr tohoto úvodu si dovoluji uvést několik technických poznámek k této práci. V celé práci budu pro příklady v tibetobarmských jazycích používat mezinárodní fonetickou transkripci IPA. Pro čínské výrazy budu používat abecedu *pīnyīn* a to většinou včetně diakritických znamének pro tóny. Jakýkoliv výraz v *pinyin* bude uveden kurzívou, aby byl takto odlišen od okolního textu a to i v případě, že se vyskytne počeštěný výraz, kde alespoň část bude uvedena v této abecedě, u počeštěných výrazů jsou v *pinyinové* části vynechány tónové značky (např. výraz *qiangština* obsahující slabiku *qiāng*). Názvy některých tibeto-barsmkých jazyků, které nejsou počeštěné, budou uvedeny malými kapitálkami (např. jazyky DRUNG). Výrazy v transkripci IPA budou většinou uváděny mezi dvěma lomítky (např. /çi/), v některých tabulkách, kde je výslovně uvedeno, že se jedná o výrazy v daném jazyce potom tato lomítka vynechávám.

V textu se odkazuji na některé prameny poměrně často, proto u takových pramenů používám zkratky. V seznamu použité literatury jsou tyto zkratky umístěny nad odkaz a jsou podtrženy.

2. TIBETO-BARMSKÁ JAZYKOVÁ SKUPINA

2.1 Rozdělení tibeto-barmských jazyků

Tradičně bývá jazyk *nàmùyī* řazen do sino-tibetské jazykové rodiny mezi jazyky tibeto-barmské. Připomeňme, že již dělení sino-tibetské jazykové rodiny je značně problematické a prozatím nepanuje jednotný názor. Za „sinitickou“ část zde stojí čínština¹ a za „tibetskou“ část pak převážně jazyky, kterými se hovoří zejména na území Tibetu (nikoliv pouze v Tibetské AO) a v Barmě, tedy jazyky tibeto-barmské. Především v čínských kruzích, narozdíl od západních badatelů, se do této jazykové rodiny řadí ještě jazyky 壯侗語族 *Zhuàng-Dòng* (TAI-KADAI)² a jazyky 苗瑤語族 *Miáo-Yáo* (HMONG-MIEN)³, které vykazují určitou podobnost s ostatními jazyky v daných oblastech.

Vzhledem k tomu, že první vědecké pokusy objevit historii světových jazyků, spadají do konce 18. století, kdy evropští badatelé začali systematicky srovnávat jednotlivé jazyky a hledat mezi nimi příbuznosti, nelze se divit, že počátky výzkumů jazyků východní Asie spadají až do pozdějšího období. Teprve v polovině 19. století se začalo o čínštině uvažovat v širším kontextu, kdy na jedné straně byla jasná příbuznost s tibetštinou, na straně druhé pak příbuznost tibetštiny s barmštinou⁴. Německý badatel Klaproth (1823) již tehdy uváděl dnes všeobecně přijímaný fakt, že čínština, barmština a tibetština patří do stejné skupiny, která není příbuzná s japonštinou, thajštinou, vietnamštinou a dalšími jazyky. Na počátku 19. století existovala teorie „indo-čínské jazykové rodiny“, 印度支那語系, (Leyden, 1808), někdy nazývané podle staroperského názvu pro Asiaty jako „turanská jazyková rodina“, 突蘭語系, (Hodgson, 1849; Müller, 1855). Z této jazykové skupiny vyděluje německý badatel Conrady (1896) tamilské, turecké, japonské a austronéské

¹ ať už ji považujeme za jeden jazyk, který se dělí na několik dialektických skupin nebo za skupinu čínských jazyků (Sinitic languages, Chinese languages), kde se jednotlivé dialektické skupiny považují za samostatné jazyky.

² thajsko-kadajské jazyky (patří sem např. thajština, laoština, ISAN, čuangština, LANNA, *yuan* ad.) bývají brány buď jako samostatná jazyková rodina nebo bývají často přiřazovány k sino-tibetským nebo austronéským jazykům.

³ podle *Crystal, David: The Cambridge Encyclopedia of Language*, 2nd. edition, Cambridge University Press 1997, s.312

⁴ podle STEDT, Description of the Sino-tibetan Language Family, <http://stedt.berkeley.edu/html/STfamily.html>

jazyky, nicméně mylně řadí čínštinu, thajštinu a vietnamštinu do skupiny sino-thajských jazyků. Termín sino-tibetská jazyková rodina byl nejspíš poprvé použit francouzským badatelem Przuluskim (1924), jenž jím nahradil původní „indo-čínskou“ jazykovou rodinu. Až v roce 1972 Benedict znovuobjevil původní Klaprothův koncept, který řadí thajštinu a vietnamštinu do jiné jazykové rodiny.¹

Vraťme se však zpět k tibeto-barmské jazykové skupině. Jazyky, které se řadí do této skupiny, se mluví v Barmě, Thajsku, Vietnamu, Indii, Laosu, Nepálu, Bhútánu a v Číně v autonomní oblasti Tibet a dále v provinciích 青海 *Qīnghǎi*, 甘肅 *Gānsù*, 雲南 *Yúnnán*, 四川 *Sìchuān*, 貴州 *Guìzhōu*, 廣西 *Guǎngxī* a 湖南 *Húnán*. Počet jazyků je doposud nestanoven a to hned z několika důvodů – jednak jazyková situace v těchto místech je prozatím nezmapovaná, jednak panuje nejednotnost v kritériích pro stanovení hranice, kdy se jedná o odlišné jazyky a kdy pouze o odlišné dialekty jednoho jazyka. Uvažuje se s počtem 100 – 300 jazyků.² Z toho v Číně se vyskytující jazyky jsou následující³: 藏語 tibetština, 嘉戎語 j. *jiāróng* (RGYARONG), 門巴語 j. *ménbā* (MOINBA), 景頗語 j. *jǐngpō* (kačín), 彝語 j. *yí* (LOLO), 傣僳語 j. *lǐsù*, 哈尼語 j. *hāní*, 拉祜語 j. *lāhù* (MOSO), 納西語 j. *nàxī* (LOMI, MOSO), 基諾語 j. *jīnuò*, 嘎卓語 j. *gāzhuó* (KADUO), 載瓦語 j. *zǎiwǎ*, 阿昌語 j. *āchāng*, 羌語 *qiangština*, 普米語 j. *pǔmǐ*, 珞巴語 j. *luòbā*, (登) j. *dēng*, 獨龍語 j. *dúlóng* (DRUNG), 怒語 j. *nù* (NUNG), 土家語 j. *tǔjiā*, 白語 j. *bái*, 爾龔語 j. *ěrgōng* (HORPA), 爾蘇語 j. *ěrsū*, 史興語 j. *shǐxìng*, 扎巴語 j. *zhābā* (*quèyù*), 納木義語 j. *nàmùyì*, 貴瓊語 j. *guìqióng*, 浪速語 j. *làngsù* (MARU), 勒期語 j. *lèqī* (laši), 波拉語 j. *bōlā* (PELA). Jedná se tedy o více než 30 jazyků s tím, že některé jazyky ještě nebyly doposud objeveny⁴.

¹ podle *Jacques, Guillaume*: 西方漢藏語研究簡介 *Xīfāng Hàn-Zāngyǔ Yánjiū Jiǎnjiè*, <http://xiang.free.fr/hanzangyupuxishu.htm>

² on-line katalog Ethnologue však uvádí již celkem 389 živých jazyků, které jsou zařazeny do tibeto-barmské jazykové skupiny. Podle této databáze je tvořen standard třípísmenných jazykových kódů reprezentujících názvy jednotlivých jazyků (ISO 639-3). *Gordon, Raymond G., Jr.* (ed.), 2005. Ethnologue: Languages of the World, Fifteenth edition. Dallas, Tex.: SIL International. Online version: <http://www.ethnologue.com/>

³ podle 戴慶廈 *Dài, Qīngxià*, 傅愛蘭 *Fù, Àilán*, 劉菊黃 *Liú, Júhuáng*: 關於我國藏緬語的係屬分類 *Guānyú Wōguó Zàng-Miǎnyǔ de Xìshǔ Fēnlèi*, in RCTBS

⁴ on-line katalog Ethnologue dělí jazyk *jiāróng* (RGYARONG) na 4 jazyky (HORPA, *shangzhai*, *guanyinqiao*, *jiāróng*); jazyk *bái* dělí na 3 (jižní, severní a střední); jazyk *jīnuò* dělí na 2 (*buyuan*, *youle*); jazyky *qiāng*, *pǔmǐ*, *tǔjiā* dělí vždy na severní a jižní; jazyk *dēng* dělí na DARANG a GEMAN; jazyk *yí* dělí na 24 jazyků (z toho 22 v Číně, 2 ve Vietnamu); jazyk *lǐsù* dělí na 2 (LIPO, *lǐsù*); a jmenuje dalších asi 30 jazyků, kterými se mluví na území ČLR. Vzhledem k tomu, že u některých jazyků není pevně stanoveno, zdali se jedná o samostatné jazyky nebo

Z výše uvedeného výčtu je jasné patrné, že ačkoliv počet jazyků doposud není spolehlivě stanoven, je pro tuto jazykovou skupinu charakteristický jejich poměrně velký počet¹.

Co se týče dělení tibeto-barmské jazykové skupiny, opět platí, že dodnes nepanuje shoda a zařazení jednotlivých jazyků do podskupin podle příbuznosti bývá někdy dosti problematické. Výzkumy, které v této oblasti začaly probíhat na přelomu 19. a 20. století byly vesměs nesystémové a rozdrobené. Zpočátku byly rozeznány jazyky jako je *lisù*, LOLO, *lāhù*, *hānì*, *nàxī* ad. s tím, že byla definována jejich vzájemná příbuznost. Ve 30. letech 20. století rozdělil americký vědec Grierson Kanow tibeto-barmské jazyky na celkem 8 podskupin:

- 1) tibetština (Tibetan, 藏語)
- 2) severoassamská jaz. skupina (North Assam Group, 北阿薩姆語組)
- 3) barmská jazyková skupina (Burma Group, 緬語組)
- 4) himalájské jazyky (Himalayen Languages, 喜馬拉雅語群)
- 5) kačinská skupina (Kachin Group, 景頗語組)
- 6) kuki-čínská jaz. skupina (Kuki-Chin Group, 庫基——欽語組)
- 7) nagaská jazyková skupina (Naga Group, 那加語組)
- 8) jazyková skupina BARA/BODO (Bara or Bodo Group, 巴拉或博多語組)

V 60. letech 20. století vznikly dva hlavní proudy dělení těchto jazyků. Nejprve se podívejme na dělení podle amerického badatele Roberta Schafera, který zařadil čínštinu na stejnou úroveň jako ostatní podskupiny tibeto-barmských jazyků a vytvořil 6 skupin²:

- 1) barmská jazyková skupina (Burmic, 緬語族)
- 2) čínská jazyková skupina (Sinitic, 漢語族)
- 3) dajská jazyková skupina (Daic, 台語族)
- 4) tibetská jazyková skupina (Bodic, 藏語族)
- 5) barská jazyková skupina (Baric, 巴爾語族)

¹ pouze o dialekty, je počet těchto jazyků, které se vyskytují v Číně, v současné době nemožné pevně stanovit.

¹ a to ve srovnání s ostatními skupinami této jazykové rodiny (i v případě, že bereme v úvahu čínské dělení, které do sino-tibetské jazykové rodiny řadí i jazyky thajsko-kadajské a jazyky *Miáo-Yáo*.

² detailní rozdělení barmské a tibetské jazykové skupiny viz **Příloha 1**

*(u Kanowa tomuto odpovídá sk.

bara/bodo)

6) karenská jazyková skupina (Karenic, 卡倫語族)

Jiný přístup zvolil jiný americký badatel, Paul Benedict, který ve svém díle *Sino-Tibetan: A Conspectus*, rozdělil sino-tibetské jazyky na dvě velké skupiny – čínštinu a tibeto-karenské jazyky. Do tibeto-karenských jazyků pak patřily jazyky tibeto-barmské a karenské. Samotné rozdělení tibeto-barmských jazyků mělo tu zvláštnost, že nebylo v tradiční stromové struktuře, ale z jednoho centrálního jazyka se rozbíhaly ostatní jazyky nebo jazykové podskupiny v hvězdicovitém uspořádání¹.

Zvláště Benedictovo rozdělení mělo velký vliv na pozdější západní badatele. Kromě těchto dvou hlavních proudů stojí za zmínku rozdělení podle Sorena Egeroda, který rozdělil tibeto-barmské jazyky na tři podskupiny – tibetskou, barskou a barskou (BADA/BORO). Tibetskou skupinu dále rozdělil na himalájskou větev (tibetské jazyky, himalájské jazyky), větev BAHING-VAJU (巴興——瓦優語支), větev MIRI (米利語支²) a ostatní tibetské jazyky a barskou skupinu na barskou větev (resp. lolo-barmskou), kačinskou větev a větev KUKI (resp. kuki-čin).

Z nejnovějších dělení tibeto-barmských jazyků si dovolím uvést dělení podle Jamese Matisoffa³, který modifikuje víceméně nepraktické dělení podle Benedicta a vytváří poměrně jednoduchý model, který dělí tibeto-barmské jazyky na 7 následujících skupin: kamarupanské, himalájské, *qiangské*, *jingpo-nungsko-luské*, lolo-barmsko-*naxiské*, karenské a *baiské*.

Kamarupanské jazyky odpovídají vlastně třem skupinám jazyků podle Benedicta, konkrétně KUKI-NAGA, BODO-GARO a ABOR-MIRI-DAFLA. Jedná se o jazyky, kterými se hovoří na území v severovýchodní Indii a přilehlých regionech v Barmě (Kamarupa je sanskrtský termín pro Assám). Jedná se o skupinu jazyků, která je dodnes velice málo probádaná, mnoho jazyků v dané oblasti je doposud velmi málo zaznamenáno, nicméně je jasné, že tradiční dělení na výše zmíněné podskupiny (KUKI-NAGA, BODO-GARO A ABOR-MIRI-DAFLA) není příliš šťastné a mnoho jazyků z

¹ viz Příloha 2

² u Benedicta tomuto odpovídají jazyky ABOR-MIRI-DAFLA

³ podle STEDT, Description of the Sino-tibetan Language Family, <http://stedt.berkeley.edu/html/STfamily.html>

tohoto modelu vybočuje.

Himalájská skupina obsahuje poměrně dobře probádané jazyky jako je tibetština, lepča, NEWARI a další jazyky na pokraji vyhynutí.

Oproti Benedictovi zavádí novou skupinu jazyků - *qiangskou* skupinu, do které jsou zařazeny jazyky *baima*, *ěrgōng*, *ěrsū*, RGYARONG, *guiqióng*, *mùyǎ*, *nàmùyì*, *pǔmǐ*, *shìxìng*, *zhābā*¹. Toto dělení je však dodnes považováno za spíše informativní.

Co se týče čínských badatelů, již v roce 1937 položil 李方桂 *Lǐ Fāngguì* ve své práci 《中國的語言和方言》(Jazyky a dialekty Číny) základy dodnes čínskými vědci používaného dělení sino-tibetské jazykové rodiny. Tuto jazykovou rodinu rozdělil na čínštinu – ta je brána jako jeden jazyk, který se dále dělí na dialektické skupiny – a 3 jazykové skupiny: 侗——台語族 *dong-taiskou*, 苗瑤語族 *miao-yaoskou* a 藏緬語族 *tibeto-barmskou*. Tibeto-barmskou jazykovou skupinu pak dále rozdělil na 4 větve – 藏語群 *tibetskou* (včetně jazyků 獨龍語 DRUNG, 努語 NUNG a 嘉戎方言 RGYARUNG, tehdy označeném jako dialekt), 波多——那加——克欽語 *bodo-naga-kačinskou*, 緬語群 *barmskou* a 彝語群 větev LOLO (včetně 納西語 jazyka *nàxī*). Na tomto základě vypracovali v 60. letech mnohem bohatší rozdělení sino-tibetských jazyků 羅常培 *Luó Chángpéi* a 傅懋勤 *Fù Màoqín*, které bylo bezesbytku přijímáno minimálně dalších 20 let a mělo poměrně velký vliv na další bádání v této oblasti. S několika změnami v přiřazení jednotlivých jazyků do jiných jaz. větví a poukázáním na další existující jazyky, zpracovali 馬學良 *Mǎ Xuéliáng* a 戴慶廈 *Dài Qìngxià* heslo „sino-tibetské jazyky“ do čínské encyklopedie 《大百科全書》 a ačkoliv dodnes není ani v Číně určen jednoznačný standard, neboť někteří badatelé upozorňovali na další možné jazykové větve a jazyky, vychází většina prací z této základní kostry².

Zvláštní charakteristiky tibeto-barmských jazyků v rámci sino-tibetské jazykové rodiny vyplývají z celé řady faktorů, které ovlivňovaly a ovlivňují vývoj jednotlivých jazyků této skupiny. Mimo jiné můžeme jmenovat rozložení těchto jazyků na poměrně velké části geograficky členitého území s relativně velkým

¹ jazyk *zhābā* bývá považován za nepřímého nástupce tangutského jazyka, kterým se mluvilo v *Xī Xià*, říši zničené ve 13. století Mongoly.

² pro detailní rozdělení tibeto-barmské jazykové skupiny podle čínských badatelů viz **Příloha 3**.

počtem mluvčích. Mezi zvláštnosti, které se nevyskytují u dalších větví této jazykové rodiny, patří někdy velmi bohatý systém složených iniciálních souhlásek¹, nerozvinutý nebo dokonce neexistující systém tónů u některých jazyků a bohatá morfologie. Obecně je vývoj jednotlivých jazyků v této skupině značně nerovnoměrný, neboť zde na jedné straně nalézáme jazyky s výrazně analytickými rysy (s pevným pořádkem slov, velký počet gramatických slov, slovesa bez vyjádření osoby, čísla, času atd.) jako např. jazyky LOLO, *lìsù*, *hānì*; a na straně druhé jazyky s flektivními rysy (nepevný pořádek slov, gramatické vztahy vyjádřené pomocí konjugace a deklinace atp.) jako např. *qiangština*, DRUNG, RGYARONG. Z tohoto nerovnoměrného vývoje plyne potřeba mnohem složitější struktury, která obsahuje mnohem více stupňů než je tomu u jiných jazykových rodin. Rovněž vztahy mezi jednotlivými jazyky jsou velmi složité, např. jazyk RGYARONG má mnoho charakteristik podobných tibetštině, nicméně jinými charakteristikami se blíží spíše *qiangštině*; obdobně jazyk NUNG má z hlediska fonologie mnoho společných rysů s jazykem LOLO, v některých rysech se blíží i barmštině, nicméně z hlediska gramatiky má mnoho společných rysů s jazyky severnějšími, jako např. DRUNG. V některých oblastech docházelo k velkému vzájemnému ovlivňování jednotlivých jazyků, ať už z hlediska fonetiky, gramatiky nebo slovní zásoby, jiné zůstaly okolními jazyky téměř nedotčeny. Přičteme-li k této vnitřní rozrůzněnosti ještě neexistenci písemných záznamů a vůbec písma u mnoha jazyků (de facto pouze tibetština, LOLO a *nàxī* mají vlastní historické písemné záznamy), je nasnadě, že jakýkoliv pokus o rozdělení těchto jazyků do jednotlivých skupin s sebou nese mnoho problémů a vždy vyvstávají nové a nové otázky.

Nejvíce dnešních národností, které hovoří tibeto-barmskými jazyky v Číně, se pravděpodobně vyvinulo z *protoqiangů*. Vzhledem k již dříve zmiňované geografické rozrůzněnosti a tím i odlišným přírodním podmínkám (některé dnešní národy žijí v oblastech v nadmořské výšce 2000 m.n.m) a velkému území, kde se *protoqiangové* vyskytovali, docházelo k velmi odlišnému vývoji z hlediska

¹ pro popis slabiky zde užívám terminologie běžné pro čínštinu, zde se jedná o praeturu tvořenou konsonantickou skupinou.

společenského zřízení, schopnosti vyrábět, druhu fungujícího ekonomického modelu, obchodních vztahů a kulturního života vůbec. Dá se předpokládat, že mezi odlišným kulturně-ekonomickým vývojem jednotlivých skupin a mezi jazykovým vývojem existuje souvislost. Ve společnosti, která se ekonomicky a kulturně rozvíjela rychleji, pravděpodobně docházelo k mnohem rychlejším změnám v jazyce ve smyslu zachování původních charakteristik. Samozřejmě je nutné brát v ohled mnohé další faktory, jako např. ovlivňování okolními jazyky, geografickou polohu apod. Proto je velmi důležité správné stanovení určité charakteristiky, díky které se jednotlivé skupiny od sebe odlišují z hlediska historického vývoje¹.

Dài Qìngxìà, *Fù Àilán* a *Liú Júhuáng*² dělí tibeto-barmskou skupinu na až 5 úrovní (jazyková skupina 語族, jazyková podskupina 語群, jazyková větev 語支, skupina jazyků 語組, jazyk 語言) s tím, že hloubka dělení na nižší řády není u všech jazyků stejná, čímž chtějí naznačit složité vývojové vztahy v rámci této jazykové skupiny. Jazyky (resp. skupiny jazyků) umístěné v tabulce vlevo (od nápisu „Tibeto-barmská j. skupina“) si zachovávají mnohem více charakteristik stejných s původním tibeto-barmským prajazykem, jazyky umístěné v tabulce vpravo se odlišují od původního prajazyka mnohem více, přičemž zařazení jednotlivých jazyků odráží jejich vzájemnou příbuznost – jazyky umístěné vedle sebe mají podobné rysy. Rozdělení na severní a jižní podskupinu je založeno na rozdílech v gramatice a fonetice. V severní skupině mají jazyky složené iniciály, poměrně bohatý systém slabičných kod tvořených jednou konsonantou, většina slov je dvoj- či víceslabičných, valná většina jazyků nemá systém tónů nebo je tento systém nepřilíživě rozvinutý, v mnoha jazycích existuje časování sloves (slovesa rozeznávají osobu, číslo, čas, způsob, směr, vid, rod ad.), rozdíly mezi jednotlivými jazyky jsou poměrně velké a jazyky se navzájem ovlivňují málo.³

Pro vydělení samostatné rGyarong-drungské větve, která podle serveru

¹ takovouto charakteristikou může být např. pořádek slov ve větě SOV, který je typický pro tibeto-barmské jazyky (s výjimkou jazyka *bai*, kde byl pořádek slov ovlivněn čínštinou a jazyka *KAREN*, který byl pod silným vlivem thajštiny a jazyka *MON*) a odlišuje je od ostatních skupin v sino-tibetské jazykové rodině.

²戴慶廈 *Dài, Qìngxìà*、傅愛蘭 *Fù, Àilán*、劉菊黃 *Liú, Júhuáng*: 關於我國藏緬語的係屬分類 *Guānyú Wógú Zàng-Miǎnyǔ de Xìshù Fēnlèi*, in RCTBS

³ konkrétní dělení viz **Příloha 4**.

Ethnologue¹ de facto odpovídá *qiangsko-tangutským* jazykům, jsou společné charakteristiky z hlediska fonetiky, gramatiky a lexika vůči ostatním jazykům, ať už jde o gramatické kategorie sloves, která pomocí prefixů nebo sufixů vyjadřují osobu, číslo a směrovou modifikaci (exocentrickou, endocentrickou, stoupající, klesající, jež se mohou mezi sebou kombinovat a často bývají určeny např. dle toku řeky nebo charakteristikou místních hor), podobné vyjadřovací prostředky (např. existence foneticky podobného deminutivního pomocného slova - /tsa/ (RGYARONG), /tsy// (*qiangština*), /tsi// (*guìqióng*), /tɕe// (*mùyǎ*), /tɕan// (DRUNG) ad.), postavení numerativu s číslovkou vždy za substantivem nebo bohatý systém složených iniciálních konsonant.

---

¹ dělení dle serveru Ethnologue viz **Příloha 5**.

2.2 Větev *qiangských* jazyků

V předchozí kapitole byly nastíněny některé problémy s dělením tibeto-barmské jazykové skupiny na jednotlivé větve. Většina současných dělení zavádí *qiangskou* jazykovou větev, spřízněnou s RGYARONG, resp. tangutskými jazyky.¹ Poprvé se *qiangská* j. větev objevila v 60. letech, kdy do ní byly zařazeny tři jazyky – *qiangština*, *pǔmǐ* a RGYARONG.²

Qiangskými jazyky se mluví v provinciích 四川 *Sichuān* a 雲南 *Yúnnán* v Číně, konkrétně na území kolem řek 岷江 *Mín Jiāng*, 大渡河 *Dàdù Hé*, 雅礕江 *YARLUNG Jiāng*, 金沙江 a 江 *Jīnshā Jiāng* a do této skupiny patří následující jazyky: 羌語 *qiangština*, 普米語 *pǔmǐ*, 卻域語, *quèyù*, 扎坝語 *zhābā*, 貴瓊語 *guìqióng*, 木雅語 *mùyǎ*, 爾蘇語 *ěrsū*, 納木義語 *namujština*, 史興語 *shǐxìng*³. Pouze *qiangština* a *mùyǎ* (a z nejpříbuznějších jazyků pak RGYARONG) byly již poměrně podrobně prozkoumány, u ostatních jazyků většinou dodnes neproběhl ucelenější výzkum, neboť valná většina těchto jazyků byla objevena relativně nedávno⁴. Vzhledem k tomu, že některé z těchto jazyků jsou nejspíše tónické a některé nikoliv, je výzkum této skupiny jazyků velmi zajímavý a ideální z hlediska mechanismu geneze tónů⁵.

V následující tabulce je uveden výčet jazyků včetně počtu mluvčích podle Ethnologue:

¹ většina badatelů připouští, že nepřiliš prozkoumané jazyky řazené do této jazykové větve sem nemusí nutně patřit.

² *Sūn, Hóngkǎi*: On Language of the *Qiangic* Branch in Tibeto-Burman, *Language and Linguistic* 2.1 157-181, 2001

³ server Ethnologue dělí jazyk *pǔmǐ* na severní a jižní, stejně jako *qiangštinu*. V některých čínských pracích (RCTBS, ISTL) se do této skupiny řadí ještě jazyk 爾龔語 *ěrgōng* (HORPA, 道孚語 *dàofú*). Server Ethnologue řadí tento jazyk do skupiny rGyarongských jazyků. James Matisoff řadí do skupiny *qiangských* jazyků i skupinu jazyků rGyarongských.

⁴ v 60. letech proběhl ucelený výzkum j. *pǔmǐ* (tehdy označovaného jako 西番語), *qiangštiny* a RGYARONG. V r. 1979 proběhl na západě provincie *Sichuān* výzkum přímo v terénu, při kterém byly objeveny další jazyky, které se velmi podobaly předchozím třem zmiňovaným jazykům. Konkrétně šlo o *ěrsū*, *mùyǎ*, *shǐxìng*, *nàmùyì*, *quèyù*, *ěrgōng* a *guìqióng*.

⁵ viz STEDT

jazyk	čínský název	alternativní názvy	počet mluvčích	údaj z roku	ISO kód
<i>qiangština</i>	羌語	Ch'iang	130000	1999	eng, qxs
<i>ěrsū</i>	爾蘇語	Duoxu, Erhsu	9000	1999	ers
<i>guìqióng</i>	貴瓊語	Guichong	6000	2000	gqi
<i>mùyǎ</i>	木雅語	Miyao, Minyak, Manyak	13000	2000	mvm
<i>pǔmǐ</i>	普米語	P'umi, Pimi, Primmi, Pruumi, P'õmi, P'rome, Ch'rame	53000	1999	pmi, pmj
<i>namujština</i>	納木義語	Namuzi	4000	2000	nmy
<i>quèyù</i>	卻域語	Zhābā	7000	1995	qvy
<i>shìxìng</i>	史興語		1800	2000	sxg
<i>zhābā</i>	扎垭語	Zaba	7700	1995	zhb

Jak je z předešlé tabulky patrné, šest z devíti jazyků má počet mluvčích menší než 10000. Ze zbylých tří jazyků, pouze mluvčí jazyka 普米 *pǔmǐ* mají pozitivní přístup k používání vlastního jazyka, zatímco mluvčí jazyka 木雅 *mùyǎ* jsou ke svému jazyku indiferentní a mluvčí *qiangského* jazyka mají přístup dokonce negativní. Obecně tedy lze říci, že téměř celá *qiangská* větev patří do ohrožených jazyků.

Kromě jazyka 爾蘇 *ěrsū*, nemají žádné z těchto jazyků vlastní písmo¹. Většina mluvčích *qiangských* jazyků je bilingvní (uplatňují se zjeměna čínština, tibetština, jazyky *yi*)².

Z hlediska fonetického existují u většiny *qiangských* jazyků uvulární konsonanty, většina jazyků má bohatý systém složených iniciál (tj. existuje systém praetur tvořených jedním konsonantem i skupinou konsonantů) a čtyři nebo pět řad afrikát, existuje zde poměrně velký počet samohlásek a vokální harmonie. Počet tónů se uvádí 2 – 4, některé jazyky tóny nemají.

Z hlediska gramatického mají tyto jazyky bohatou morfologii zejména na bázi aglutinace. Jádrem vět je sloveso, které v pozici přísudku rozeznává kategorie směrové modifikace, osoby, čísla, času, vidu, rodu, způsobu. Způsoby pro vyjádření imperativu, zákazu, záporu, otázky apod. jsou podobné nebo mají společný původ.

¹ v tomto jazyce existuje barevné znakové písmo nazývané /ndza³³ra³³ma⁵⁵/, někdy též nazývané jako /ša³³pa⁵⁵/

² detailněji viz **Příloha 6**.

Z hlediska lexikálního se pohybuje počet kognátů mezi 10 – 20%, v mnoha jazycích je velký počet výpůjček z čínštiny nebo tibetštiny.¹

---

¹ podle *Huáng, Bùfán* v ISTL, s.307

2.3 Fonetika *qiangských* jazyků

2.3.1 Iniciály

V *qiangských* jazycích lze iniciály rozdělit na jednoduché a složené¹. Jednoduchých iniciál bývá zpravidla poměrně velký počet (40 – 50)² a bývají podobného druhu. Z ploviv jsou většinou přítomné bilabiály, alveoly, veláry a uvuláry; z afrikát dentály, retroflexivy, laminály a palatály; z nazál bilabiály, alveoly, palatály a veláry, frikativ bývá velké množství, dle místa artikulace od 6 do 8 řad, vždy jsou však přítomné dentály a retroflexivy. Všechny *qiangské* jazyky rozlišují znělé a neznělé iniciály, neznělé iniciály lze dále rozlišit na aspirované a neaspirované.

Důležitou charakteristikou *qiangských* jazyků je existence uvulár, zejména ploviv, které se v *neqiangských* jazycích vyskytují pouze zřídka (existují v jazycích *lāhù*, severní *baištině*³, některých *yiských* dialektech). Uvulární konsonanty se vyskytují dále pouze v některých amdoských dialektech tibetštiny. Na základě srovnání některých slov v daných dialektech tibetštiny se slovy sousedících *qiangských* jazyků, lze předpokládat, že uvulární konsonanty jsou pozůstatkem výslovnosti tibeto-barmského protojazyka.

Některé *qiangské* jazyky mají velký počet složených iniciál (*qiangština*, *zhābā*, *quèyù*) a existují i jazyky, kde je počet složených iniciál velmi malý (*shǐxìng*, *pǔmǐ*). Z valné části se skládají ze dvou konsonant, v některých jazycích jsou iniciály složené ze tří konsonantů (*pǔmǐ* /mbz_ɿ-, *ěrsū* /mbr_ɿ-, /ngr_ɿ-, *nàmùyì* /mp_ɿ's_ɿ-, /mp_ɿʃ_ɿ-, /mbz_ɿ-, mbz_ɿ-). Podle typu konsonant můžeme rozeznat tři typy složených iniciál. U prvního typu stojí na prvním místě kontinuální souhláska (nazála, frikativa, aproximanta, vibranta nebo klouzavé polovokály), u druhého typu pak ploviva. Třetí

¹ pro popis segmentální stavby slabiky používám následující pojmy běžné v čínštině: jednoduchá iniciála – praetura tvořená jedním konsonantem, složená iniciála – praetura tvořená více konsonanty, finála – nukleus a koda a dále si vypůjčují běžný termín koda, který představuje terminálu tvořenou konsonantem. Důvodem použití tradičního čínského názvosloví je snaha vyhnout se termínu „rým“ (rhyme / rime), který se někdy používá pro označení slabičného základu, který by mohl být zavádějící v případě, že by v některém z *qiangských* jazyků rovněž existovala mediála, která není součástí rýmu.

² viz Příloha 7

³ podle serveru Ethnologue; jedná se o dialekt / jazyk v oblasti řeky 碧江 *Bijiāng*.

typ má klouzavou souhlásku na druhém místě (tento typ se nevyskytuje u jazyků *quèyù*, *zhābā*, *shǐxìng*, *guìqióng* a *mùyǎ*). Nazály se mohou pojit jak se znělými, tak neznělými konsonanty¹.

Srovnáním jednotlivých kognátů lze vypořádat, že složitá struktura iniciál je poměrně starou charakteristikou tibeto-barmského protojazyka. Ve vývoji jednotlivých jazyků tak docházelo k zjednodušování složených iniciál jednak vypuštěním nebo smíšením některých fonémů dané slabiky, případně rozdělením jednotlivých fonémů do slabik nebo změnou pořadí fonémů v dané slabice. Např. původní výslovnost slov „kůň“ a „vysoký“ se zachovala nejvíce v jazyce RGYARONG, první jako /mbrɔ/, druhé jako /(ke)mbrɔ/. V případě namujštiny došlo v obou případech k vypuštění dvou fonémů: *mbr* > *m*, kůň je namujsky /mo⁵³/, vysoký je /(da⁵⁵)mo³³/, v jazyce *zhābā* došlo ke smíšení s fonémem *ɕ*. *mbr* > *mɕ*, *nɕ*, kůň je *zhābā*sky /mɕo¹³/, vysoký pak /nɕo⁵⁵nɕo⁵⁵/. Jako příklad rozdělení fonémů do samostatných slabik uveďme slovo „rozbitý“ (o oblečení), které si zachovalo složenou iniciálu v jazyce RGYARONG /(ke)mbrɔ/ a v *qiangštíně* /(dɛ)bɪɛ/ , v namujštině a jazyce *shǐxìng* došlo k rozdělení této iniciály do dvou slabik – namujsky /be³³le⁵⁵/ a v j. *shǐxìng* /be³³re⁵⁵/. Docházelo k palatalizaci některých bilabiálních a alveolárních ploziv a nazál (*ɕ* < *bj, *tɕ* < *tj, *tɕʰ* < *tʰj, *n* < *mj), a k retroflexizaci bilabiál, alveol a velár, za kterými původně stál foném *r (*tɕʰ* < *pʰr, *dz* < *bdz < *br, *tɕ* < *dz < *dr, *tɕʰ* < *kʰr, *dz* < *gr). V některých jazycích dále došlo k palatalizaci složené iniciály *sn > sn, někde došlo ke změně *sn > st.²

2.3.2 Finály

Počet finál se ve většině *qiangských* jazyků pohybuje kolem 40 – 50 (vyjma *qiangštiny*)³, z toho počet jednoduchých finál tvořených pouze jedním vokálem je poměrně velký (kolem 20)⁴. Většinou se vyskytují následující: /i/, /y/, /e/, /ɛ/, /a/, /o/,

¹ ISTL, s. 183-191

² ISTL, s. 198-206

³ viz Příloha 7

⁴ v případě *qiangštiny* zde existuje rozdíl mezi krátkými a dlouhými samohláskami, obě varianty mohou být erizované (rhoticized), u jazyků *nāmùyì*, *ěrsū*, *guìqióng* rovněž existují erizované jednoduché finály; u většiny *qiangských* jazyků existují nazalizované jednoduché finály.

/u/, /ə/. Složených finál bývá (vyjma *qiangštiny*) 20 – 30 a ve většině případů jsou dvojsložkové, tvořené mediálou /i/, /u/, /y/ a centrálním vokálem¹, některé dvojsložkové finály jsou tvořeny centrálním vokálem a terminálou /i/ nebo /u/.

Jak je patrné z tabulky složení slabik (Příloha 7), kromě *qiangštiny* a *quèyù* jsou finály otevřené, nicméně u dalších jazyků existují nazalizované finály². *Qiangština* se od ostatních jazyků v této skupině výrazně odlišuje právě existencí 42 kod, z ostatních jazyků má jazyk *quèyù* kodu pouze jednu a to /r/ (přičemž ve většině *qiangských* jazyků existují erizované finály). *Qiangština* má 9 kod stejných s jazykem RGYARONG (-p, -t, -k, -m, -n, -ŋ, -s, -r, -l) a dalších 20, které se v jiném jazyce této skupiny nevyskytují. Kromě toho existují v *qiangštině* ještě kody složené.

U jižní skupiny *qiangských* jazyků došlo k úplné ztrátě některých kod³, nazály se v některých slovech uchovaly jako nosové zabarvení vokálu (nejvíce v jazycích *quèyù*, *guìqióng*, *pǔmǐ*, *shǐxìng*, *zhābā*). Co se týče kvality vokálů, vyskytují se v *qiangských* jazycích vokály nazalizované a erizované.

Nazalizovaných vokálů je v *qiangských* jazycích poměrně velký počet 6 – 10⁴. V tibetštině a jazyce RGYARONG jsou slabikám zakončeným nazálou odpovídající slabiky s nazalizovanou finálou jazyků *guìqióng*, *pǔmǐ* a *shǐxìng*, u jazyků *quèyù*, *zhābā* a *ěrsū* má nazalizovanou finálu pouze malá část odpovídajících slabik a konečně u jazyků *mùyǎ* a *nàmùyì* těmto neodpovídá žádná slabika, která by měla nazalizovanou finálu. Lze tedy předpokládat, že u těchto slabik byl proces ztráty nazalizace již ukončen. Kromě slabik, které původně končily na kodu tvořenou nosovou souhláskou, se vyskytují slabiky, u kterých nazalizaci způsobuje jednak jejich postavení před slabikou s nosovou iniciálou (jde tedy o zvukovou zpodobu),

¹ zde opět užívám čínskou terminologii, kde mediála je vokál předcházející subfinále, tedy centrále a terminále. Zdali je mediála v *qiangských* jazycích součástí rýmu ponechávám otevřeno.

² u namujštiny uvádí *Huáng Bifán* a *Ning Yù* v ATBL kodu -ŋ a u složených finál neuvádějí žádnou nazalizovanou, narozdíl od *Sūn Hóngkǎi*, který v ISTL a ZMYC pokládá všechny příslušné finály za nazalizované.

³ některé kody v *qiangštině* vznikly vlivem stažení dvou slabik do jedné, existuje řada slov, které byly přejaty z čínštiny u nichž rovněž došlo ke stažení nepřízvučné slabiky (např. 沙子 *šas*, 鬍子 *χus*, 鴨子 *jas*, 襪子 *kuas*, 靴子 *cyes*, 席子 *sis*, 桌子 *tšuas*, 椅子 *jis*), u některých slov, přejatých poměrně nedávno, k tomuto procesu ještě nedošlo (např. 桃子 *t'autsə*, 盤子 *p'antsə*, 瓶子 *p'intə*)

⁴ v jazyce *quèyù* 6, *zhābā* 5, *guìqióng* a *mùyǎ* 10, *pǔmǐ* 11, *ěrsū* 7, *nàmùyì* 8, *shǐxìng* 9 – podle ISTL.

případně je nosové zabarvení slabiky způsobeno v současné době již neexistující nosovou iniciálou dané slabiky.

Ve dvou jazycích *qiangské* větve, *mùyǎ* a *guìqióng*, se vyskytuje pouze jedna jediná erizovaná finála, a to /ə/. Jelikož se tato finála vyskytuje pouze ve slovech přejatých z čínštiny (např. 梨兒, v j. *mùyǎ* /li³³ə³⁵/), má tato finála jasný původ právě v čínštině. U ostatních jazyků *qiangské* větve (*qiangština*, *ěrsū*, *nàmùyì* a *shǐxìng*) se erizované slabiky vyskytují i v původních slovech. Srovnáním kořenů jazyků *qiangské* větve s tibetštinou vyplynulo, že původem erizovaných finál v těchto jazycích je existence fonémů /r/ a /l/ v původních iniciálách¹.

V *qiangštině* a *mùyǎ* existuje velmi pravidelná vokální harmonie při slovtvorbě (ve víceslabičných slovech se vyskytují vokály pouze jednoho typu podle postavení jazyka a rtů). V dalších jazycích této větve není tato vokální harmonie zachována v tak velkém rozsahu (např. v jazyce *zhābā* se zachovala pouze u vyjádření některých slovesných kategorií). Tato harmonie již vymizela v jazycích *shǐxìng* a *nàmùyì* (v j. *nàmùyì* je např. předpona vyjadřující zápor vždy /ma⁵⁵/ bez ohledu na typ samohlásky kořenu slovesa, podobně předpona vyjadřující zákaz je vždy /t'a⁵⁵/, předpony směrové modifikace vždy /lo³³/, /mi³³/, /tɕ'i³³/), nicméně její stopy lze vysledovat např. u substantiv vyjadřujících příbuzenské vztahy (pramatka /ε⁵⁵ji⁵⁵/, otec /ε⁵⁵dε³³/, matka /ε⁵⁵ne⁵⁵/, otcův st. bratr /a⁵⁵ʋo⁵⁵/, st. bratr /a⁵⁵po³³/, otcův ml. bratr /a³³tsɿ⁵⁵/).

Co se týče tónů, pokud vůbec v *qiangských* jazycích existují, uvádějí čínští badatelé u většiny jazyků 3 – 4 tóny, většinou je přítomný vysoký tón (55 nebo 53), stoupavý tón (35, 24 nebo 13) a nízký tón (33, 11 nebo 31). U jednoslabičných slov v jazycích *guìqióng*, *ěrsū* a *nàmùyì* mají pouze 3 tóny distinktivní rysy z hlediska významu², u ostatních pak bývá rozdíl pouze mezi vysokým a stoupavým tónem, protože nízké tóny se vyskytují pouze ve víceslabičných slovech³.

Lze předpokládat, že tóny se v *qiangských* jazycích vyvinuly až v pozdější době

¹ ISTL, s.206 – 222

² u *qiangštiny* by to měly být tóny 4 (u dialektů, u kterých se uvádí existence 4-6 tónů)

³ je tedy otázka, zdali se dá ještě hovořit o tónech v pravém slova smyslu nebo spíše o melodickém přízvuku. K tomuto přispívá i fakt, že výslovnost většiny tónů není stabilní (může mít různý průběh) a některé tóny (např. v jazyce *mùyǎ*) mohou být na konci slabiky vzájemně zaměňovány.

a příčiny jejich vzniku jsou obdobné jako vznik tónů v některých dialektech tibetštiny, tj. zjednodušování slabik, ať prostřednictvím zjednodušování složených iniciál nebo vymizením konsonantních terminál (kod)¹.

Z hlediska fonologie jsou si bližší jazyky *guiqióng*, *mùyǎ*, *pǔmǐ*, *ěrsū*, *nàmùyì*, tedy jižní skupina, ležící pod 30° s.š., které mají poměrně málo složených iniciál, velký počet jednoduchých finál, otevřené slabiky a jsou bližší neqiangským jazykům jako např. *yí* nebo kamským dialektům tibetštiny; jazyky, které leží severněji, tedy nad 30° s.š. jsou bližší amdoským dialektům tibetštiny, mají větší počet složených iniciál, méně jednoduchých finál a většinou mají i finály zakončené kodou.

---

¹ ISTL, s. 223 - 233

2.4 Gramatika *qiangských* jazyků

Z hlediska slovních druhů můžeme u většiny *qiangských* jazyků rozeznat substantiva, zástupná slova, číslovky, numerativy, slovesa, adjektiva, adverbia, pomocná slova, spojky, částice a citoslovce. V závislosti na druhu můžeme u slov vysledovat následující gramatické kategorie: číslo, osobu, pád, směr, čas, vid, způsob, sl. rod, modalitu. Ze syntaktického hlediska je pro vyjádření gramatických vztahů jednotlivých slov ve větě nejdůležitějším nástrojem flexe, nicméně uplatňuje se i slovosled nebo užití gramatických (prázdných) slov. *Qiangské* jazyky tedy typologicky patří do syntetických jazyků, ve velké většině se uplatňuje aglutinace, nicméně existují i případy vnitřní flexe. Jak prefixy, tak sufixy mohou být reduplikovány. Afixy, stejně jako gramatická slova, mohou být slabikotvorné i neslabikotvorné. V druhém případě tvoří kodu dané slabiky. Jeden afix nese většinou pouze jeden gramatický význam, nicméně někdy může nést významů i více, zejména pak v kombinaci s dalším afixem. U jazyků, které jsou v kontaktu s jazyky jako *yiština* nebo čínština (tj. *guìqióng*, *ěrsū*, *shǐxìng*, *nàmùyì*), lze pozorovat v některých případech již velmi pokročilý posun od aglutinačního typu k izolacionímu typu jazyka.

2.4.1 Substantiva

Ve všech *qiangských* jazycích rozeznávají substantiva číslo, kromě severních dialektů *qiangštiny*, kde již tato kategorie vymizela. Ve většině jazyků lze rozeznat singulár a plurál, v jazycích *pǔmǐ*, *quèyù* a *ěrsū* existuje ještě duál¹. Plurál bývá vyjádřen jednoslabičným sufixem, který má ve většině *qiangských* jazyků pravděpodobně stejný původ jako tibetský sufix plurálu /*rnam*s/². Většinou existuje jediný sufix pro plurál bez ohledu na životnost či neživotnost substantiva, s výjimkou jazyka *shǐxìng*. Zvláštní kategorií substantiv jsou lokativy, kterých je ve většině *qiangských* jazyků poměrně velký počet. Např. v jazyce *mùyǎ* existuje cca 7

¹ v jazyce *quèyù* je možné použít sufix duálu pouze pro životná substantiva.

² původní sufix měl s velkou pravděpodobností složenou iniciálu *rn. U některých jazyků se zachoval foném /*r*/ (např. *quèyù*, u j. *pǔmǐ* a *zhābā* došlo ke změně *r > *z*), u některých foném /*n*/ (např. *mùyǎ*, u j. *guìqióng* došlo k palatalizaci *n > *ɲ*). Výjimku tvoří jazyky *ěrsū* a *nàmùyì*, kde má tento sufix pravděpodobně jiný původ.

výrazů pro vyjádření „nahore“ a „dole“ v závislosti na vzdálenosti od mluvčího, zdali se jedná o místo v prostoru nebo na řece, případně poukazuje-li se na údolí, ohniště nebo patro v budově a dále dalších několik lokativů určujících směr (tyto lokativy mají velmi blízko k slovesným směrovým modifikacím) nahoru, dolu, proti proudu, po proudu, směrem pryč, směrem sem ad. Ve většině *qiangských* jazyků neexistují původní slova, která by označovala světové strany určené podle východu a západu slunce, ale směr se určoval vždy podle proudu řeky, případně podle význačných hor. Proto lokativy určující světové strany bývají přežaty z jiných jazyků jako např. tibetština nebo čínština (např. v *qiangštině* východ /tuŋ/, jih /lan/, západ /ci/, sever /pɛ/). Některé lokativy se dělí podle vzdálenosti od mluvčího na obecné, blízké, vzdálené nebo obecné, blízké, středně vzdálené a vzdálené. Tyto lokativy mají některé vlastnosti shodné s adjektivy, např. schopnost reduplikace, kdy z hlediska mluvčího nabývají významu dosažení maxima, případně se mohou pojit s prefixem superlativu.

2.4.2 Zájmena

Většina *qiangských* jazyků nerozeznává zvláštní zájmeno pro 3. osobu, k jejímu vyjádření používá jeden nebo více tvarů ukazovacího zájmena. Co se týče ukazovacích zájmen, v jazycích *pǔmǐ*, *ěrsū* a *nàmùyì* se dělí na tři skupiny, podle toho, zdali ukazují na věci blízké, středně vzdálené nebo vzdálené (podobně jako třeba japonština); ostatní jazyky nemají zvláštní zájmeno pro věci středně vzdálené¹. Iniciála kořene těchto ukazovacích zájmen u jazyků, kde je většinou /tʰ/ nebo /ts/, má velmi pravděpodobně stejný původ. U osobních zájmen můžeme rozeznat číslo, způsob a pád. Kromě singuláru a plurálu, rozeznává většina jazyků ještě duál a dále jazyky *pǔmǐ*, *guìqióng* a *shǐxìng* rozeznávají ještě kolektivní plurál (osoby, které se tímto zájmenem označují patří do stejné rodiny). Plurál je většinou tvořen příponou. Kromě severního dialektu *qiangštiny* se v ostatních jazycích plurál 1. osoby dělí na exkluzivní a inkluzivní. V jazycích *mùyǎ*, *pǔmǐ*, *ěrsū* a *shǐxìng* existuje u zájmen gramatická kategorie pádu. Existují zde 3 pády - v případě j. *pǔmǐ* a *mùyǎ* – 體格

¹ tabulka ukazovacích zájmen v jednotlivých jazycích viz Příloha 8

(předmět nebo podmět neoznačující původce děje, patrně jde o absolutiv), 施事格 (podmět označující původce děje, patrně jde o ergativ¹) a 領格 genitiv; v případě j. ẽrsũ a shìxìng pak 主格 nominativ, 賓格 akusativ a 領格 genitiv. K vyjádření jednotlivých pádů je užíváno buď sufixů nebo dochází ke změně finály poslední slabiky (např. v j. mùyǎ 1. os. abs. /ŋə⁵³/, 1. os. erg. /ŋi⁵³/, 1. os. gen. /ŋgə⁵³ ~ ŋə³³γə⁵³/).

Reflexivní zájmena se v *qiangštině* a ẽrsũ vyjadřují reduplikací (např. *qiangské* /qɑqɑ/ - já sám); v j. mùyǎ, pǔmǐ dochází nejen k reduplikaci, ale i k změně tónu a vokálu poslední slabiky; v j. zhābā je vyjádření reflexivních zájmen velmi nepravidelné (někde dochází k reduplikaci, palatalizaci reduplikované iniciály, ke změně tónu a vokálu, jinde ke změně kořenu, případně k připojení zvláštního sufixu). V ostatních jazycích jsou reflexivní zájmena zachována pouze částečně nebo vůbec, v takovém případě se vyjadřují přidáním zájmena „sám“ za dané zájmeno.

Tázací zájmena mají v daném jazyce většinou stejnou nebo podobně znějící první slabiku, což by mohlo napovídat tomu, že ve staré *qiangštině* existovalo jedno tázací slovo (*nàmùyì* /q'o⁵⁵/, /q'a⁵⁵/; mùyǎ /fiə²⁴/; pǔmǐ /ɛ¹³/; guìqióng /ø³³/, /e⁵⁵/).

2.4.3 Číslovky

Pro číslovky v *qiangských* jazycích je typické, že dochází ke změně morfému vyjadřujícího určitý počet v závislosti na použití (jako jednoduchá číslovka nebo jako součást složené číslovky). Např. v *qiangštině* morfém vyjadřující „dvě“ v následujících číslovkách: dvě /jə/, dvanáct /haŋə/, dvacet /jysu/.

Kořen číslovky vyjadřující řád deset je podobný v *qiangštině*, mùyǎ, quèyù, pǔmǐ, shìxìng a *nàmùyì*, iniciála je vždy glotální nebo uvulární; v jazycích *zhābā*, ẽrsũ, *guìqióng* je iniciála laminála nebo alveola.

Zajímavě se vyjadřují desítkové číslovky v jazyce *guìqióng*. Pro číslovky, kde na řádu desítek stojí sudá číslovka, se používá morfém /bu⁵⁵/, který znamená dvacet: /tə⁵⁵bu⁵⁵/ (1 x 20) dvacet, /ŋi³⁵bu⁵⁵/ (2 x 20) čtyřicet, /ŋə³³bu⁵⁵/ (5 x 20) sto; tam, kde na řádu desítek stojí lichá číslovka, se používá buď morfém /ji⁵³/, deset: /sə³³ji⁵³/ (3 x

¹ někdy označován i jako agentiv

10) třicet, /ŋa¹³ji⁵³/ (5 x 10) padesát nebo je používán morfém /bu⁵⁵/ současně s morfémem /tɕyo³¹/ s významem „půl“: /tə⁵⁵bu⁵⁵ tɕyo³¹/ (1 x 20 a půl [z dvaceti]) třicet.

V jazycích *mùyǎ* a *guìqióng* se souběžně používají dvě řady základních číslovek, jedna řada je původní, druhá je vypůjčena z tibetštiny.

2.4.4 Numerativy

Číslovky se pojí s bohatým systémem numerativů. Numerativy lze rozdělit na obecné, hromadné a neurčité numerativy, dále na měrové jednotky exaktní a neexaktní (často tvořené ad hoc podstatnými jmény) a slovesné numerativy. U většiny jazyků *qiangské* větve se pro různá substantiva používají různé obecné numerativy podle podobných kritérií¹, nicméně zařazení jednotlivých substantiv není stejné (např. „pták“ se v j. *mùyǎ* a *zhābā* pojí s numerativem pro dlouhé věci, v *qiangštině* a *quèyù* se však pojí s numerativem pro kulaté věci). Mnoho numerativů má rovněž velmi podobnou výslovnost, lze tedy předpokládat jejich stejný původ. Numerativy nemohou ve větě stát samostatně, vždy společně s číslovkou, ukazovacím nebo tázacím zájmenem tvoří velmi pevný počítací komplex. V *qiangštině*, *mùyǎ* a *guìqióng* existuje mezi prvním a druhým členem vokální harmonie, čímž se celý počítací komplex chová spíše jako slovo. Pouze v případě spojení s číslovkou jedna je možné v jazycích *zhābā*, *shǐxìng* a *nàmùyì* tuto vynechat, v jazyce *mùyǎ* v případě, že substantivum neoznačuje člověka je rovněž možné numerativ vynechat. Reduplikací celého počítacího komplexu lze vyjádřit význam „každý“, např. v *qiangštině* /kʰəʃ kʰəʃ/ „každý osmý [člověk]“. V poslední době dochází k vypůjčování podstatných jmen, numerativů a číslovek z čínštiny.

2.4.5 Pádové partikule

V *qiangských* jazycích existují pádové partikule, které se umísťují za substantiva, zájmena nebo jmenné fráze za účelem vyjádření gramatických vztahů. Vzhledem k tomu, že v *qiangských* jazycích si pádové partikule i přes určité rozdíly ve většině

¹ pro příklad některých numerativů v *qiangských* jazycích viz **Příloha 9**.

případů odpovídají, uvedme si nejprve strukturu pádových partikulí *qiangštiny*¹:

1. genitiv-benefaktiv (領格-為格), vyjadřuje vztah, kdy člen na prvním místě patří rozvíjenému (druhému) členu, resp. modifikuje nebo omezuje jeho význam (v případě *qiangštiny* se vyjadřuje partikulí /ɕ/, která se připojuje jako koda za poslední slabiku); případně vyjadřuje, že daný děj se děje ve prospěch prvního členu.

2. agentiv-instrumentál (施事格-工具格), vyjadřuje, že daný větný člen je činitelem (agentem) nebo nástrojem slovesného děje. V případě *qiangštiny* se vyjadřuje partikulí /kə/, která se připojuje jako sufix.

3. objektiv/anti-ergativ (對象格/受事格), vyjadřuje, že daný větný člen je objektem (cílem, trpítelem), ke kterému se slovesný děj vztahuje. V případě *qiangštiny* se vyjadřuje sufixem /ʂə/.

4. lokativ (處所格), vyjadřuje směr nebo místo, kde se slovesný děj odehrává. Některé lokativy *qiangštiny* jsou např. /ta/, /ata/, /χta/.

5. egresiv (從格), vyjadřuje počátek děje v místě nebo čase. V *qiangštině* se vyjadřuje sufixem /kə/.

6. ekvativ (比格), vyjadřuje, že větný člen je předmětem srovnání, v *qiangštině* se vyjadřuje sufixem /s/, který se připojuje jako koda k poslední slabice.

7. komitativ (同格), vyjadřuje, že větný člen je společným (ač pasivním) činitelem (agentem) děje. V *qiangštině* je vyjádřen sufixem /na/.

8. „delimitativ“ (除格), pojí se pouze s jmennou frází za předpokladu, že sloveso je v záporu a vymezuje užší význam dané fráze. V *qiangštině* se vyjadřuje reduplikovanou partikulí /tɕetɕe/.

V jazycích *pǔmǐ* a *zhābā* existují dvě pádové partikule pro genitiv-finál, jedna vyjadřuje genitiv, druhá pak finál, v jazyce *guìqióng* pak existují tři pádové partikule pro genitiv-finál, z nichž dvě vyjadřují pouze finál. V zkoumaných materiálech pro jazyky *nàmùyì*, *shǐxìng*, *zhābā* a *guìqióng* se nevyskytují pádové partikule pro ergativ (např. v jazyce *zhābā* se tento vztah nevyjadřuje, mnohem důležitější je pořádek slov ve větě v pořadí subjekt – objekt - predikát, navíc v jazyce *zhābā* se vyskytuje partikule pro vyjádření akusativu). V mnoha jazycích vyjadřuje partikule

¹ pro příkladové věty viz **Příloha 10**, podle ISTL

užívaná pro ergativ rovněž instrumentál, ovšem pouze *qiangština* tohoto pádu užívá i v případě, že tímto instrumentem je nádoba. Ostatní jazyky pro nádoby coby instrument užívají pádové partikule s významem „uvnitř“. Jako příklad si uveďme větu „Pije/Piji vodu miskou“,

v <i>qiangštině</i>	tʰɛ:	ɕuatʂa	kə	tsə	tɕʰə
	on	miska	(erg-ins)voda		pít
v <i>zhābā</i>	ŋa ¹³	tɕʰo ³³ lo ⁵⁵	kʰə ³³	tʰ ¹³	kʰ ³³ tʰi ⁵⁵
	já	miska	(uvnitř) voda		pít

Všechny jazyky *qiangské* větve mají pádovou partikuli vyjadřující objektiv/anti-ergativ, stejně jako lokativ. K vyjádření místa nebo směru se za jmennou frází přidává jméno místa. Kromě toho však existuje ještě partikule lokativu, jejíž význam je mnohem více oslaben a použití mnohem širší než jmen místa. Navíc v některých jazycích lze lokativu použít k vyjádření času. V jazycích *mùyǎ* a *zhābā* je partikule lokativu a objektivu stejná.

Pouze v *qiangštině* se užívá stejně znějící partikule pro vyjádření ergativu a egresivu, v ostatních jazycích jsou tyto partikule odlišné. V jazycích *nàmùyì*, *pǔmǐ* a *ěrsū* je partikule ekvativu stejně znějící s partikulí vyjadřující lokativ. V jazyce *zhābā* lze pro vyjádření srovnání použít buď ekvativní partikuli /ma³³/ nebo jméno místa /tʰa⁵⁵/ s významem „nahore“.

Pádové partikule se vyskytují i v dalších jazykových větvích. Lze tedy předpokládat, že tyto partikule vznikly poměrně dávno. Nicméně většina partikulí (při srovnání s jinými jazyky ať už *qiangské* nebo jiné větve) nevykazuje z hlediska fonetiky žádnou příbuznost, až na genitivní a egresivní partikule, které jsou podobné s tibetštinou. Srovnajme genitivní partikuli v tibetštině /ji/ s dalšími tibeto-barmskými jazyky: *dàofú* /ji/, *ěrsū* /i⁵⁵/, *quèyù* /ji³³/, *nàmùyì* /i⁵⁵/, *shǐxìng* /ji⁵⁵/ a egresivní partikuli – v tibetštině /nas/, *pǔmǐ* /nǎu¹³/, *dàofú* /ŋɛ/, *quèyù* /nǐ³³/, *nàmùyì* /nǐ³³/, *shǐxìng* /nǐ³³/, *guìqióng* /nǐ³³/). LaPolla předpokládá vznik těchto pádových partikulí jako výsledek gramatikalizace různých adpozicí, kde se nejprve vyvinuly ukazatele pro určení místa a později ukazatele dalších gramatických vztahů.

Na základě srovnání těchto ukazatelů rekonstruuje v prototibeto-barmštině ukazatel pro lokativ /*na/, nicméně nic nenasvědčuje tomu, že by v tomto prajazyce existovaly abstraktnější formy vyjadřující ergativ, anti-ergativ, dativ nebo komitativ. V tibeto-barmských jazycích lze vysledovat dva nejčastější typy ergativních ukazatelů – systematické a nesystematické.¹ O charakteristice objektů a anti-ergativu se zmíním ještě podrobněji přímo ve vlastním popisu j. *nàmùyi*.

2.4.6 Slovesa

Slovesa v *qiangských* jazycích rozeznávají osobu, číslo, čas, vid, způsob, rod a směrovou modifikaci. Ve většině případů se tyto gramatické kategorie vyjadřují sufixací, v některých případech však zároveň dochází k vnitřní flexi, případně je použito pomocných slov. Každopádně je časování sloves poměrně složité.

Kategorie směrové modifikace je důležitou charakteristikou pro *qiangské* jazyky, kterou se odlišuje od ostatních jazykových větví. Směr je vyjádřen až 13 různými prefixy pro odlišné směry: nahoru, dolů; proti proudu, po proudu; k hoře, k řece; pryč, sem; dovnitř, ven; dozadu (od mluvčího, někdy ve významu zpět nebo obráceně), dokola (někdy se dělí na po směru a proti směru hodinových ručiček) a konečně neznámo kam (neurčitý směr). Prvních deset modifikací je párových, tj. vyskytuje-li se tato směrová modifikace v daném jazyce, vyskytuje se společně s druhou (obrácenou) směrovou modifikací².

Ve všech jazycích existuje směrová modifikace nahoru a dolů, většina jazyků má i další dvě modifikace – a) po a proti proudu a b) dovnitř a ven. V jazycích *ěrsū* a *pűmĩ* existuje ještě směrová modifikace do stran (doleva, doprava), která se v j. *ěrsū* vyjadřuje pomocí prefixu pro směr k hoře, resp. k vodě a v j. *pűmĩ* pomocí prefixu pro směr dovnitř a ven. Pro neurčitý směr většina jazyků používá modifikátor pro směr dopředu, s výjimkou j. *ěrsū* a *guiqióng*, které používají modifikátor pro směr dozadu. Neurčitý směr v *qiangštině* se používá u abstraktních sloves a těch, kde není třeba zdůrazňovat směr nebo stojí-li v daném směru nějaká překážka (např. „přejít

¹ LaPolla, Randy J.: Overview of Sino-Tibetan Morphosyntax, City University of Hongkong

² tabulka prefixů směru viz Příloha 11

[řeku]“ /da-ka/). V j. *mùyǎ* existuje zvláštní modifikace v otáčivém směru, která se používá u určitého typu sloves, které mají nějakou spojitost s pohybem do kruhu (např. „nalévat [vodu]“ /rə³³-k'uə⁵³/ - voda se otáčí¹ nebo „dohadovat se / rokovat“ /rə⁵⁵-to³³/ - lidé se sesedají do kruhu). Jak je z uvedených příkladů patrné, mnohdy je tato spojitost s kruhem dána společenskými zvyky v dané oblasti.

Srovnáním použití jednotlivých směrových modifikací lze vysledovat, že u sloves, kde je směr jasný a většina *qiangských* jazyků pro ně užívá stejnou směrovou modifikaci, je tento afix stejného původu. Pro směr dolů je iniciála vždy /n/, /m/ nebo /l/, tj. výslovnost je realizována vepředu; pro směr proti proudu je výslovnost iniciály realizována poměrně vzadu /k/, /k'/, /g/, /ɣ/. Tyto směrové modifikátory jsou si velice podobné se jmény místa a lze tedy předpokládat, že tyto prefixy vznikly zjednodušením těchto jmen místa.²

Kromě j. *guìqióng*, *nàmùyì*, *ěrsū* a *shìxìng* mají slovesa všech zbylých jazyků *qiangské* větve gramatickou kategorii osoby. Dají se rozdělit do dvou skupin v závislosti na tom, zdali přísudek odráží pouze osobu podmětu (jako j. *pǔmǐ*, *zhābā* a *quèyù*) nebo ve větách s impersonálním předmětem odráží pouze osobu podmětu a ve větách s personálním předmětem odráží osobu vlastníka předmětu i podmětu (jako např. j. *mùyǎ* a *qiangština*). V jazyce *zhābā* rozeznáváme pouze dvě osoby, u zbylých jazyků existují osoby tři. Osoba se vyjadřuje afixem, změnou v kořeni slovesa nebo pomocným slovem. V některých jazycích se současně užívají dva nebo tři tyto způsoby současně. Někdy bývá afix s významem osoby neoddělitelný, neboť je inkorporován do jiného vidočasového afixu. Ke gramatické kategorii osoby se váže i kategorie čísla, které je v případě *qiangštiny* jednotné nebo množné (v případě, že podmět je v duálu, je sloveso v plurálu); v *quèyù* a *mùyǎ* je kategorie jednotného a množného čísla rozlišena pouze u první a druhé osoby; v j. *pǔmǐ* je kategorie čísla rovněž rozlišena pouze u první a druhé osoby, přičemž tvar slovesa 1.os pl je totožný s tvarem slovesa 3.os a konečně j. *zhābā* kategorii čísla nerozlišuje. Kategorie čísla bývá společně s kategorií osoby vyjádřena jedním afixem.

¹ pohyb do kruhu je vyjádřen někdy i v českém jazyce (srov. „natočit pivo“), ačkoliv zde spíše použití tohoto slovesa vychází z potřeby otočit kohoutkem.

² srovnávací tabulka prefixů a jmen místa v j. *mùyǎ* a *qiangštině* viz Příloha 12

V *qiangštině* se osoba a číslo vyjadřuje sufixem. Suffixy jsou uvedeny v následující tabulce:

osoba podmětu	singulár	plurál	dívat se	singulár	plurál
1.	-a	-ə	1. přít.	gzɯ•a	gzɯ•ə
2.	-n	-tɕin	2. přít.	gzɯ•n	gzɯ•tɕin
3.		-tɕɛ	3. přít.	gzɯ	gzɯ•tɕɛ

U některých sloves dochází ke spojení tohoto sufixu s finálou předchozí slabiky. Např. pokud se sufix 1.os sg /a/ spojí se slovesem, kde předchozí slabika končí na /ə/, dojde ke stažení finály předchozí slabiky na /a/, podobně u slovesa končícího na /ɛ/ dochází ke stažení na /æ/, v případě erizované finály dojde k erizaci sufixu. V případě, že dojde např. ještě ke spojení s dalším sufixem /a/, který vyjadřuje budoucí čas, dojde k prodloužení změněné finály:

jíst /dzə/ → jím /dza/ (<dzə + a) → budu jíst /dza:/ (<dzə + a + a)
 číst /tse/ → čtu /tsæ/ (<tse + a) → budu číst /tsæ:/ (<tse + a + a)
 střílet /q'u¹/ → střílím /q'ua¹/ (<q'u¹ + a)

Ve větách obsahujících personální předmět, pak je-li předmět v první nebo druhé osobě, vyjadřuje sloveso pouze osobu podmětu, je-li však ve třetí osobě, vyjadřuje se tato třetí osoba předmětu sufixem /wu/, který předchází sufixu podmětu:

t'ɛ:kə t'ɛ da-gzə-wu *Dal mu to.*
 on (erg) on (min)-dát-(sufix předmětu)

U intransitivních sloves, pokud je personální podmět ve třetí osobě a mluvčí chce zdůraznit osobu podmětu, je rovněž možné připojit za sloveso sufix /wu/.

t'ɛ: ma: zɕɛ-wu *Jeho máma onemocněla.*
 on máma onemocnět

Pokud je ve třetí osobě podmět transitivního slovesa a předmět je ve druhé osobě nebo personální podmět intrasitivního slovesa je ve druhé osobě, musí se ke slovesu připojit sufix 2. osoby a před něj připojit sufix /sa/, jedná-li se o singulár a /sə/, jedná-li se o plurál.

t'ɛ:	kə	mat'a	dza:-sa-n	<i>Chce sníst tvůj cukřík.</i>
on	ty	cukřík	jíst-(sufix osoby)	

V jazycích *quèyù*, *mùyǎ* a *pǔmǐ* se osoba vyjadřuje změnou vokálů v kořenu slovesa. V jazyce *zhābā* slovesa nevyjadřují číslo a tvar osoby se vyjadřuje sufixem za slovesným kořenem, který zároveň vyjadřuje vid slovesa. Většinou je stejný tvar 2.os interogativu s 1.os. inferenciálu. Několik málo sloves vyjadřuje 3. osobu prefixem /p/, např. /tʂu⁵⁵/ „vidím“, /ptʂi⁵⁵/ „vidí“.

Obecně lze říci, že v *qiangských* jazycích dříve existoval poměrně přísný systém vyjadřování osoby a čísla u sloves, který se pomalu zjednodušuje a případně u některých jazyků i mizí. Původní vyjádření těchto dvou gramatických kategorií bylo sufixací, u které lze rovněž v některých jazycích vysledovat přechod k vnitřním změnám v kořeni slovesa.

Slovesa v *qiangských* jazycích rozlišují další tři kategorie – čas, vid a způsob. Většina jazyků pro vyjádření těchto tří kategorií používá afixy, některé používají jak afixy, tak pomocná slova. Samotná *qiangština* rozlišuje tři časy (minulý, vyjádřený prefixy /o/ pro 1.os., /sə/ pro 2.os. a /kɛ/ pro 3.os; přítomný, vyjádřený nulovým afixem a budoucí, vyjádřený sufixem /a:/, resp. /a:~æ:/ u otevřených slabik v závislosti na posledním vokálu). U sloves, kde podmět není činitelem děje, se minulý čas vyjadřuje sufixem /sə/:

t'ɛ:	ɕɛχ	tə-qa-sə	<i>Opil se.</i>
on	alkohol	nahoru	

V *qiangštině* je otázka času, vidu a způsobu na první pohled velmi složitá. Na vidočasové vztahy je nutno nazírat ze tří úhlů – z hlediska času (děj 已行体 odehraný, 進行体 odehrávající se a 將行体 budoucí), fáze (děj 始行体 začínající, 即行体 v brzku začínající, 方行体 již dokončený, 變化体 proměňující se) a z hlediska stavu (děj, který se 重行体 opakuje, 仍行体 pokračuje, 曾行体 se již v minulosti stal, 常行体 opakovaný, 續行体 trvající). K vyjádření těchto vztahů používá *qiangština* afixy, reduplikaci slovesa a pomocná slova. První tři děje vlastně vyjadřují tři časy, které se mohou vyskytovat u sloves, která se pojí se směrovými modifikátory. Slovesa, u kterých je směrový modifikátor pevně připojen a některá slovesa bez směrového modifikátoru, mohou vyjadřovat pouze dva časy – minulý a budoucí. Fáze se vyjadřuje pomocí sufixu /ɥy/, který připojí-li se za sloveso v přítomném čase má význam začátku děje, v budoucím čase pak význam brzkého počátku a v minulém čase význam děje právě dokončeného. Tento sufix může rovněž znamenat změnu stavu nebo novou skutečnost a to i v rozkazovacích a zakazovacích větách. Za slabikou končící na labiální konsonant se tento sufix vyslovuje jako /py/. Z hlediska stavu se opakování děje vyjadřuje pomocí sufixu /ji/, za kterým vždy musí následovat fázový sufix /ɥy/. Děj, který pokračuje se vyjadřuje prefixy /tɕa/, /tɕɛ/, /tɕo/ u sloves bez směrové modifikace a prefixy /tɕi/, /tɕu/, /tɕy/ u sloves se směrovou modifikací. Děj který se již v minulosti stal je vyjádřen sufixem /ɕi/; děj opakovaný se vyjadřuje pomocí pomocného slova /kipə/, ke kterému se připojují sufixy osoby a čísla a konečně trvající děj se vyjadřuje zdvojením slovesa.

Toto velice připomíná systém, který existuje v českém jazyce, kdy se valná většina sloves dělí na dokonavá a nedokonavá s tím, že v *qiangštině* mohou být slovesa dále vidočasově modifikována fázově (jako inceptiv 始行体, prospektiv 即行体, after-perfekt 方行体 nebo inchoativ 變化体) nebo z hlediska stavu (jako iterativ jednorázový 重行体, kontinuativ 仍行体, experienciál 曾行体, iterativ generický (frekventativ) 常行体, durativ 續行体), čímž dojde ke změně původního vidu.

V jazyce *mùǎ* se u sloves nerozlišuje kategorie času, pouze vid dokonavý a

nedokonavý. V *mùyǎ* se rozlišují tři způsoby¹ – běžný (obecný) způsob 一般語氣, deklarativ 肯定語氣 (který je omezen pouze na 1.os.) a způsob vlastní zkušenosti 親驗語氣. Nedokonavá slovesa aktivního působení rozlišují pouze běžný způsob a deklarativ, dokonavá rozlišují všechny tři způsoby; u ostatních nedokonavých sloves existuje pouze běžný způsob a zp. vl. zkušenosti a konečně u ostatních dokonavých sloves pouze běžný způsob. Nedokonavý vid se u sloves aktivního působení vyjadřuje přidáním sufixu /po/ 1sg, /pæ/ 2sg, /pe/ 1,2pl, /pi/ 3.os., dokonavá slovesa aktivního působení mají buď nulový sufix nebo v případě zp. vl.zk. sufix /sə/ (vokál tohoto sufixu se mění v závislosti na osobě). Způsob se vyjadřuje sufixy /ŋe³³/ (deklarativ), /ni³³/ (běžný zp. u nedokonavých sloves aktivního působení a zp. vl. zk. u dok. sloves akt. půs.), /ra³³/ (běžný zp. u dok. sloves), /ti³³/ (zp. vl. zk. u nedok. sloves neakt. a adjektivních přísudků). V jazyce *mùyǎ* se u sloves nerozlišuje kategorie času, časové určení se vyjadřuje pomocí dalších slov časového určení. V jazyce *zhābā* lze rozeznat 7 různých vidočasových tvarů: děj budoucí 將行体, prospektivní 即行体, přítomný 現行体, minulý 已行体, ukončený 完成体, experienciální 經驗体, iterativní 經常体. U již proběhlého děje se rozlišují tři způsoby – vlastní zkušenost, zprostředkovaná zkušenost nebo běžný způsob.

U ostatních jazyků *qiangské* větve lze rozlišit minimálně děje budoucí, přítomné, minulé, ukončené a experienciální. Vidočasové afixy jazyků *ěrsū*, *shìxìng*, *guìqióng* a *nàmùyì* jsou poměrně jednoduché, neboť tyto jazyky u sloves nerozlišují kategorii osoby. Kromě minulých dějů, které většinou vyžadují prefix směrové modifikace, se vidočasové vztahy vyjadřují sufixy.

Obecně lze říci, že rozdíly ve vyjádření vidočasových vztahů jsou v *qiangské* větvi jazyků poměrně velké. Přesto je však možné vysledovat některé podobnosti – např. vyjádření již proběhlých dějů u většiny jazyků vyžaduje prefix směrové modifikace a přidání sufixu, který obsahuje /s/. Podobně vyjádření ukončenosti bývá v *qiangských* jazycích velmi podobné – v j. *shìxìng* se přidává sufix /ts⁵⁵a³⁵ha³⁵s³³/, v j. *guìqióng* sufix /ts³³u⁵⁵le⁵⁵/ a v j. *nàmùyì* sufix /pi⁵⁵tse⁵⁵/; sufixy pro vyjádření experienciálu jsou rovněž velmi podobné: v *qiangštině* /dʒe/, v *shìxìng* /dʒe⁵³/, v

¹ z pohledu vztahu mluvčího k popisovanému ději

guìqióng /nɛ³⁵/, v *nàmùyì* /ntɕ³³i³³/. Vzhledem k tomu, že i v ostatních tibetobarmských jazycích lze vysledovat podobnost ve vyjadřování minulého času (v tibetštině se minulý čas u slov, kde poslední slabika je otevřená nebo končí na /b/, /g/, /m/, /ŋ/ vyjadřuje rovněž připojením sufixu /s/, např. sloveso „jíst“ /za/ (přít) → /bzas/ (min), podobně v j. *nàxī* se ukončenost děje vyjadřuje pomocným slovem /se/ a experienciál pomocí /dʒi³³/), je tento afix nejspíš velmi starého původu a vyjádření minulých dějů vychází ze stejného základu původního prajazyka.

Většina jazyků *qiangské* větve rozeznává indikativ, imperativ, prohibitiv, negativ a interogativ. Slovesné způsoby se vyjadřují buď afixací nebo souběžně i flexí, změnou tónu, případně použitím pomocného slova.

Imperativ je vyjádřen a) ztrátou či přidáním některého sufixu nebo změnou tónu jako např. v j. *mùyǎ*, kde je vyjádřen stejně jako dokonavá slovesa v běžném způsobu, akorát odpadá sufix /ra/ nebo v *qiangštině*, kde sloveso přibírá směrový modifikátor a tvar slovesa je stejný jako 2.os. min.č. (/bəl/ dělat → /təbələn/ dělej; /dɛlɛ/ dát¹ → /dɛlɛn/ dej), b) změnou vokálu v kořeni slovesa jako v j. *zhābā* (/kə⁵⁵tsɿ³³/ jíst → /ko⁵⁵tsu³³/ jez) nebo *pǔmǐ* (/dzə⁵⁵/ jíst → /dziuu⁵⁵/ jez), c) kořenem slovesa jako v j. *shǐxìng* nebo *nàmùyì*. V jazyce *guìqióng* lze pro vyjádření imperativu užít buď samostatný kořen slovesa nebo za tento kořen připojit sufix /ti³¹/, který vyjadřuje obyčejný imperativ, případně sufix /nɛ³³/, který vyjadřuje zdvořilý rozkaz.

Prohibitiv se ve všech *qiangských* jazycích kromě *zhābā* vyjadřuje přidáním prefixu, který se v případě, že v imperativu sloveso již nějaký prefix má, přidává na druhé místo. V některých jazycích ostatní prefixy odpadají (v *qiangštině* odpadá směrový modifikátor u sloves s volně připojeným modifikátorem a přidává se prefix /tɕa²/, např. /bəl/ dělat → /tɕabəl/ nedělej, ale /dɛlɛ/ dát → /dɛtɕilɛn/ nedávej). V ostatních jazycích funguje tento prefix obdobně a má pravděpodobně stejný původ (*pǔmǐ* /ta¹³/, *quèyù* /ta⁵⁵/, *guìqióng* /t³¹a³¹/, *shǐxìng*, *nàmùyì* a *ěrsū* /t⁵⁵a⁵⁵/). V jazyce *zhābā* se prohibitiv vyjadřuje změnou vokálu v prefixu slovesa ve tvaru imperativu

¹ toto sloveso je pevně spojeno se směrovým modifikátorem

² a deriváty tohoto prefixu vzniklé na základě vokální harmonie

na /a¹/, v případě, že sloveso prefix nemá, vyjadřuje se přidáním modálního slovesa zákazu /t⁴a¹³ji⁵⁵/ za sloveso.

Negativ se vyjadřuje přidáním afixu před sloveso, některé jazyky mají v závislosti na čase nebo vidu slovesa takové afixy dva. Jazyky, které mají pouze jeden afix negativu jsou *qiangština* (/ma~mɛ~mo/), *quèyù* a *ěrsū* (ma⁵⁵) a *shìxìng* (mɛ⁵⁵~mu⁵⁵). Tento afix se v *qiangštině* a *quèyù* přidává na začátek před ostatní prefixy, v případě j. *shìxìng* a *ěrsū* na první místo za kořen slovesa. Dva afixy pro vyjádření negace mají jazyky *zhābā* (prefixy /ma¹³/, /mɛ⁵⁵/), *mùyǎ* (sufixy /nɛ³³/, /mɛ⁵⁵~mu⁵⁵/), *pǔmǐ* (sufix /ma¹³/ a prefix /mi⁵⁵/) a *nànmùyì* (sufix /ma⁵⁵jɛ⁵⁵/ a prefix /mɛ⁵⁵/) v závislosti na tom, zdali se jedná o děj minulý či nikoliv.

Interrogativ je v *qiangských* jazycích tvořen dvěma způsoby. Jednak pomocí afixu, který je v j. *quèyù* /a⁵⁵/, v *mùyǎ* /æ⁵⁵/, v *pǔmǐ* /ɛ¹³/, v *shìxìng* buď /ɛ⁵⁵/ nebo /a⁵⁵/, v *ěrsū* /a⁵⁵/ a v *qiangštině* /a:~tɕa:/ nebo pomocí pomocného slova, jako je v *zhābā* /mɪ³¹/ nebo /mɛ³¹/ (druhé pomocné slovo se přidává za sloveso 3sg) a v případě, že sloveso má nějaký prefix, mění se jeho vokál na /a/; v j. *guìqióng* se za sloveso přidává pomocné slovo /la³¹/ nebo /mba³⁵/ a někdy se současně přidává prefix /ɐ¹³/. Většina *qiangských* jazyků tedy má interogativní afix tvořený nulovou iniciálou a otevřeným vokálem, který se v některých případech již sloučil s jiným afixem. Lze tedy předpokládat, že ve staré *qiangštině* se otázka vyjadřovala pomocí /*a/ a pomocná slova v některých jazycích jsou nejspíše pozdnějšího data.

Kromě již zmíněných slovesných způsobů, existuje v některých *qiangských* jazycích ještě zdvořilý imperativ a dva druhy kohortativu (pro 1.os. sg. a pro 1.os. duálu nebo pl.).

Většina *qiangských* jazyků rozeznává u sloves rod činný a kauzativní. Slovesný rod je vyjadřován buď flexí at' už v kořeni slovesa či v afixech nebo afixací. V mnoha jazycích (např. *qiangština*, *shìxìng*, *pǔmǐ*, *mùyǎ*) se některá slovesa liší iniciálou, kdy znělá iniciála značí činný rod a neznělá iniciála značí kauzativní rod. Další část sloves se liší finálou (např. v j. *quèyù*, *zhābā*, *pǔmǐ*), kdy více otevřené finály značí činný rod a zavřenější finály značí kauzativum. Někdy dochází ke

¹ pravděpodobně vzniklo stažením původního prefixu /ta¹³/

změnám v prefixech, jako např. v *mùyǎ* se mění vokály v prefixech nebo v *qiangštině* dochází při vyjádření kauzativa k palatalizaci iniciály prefixu slovesa. Kromě těchto změn ve slovesech poměrně velký počet *qiangských* jazyků současně používá pomocné slovo k vyjádření kauzativa (*zhābā* /tʂʰu³¹/, *ěrsū* /ʂu⁵⁵/, *qiangština* /zə/, *pǔmǐ* /skie⁵⁵/, *shǐxìng* /tʂu⁵³/).

2.4.7 Adjektiva

Většina adjektiv v *qiangských* jazycích je dvojslabičných. Ve většině jazyků se vyznačují tím, že buď je kořen reduplikovaný nebo na prvním místě stojí adjektivní prefix. Stojí-li v pozici přísudku, deklinují se podobně jako slovesa a vyjadřují osobu, číslo a způsob. Stojí-li v pozici podmětu nebo předmětu, velmi často musí vedle sebe přijmout pomocné nominalizační slovo. Připojí-li se k adjektivu směrový modifikátor, má toto adjektivum slovesnou funkci a lze je dále přeměnit na kauzativum, jako např.

v jazyce *mùyǎ*:   černý /ni⁵⁵ni³³/ → zčernat /nə³³ni⁵⁵/ → začernit /ni³³ni⁵⁵/

nebo v jazyce *zhābā*:

velký /tʂi³³tʂi³³/ → změnit se na velký /ŋə⁵⁵tʂi⁵⁵/ → zveličit
(způsobit velkým) /ʌ⁵⁵tʂi⁵⁵tʂʰu³³/

Adjektiva, bez ohledu na to, zdali mají tvar reduplikované slabiky nebo jsou tvořena prefixem, se mohou reduplikovat za účelem vyjádření větší míry, např. v j. *zhābā*:

dlouhý /ʂi³³ʂi⁵⁵/ → dlouhatánský /ʂi³³ʂi⁵⁵ʂi³³ʂi³³/

malý /lə⁵⁵zɿ³³zɿ³³/ → malinkatý /lə⁵⁵zɿ³³zɿ³³lə⁵⁵zɿ³³zɿ³³/

V některých jazycích (jako např. *mùyǎ*) rozlišují adjektiva pomocí afixů tři stupně (positiv, komparativ, superlativ), některé jazyky mají speciální afix pouze pro

superlativ.

2.4.8 Stavba věty

Větné členy lze rozdělit na podmět, předmět, přísudek, přívlastek a přísl. určení. Slovní pořádek je následující: Podmět stojí na prvním místě, přísudek na posledním místě. Předmět stojí za podmětem a před přísudkem, v případě zdůraznění může za určitých okolností stát i před podmětem na prvním místě. V případě dvou předmětů stojí přímý předmět za nepřímým předmětem, za určitých okolností může být toto pořadí obráceně. Adjektiva a číslovky v pozici přívlastku stojí vždy za určovaným slovem, přičemž adjektivum stojí vždy blíže určovanému členu. Pokud stojí v pozici přívlastku substantiva nebo zájmena, stojí vždy před určovaným členem. Příslovečné určení stojí vždy před určovaným členem (může být tvořeno adjektivy, adverbii, jmény času, místa, počítacím komplexem). Mohou stát přímo před přísudkem, ale i před podmětem nebo předmětem. Tento větný pořádek je stejný ve všech *qiangských* jazycích.

Uvnitř *qiangské* j. větve se liší postavení ukazovacích zájmen, které může být buď v postavení před jmennou frází, jak tomu je v jazycích *pǔmǐ*, *quèyù*, *zhābā* a *nàmùyì*, a to i v případě, kdy je tato jmenná fráze dále rozvíta počítacím komplexem, který je v postavení za jmennou frází. Druhou možností, která se vyskytuje v severním dialektu *qiangštiny*, je postavení za jmennou frází. V případě, že je jmenná fráze dále rozvíta počítacím komplexem, stojí počítací komplex blíže jménu, v případě, že se ukazovací zájmeno pojí s numerativem, je v postavení za jmennou frází, ale před numerativem. V jižním dialektu *qiangštiny* stojí ukazovací slovo před jmennou frází, pojí-li se však zároveň s numerativem, existují dvě možnosti – buď stojí numerativ společně s ukazovacím slovem před jmennou frází, ale musí za ní být znovu zopakován nebo je celá konstrukce ukazovací slovo-numerativ přesunuta za jmennou frází. Jazyky *guìqióng* a *mùyǎ* byly nejspíše ovlivněny pořádkem slov v tibetštině, neboť v jejich případě stojí ukazovací slovo před jmennou frází pouze v singuláru, v ostatních případech jsou postavení za jmennou frází. Lze předpokládat, že původně byly v *protoqiangském* jazyce ukazovací slova před jmennou frází a k

jejich přesunu začalo docházet v některých jazycích v souvislosti se vznikem numerativů a potřebou spojovat numerativy s těmito ukazovacími slovy.

3. JAZYK *NÀMÙYÌ*

3.1 Postavení jazyka *nàmùyì* v *qiangské* větvi

Větev *qiangských* jazyků byla poprvé zmíněna až v 50. letech F.W. Thomasem (1948)¹ a jazyk *nàmùyì* byl objeven až v roce 1979, výzkumy přímo v terénu byly provedeny v roce 1984, nicméně větší zájem o výzkum *qiangské* větve nastal až po roce 1991, kdy se o tuto větev začali zajímat kromě čínských i američtí a japonští vědci. Dodnes není pevně stanoveno, které jazyky vlastně do této větve patří a ke kterým větvím mají *qiangské* jazyky nejbliže. Největší problém je s jazyky RGYARONG a *ěrgōng*. Oba jazyky řadí většina čínských badatelů do *qiangské* větve. Jazyk RGYARONG má některé rysy podobné tibetštině a zvláště v poslední době dochází k vypůjčování mnoha slov z tibetštiny, čímž se svou povahou vzdaluje od *qiangských* jazyků, nicméně gramatika tohoto jazyka je velmi podobná jazykům *qiangské* větve². Např. LaPolla však řadí RGYARONG do skupiny j. RAWANG-KIRANTI s tím, že podobnosti mezi j. *qiangské* větve a RGYARONG jsou díky vzájemnému ovlivňování jazyků v dané oblasti. Jazyky této větve mají prakticky stejný systém označování osob u sloves, což je jeden ze základních argumentů pro vytvoření této skupiny jazyků. Nicméně j. *ěrgōng* řadí mezi jazyky *qiangské* větve na základě historie migrace a morfologických paradigmat³.

Co se týká j. *nàmùyì*, někdy bývá poukazováno na jeho blízkost k jazykům lolo-barmským (Lama 1994), proto se stává, že někdy není zařazen mezi jazyky *qiangské* větve. Důvodem je již velmi zjednodušená morfologie tohoto jazyka, kde došlo dokonce k vymizení některých gramatických kategorií, čímž se namůjština dosti výrazně odlišuje od ostatních jazyků *qiangské* větve. Kromě toho v dané oblasti existuje jazyk *nàxī*, který se svými charakteristikami blíží jak j. *nàmùyì*, tak jazykům LOLO a bývá do této skupiny jazyků rovněž řazen. Hodně badatelů

¹ pod názvem „Hsifan Group“

² *Sūn Hóngkǎi*, „zakladatel“ *qiangské* skupiny jazyků řadí j. RGYARONG do *qiangské* větve na základě gramatického systému

³ podle LaPolly se tedy jedná o jazyky mluvčích, kteří migrovali relativně krátkou vzdáleností z původního čínského severozápadu do míst dnešních provincií *Sichuān* a *Yúnnán*. Nejdůležitější charakteristikou pak je systém 5-10 směrových prefixů, byť dnes již neúplně korespondujících; podobný způsob označování osob s kontrastem konatel x nekonatel děje.

upozorňovalo na společné rysy právě j. *nàxī* s j. *nàmùyì*, k čemuž svou měrou přispívá i stejný první znak používaný v čínském názvu obou jazyků¹.

Sūn Hóngkǎi, autor názvu *qiangské* větve (jako náhrada za původní *Qiang-Pumi-rGyarong*) se pokusil o mnohem hlubší dělení *qiangské* větve a na severní a jižní podvětve². Do severní větve zařadil podskupiny rGyarongskou (jazyky 拉塢戎 *Lāwùróng*, 嘉戎 RGYARONG a 爾龔 ěrgōng), tangutskou (西夏語) a *qiangskou* (jazyky *qiangština*, *pǔmǐ* a *mùyǎ*); do jižní větve zařadil podskupiny *guiqiongskou* (*guìqióng* a *quèyù*), j. *zhābā* a podskupiny *ěrsū* (j. *ěrsū*, *shǐxìng* a *nàmùyì*).

Jazyky byly do *qiangské* větve zařazeny na základě gramatických charakteristik, jako je používání numerativů, směrových prefixů a podobný systém deklinace a dále na základě existence uvulárních konsonant a tónů, což jsou velice diskutabilní kritéria, neboť mohou být v daných jazycích přítomna nejen zachováním z původního prajazyka, ale i díky vypůjčování z jiných (okolních) jazyků nebo paralelním inovacím. Situace je lepší u severní skupiny *qiangských* jazyků, které byly mnohem více prozkoumány (výzkumy probíhají již od r. 1930) a tedy i dostatečně pospány z hlediska jejich historie a fylogeneze. V současné době existují dokonce i historické rekonstrukce *qiangštiny*. Naproti tomu jazyky řazené do jižní podvětve nebyly pořádně prozkoumány do dnešní doby. Většina dodnes dostupných materiálů pocházejí z krátkého období výzkumu 孫宏開 *Sūn Hóngkǎi* ze 70. let a 黃布凡 *Huáng Bùfán* a 仁增旺姆 *Rénzēng Wàngmǔ* z let 80., které navíc nepocházejí ze stejných oblastí a nejspíše reflektují rovněž i odlišné dialekty.

¹ podle *Sūn, Hóngkǎi*: On Language of the *Qiangic* Branch in Tibeto-Burman, *Language and Linguistic* 2.1 157-181, 2001

² dělení na severní a jižní větve je však předběžně založeno zejména na geografické bázi.

3.2 Geografické rozšíření

Pro jazyk *nàmùyì* se běžně uvádí počet mluvčích 5000 lidí, tento údaj uvádí koneckonců i NLCF s odkazem na Gordona (2005). Nicméně podle zprávy serveru Ethnologue je mluvčích tohoto jazyka pouze 4000 (což by měl být údaj z r. 2000, od *Huáng Bùfán*). Z těchto 4000 lidí je 200 lidí monolingvních, jazyk je označen jako životaschopný, jelikož je užíván mluvčími všech věkových kategorií. Ačkoliv se tento jazyk řadí do *qiangské* jazykové skupiny, mluvčí tohoto jazyka jsou zařazeni pod tibetskou národnost. Velká většina mluvčích tohoto jazyka žije v jižní části provincie *Sichuān*, v *yiské* autonomní prefektuře *Liángshān* (涼山彝族自治州), konkrétně v okresech 西昌 *Xīchāng*, 鹽源 *Yányuán*, 木裏 *Mùlǐ* a 冕寧 *Miǎnníng* a dále v jihozápadní části provincie *Sichuān*, v tibetské autonomní prefektuře Garze (甘孜藏族自治州) v oblasti okresu 九龍 *Jiǔlóng* (Gyaisi).

Tradičně se *nàmùyì* dělí na východní a západní dialekt. V čínštině se pro tento jazyk užívají následující výrazy: 納木義 *nàmùyì*, 納木依 *nàmùyī*, 納木茲 *nàmùzī*. Co se týká rodilých mluvčích, ti nazývají sebe etnonymem, které zní /na⁵⁵mu³¹ji³¹/, /na⁵⁵mu⁵⁵zi⁵⁵/, /na⁵⁵mu⁵⁵zi⁵⁵/, případně může být druhá slabika zastoupená pouze slabikotvorným /m/, případně může /m/ tvořit prekonsonant ke třetí slabice, takže výslovnost může být i /nam⁵³zi⁵³/¹. Tradiční čínský název je 西番 *xīfān*, západní barbaři.

Obyčejně se udává, že v okresech *Jiǔlóng* a *Mùlǐ* se tento jazyk vyslovuje spíše jako /na⁵⁵mu⁵⁵zi⁵⁵/, kdežto v ostatních spíše jako /na⁵⁵mu³¹ji³¹/.

Tento jazyk je tedy rozšířený v horských oblastech v několika vesnicích ležících v údolích obklopených horami. Mluvčí tento jazyk užívají většinou doma, v menší míře pak mezi sebou v dané vesnici. Vzhledem k tomu, že v dané oblasti žijí ještě další národnosti, konkrétně *Yiové*, Tibetané hovořící dalšími jazyky a v neposlední řadě rovněž Číňané, užívají mluvčí *nàmùyì* kromě svého jazyka ještě druhý nebo i třetí jazyk. Většinou dokáží hovořit čínsky nebo dalším okolním jazykem jako je j. *pǔmǐ*, khampaská tibetština nebo v případě lidí žijících v oblasti okresu *Xīchāng* *yiský* jazyk *nuosu*. Bilinguálnost většiny mluvčích celkem logicky vytváří tlak na

¹ takto udává toto etnonymum Libu Lakhi pro oblast 大水村 *DàshuǐCūn*.

mluvčí, čímž se jen zvyšuje ohroženost j. *nàmùyì* a hrozba jeho vymření. Tomu napomáhá i fakt, že neexistuje žádná ortografie, takže tento jazyk lze v současné době zapisovat pouze mezinárodní fonetickou abecedou (IPA) a děje se tak jen pro výzkumné účely. Mluvčí tohoto jazyka píší buď *yisky* nebo čínsky.

Z dostupných materiálů (NLCF) lze popsat situaci v okresech *Xīchāng* a *Miǎnníng*, kde kromě mluvčích tohoto jazyka žije početná komunita mluvčích jazyka *nuosu*, který se řadí do *yiských* jazyků. Předpokládám, že situace v ostatních místech bude víceméně podobná. Ve vesnici 大水 *Dàshuǐ* v okrese *Xīchāng* žije celkem 80 Namujců z celkové populace 600 lidí. Z toho cca 10% lidí umí číst čínsky a pouze 2% umí číst *yištinu*. Ve vesnici 響水 *Xiǎngshuǐ* je *nàmùyì* velice dobře zachován vzhledem k tomu, že pouze mluvčí mladší 20 let, kteří absolvovali základní školu mluví čínsky. Ve vesnicích *Dàshuǐ* (okres *Xīchāng*) a 老鴉 *Lǎoyā* (okres *Miǎnníng*) je většina mluvčích schopna dorozumět se čínsky a mluvit plyně *yisky*. Každopádně většina mladých lidí začíná dávat přednost ostatním jazykům před *nàmùyì*. Tento fakt je způsoben i tím, že málo místních příslušníků ostatních národností (*Yiové*, *Hanové*) ovládá j. *nàmùyì* a dále nedostatkem pracovních příležitostí, což vede k migraci mluvčích j. *nàmùyì* za prací do měst (ať už do okresního *Xīchāngu* nebo na stavební práce do Pekingu), kde je potřeba ke komunikaci většinou čínština.

3.3. Fonetika

3.3.1 Iniciály

Podívejme se nejprve na systém iniciál podle *Huáng Bùfán* a *Nìng Yù* (ATBL), jedná se o systém zachycený ve vesnici *Gānhǎizǐ Cūn*, újezd *Luǒbō*, tibetský autonomní okres *Mùlǐ* (木里藏族自治州縣倮波鄉甘海子村). Tento systém uvádí celkem 65 iniciál, z toho 42 jednoduchých a 22 složených¹. Co se týká jednoduchých iniciál, je zde opozice jak znělých a neznělých iniciál, přičemž neznělé se dělí na aspirované a neaspirované:

	neaspirované	aspirované	znělé	nasály	aproximanty
bilabiály	/p/	/pʰ/	/b/	/m/	/w/
dentolabiály	/f/		/v/		
alveoly	/t/	/tʰ/	/d/	/n/	/l/
alveoly frikativy	/s/		/z/		
alveoly afrikáty	/ts/	/tsʰ/	/d͡z/		
retroflexivy frik.	/ʂ/		/ʐ/		
retroflexivy afrik.	/tʂ/	/tʂʰ/	/d͡ʐ/		
palatála frikativa	/ç/				
palatály afrik.	/tʃ/	/tʃʰ/	/d͡ʃ/	/ɲ/	/j/
veláry	/k/	/kʰ/	/g/	/ŋ/	
veláry frikativy	/x/		/ɣ/		
uvuláry	/q/	/qʰ/	/g/		
uvuláry frikativy	/χ/		/ʁ/		
glotály	/ʔ/, /ʔh/				
glotály aprox.	/h/		/ɦ/		

Před /u/ u bilabiálních a alveolárních plosiv dochází k vibraci rtů, podobně u velárních a uvulárních souhlásek zazní labiodentální frikativa /v/, dotyčné iniciály se

¹ jako zbyvajících iniciál je počítána tzv. nulová iniciála, kdy slabika začíná vokálem.

tedy před /u/ vyslovují následovně:

/p ^B /	/p ^{*B} /	/bB/
/tB/	/t ^{*B} /	/dB/
/k ^v /	/k ^{*v} /	/g ^v /
/q ^v /	/q ^{*v} /	/G ^v /

Palatální frikativa /ç/ se vyskytuje pouze u slov přejatých z čínštiny nebo tibetštiny, uvulární znělá ploziva /G/ se vyskytuje pouze ve složené iniciále /NG/.

Složené iniciály lze rozdělit na složené z dvou konsonantů nebo ze tří konsonantů, resp. na iniciály s počátečním /n/, s koncovou frikativou /s/, /z/, /z̥/ nebo s obojím. Složené iniciály obsahují vždy základní konsonant znělý nebo neznělý aspirovaný:

/np ^ˈ /	/nb/	/ntç ^ˈ /	/ndz̥/
/nts ^ˈ /	/ndz̥/	/nk ^ˈ /	/ng/
/nt ^ˈ /	/nd/	/nq ^ˈ /	/NG/
/nts ^ˈ /	/ndz̥/		
/p ^ˈ s/	/bz/	/p ^ˈ z̥/	/bz̥/
/np ^ˈ s/	/nbz/	/np ^ˈ z̥/	/nbz̥/

Retroflexní znělá frikativa /z̥/ se v pozici koncového konsonantu složené iniciály čte jako retroflexní aproximanta /ɻ/. Iniciály složené ze tří konsonantů se vyskytují velice zřídka a někdy mohou být zaměňovány za podobně znějící iniciály tvořené pouze dvěma konsonanty (např. „včela“ /nbz̥ɻ/~ndz̥ɻ/). Konkrétní realizace počátečního nazálního konsonantu /n/ se řídí základním konsonantem, výslovnost /n/ je tedy před bilabiálami /m/, před alveolami, retroflexivami a palatálami /n/ a před velárami a uvulárami /ŋ/.

V ISTL je tento systém iniciál jemně pozměněn, a to tak, že není uvedena glotální ploziva /ʔ/, nicméně je zde navíc uvedena laterální frikativa /ʎ¹/, složené

¹ dlužno dodat, že v ATBL se tato iniciála rovněž vyskytuje u slabik, které nejsou v komplementární distribuci s

iniciály jsou uvedeny ve své konkrétní výslovnosti: počáteční iniciála /n/ je uvedena jako konkrétní alofon, tedy /m/, /n/, resp. /ŋ/; koncové /z/ je uvedeno rovněž v závislosti na základním konsonantu buď jako znělé /z/ nebo neznělé /ʒ/. Kromě toho zde je uvedena složená iniciála, která není uvedena v ATBL - /mz/.

Sūn Hóngkai v ZMYC má systém iniciál stejný s ISTL, ačkoliv rovněž uvádí, že se jedná o systém zachycený v újezdu *Luōbō*, tibetském autonomním okrese *Mùlǐ* (木里藏族自治縣倮波鄉).

Libu, Hefright a Stuart v NLCF uvádí v poznámkách, že bilabiální vibranta /B/ je u některých slov v komplementární distribuci s /u/, u některých slov však nikoliv a navíc se může objevit i na pozici iniciály („had“ /Bᶞ⁵³/) nebo dokonce i na pozici jádra slabiky (centrály). Podobné charakteristiky uvádějí i u labiodentální frikativy /u/, která je v komplementární distribuci s /u/ u některých slov a rovněž se může objevit i na místě centrály. Dále uvádějí palatalizaci laterární aproximanty /l/ před předním labializovaným vokálem /y/, který se realizuje jako /ʎ/. Nicméně jejich materiál vychází z výslovnosti prvního autora Libu Lakhi, který je rodilým mluvčím z vesnice *Dàshuǐ Cūn* v újezdu *Mínshèng* se správním střediskem v *Xīchāng* yiské autonomní prefektury *Liángshān* v provincii *Sìchuān* (四川省涼山彝族自治州西昌市民勝鄉大水村), takže se může jednat o jiný dialekt tohoto jazyka.

劉輝強 *Liú Huīqiáng*¹, který zpracoval j. *nàmùyì* z vesnice 鑼鍋底 *Luóguōdǐ* v újezdu *Miǎnníng*, uvádí systém pouze 44 iniciál, z toho 41 jednoduchých iniciál a pouze 3 složené. Systém je podobný jako u ATBL až na tyto výjimky: v systému není znělá uvulární frikativa /χ/, glotály /ʔ/, /ʔh/, aproximanty /fi/ a /w/; navíc zde jsou tři iniciály, a to znělá a neznělá vibranta /r/, /ṛ/ a laterální frikativa /ʎ/. Rovněž uvádí, že před /u/ dochází při vyslovení alveolárních ploziv /t/ a /d/ k vibraci rtů. Dále upozorňuje na to, že výslovnost neznělé vibranty /ṛ/ se může blížit /ʒ/, podobně výslovnost polovokálu /j/ se může blížit /z/. Při výslovnosti neaspirovaného /h/, za kterým následuje nazalizovaná finála /yō/, dochází k poměrně silné aspiraci a místo

/l/, na druhou stranu glotální ploziva se vyskytuje výhradně před /h/ a ve většině případů podle ATBL nemusí být vyslovena.

¹ *Liú, Huīqiáng*: Jazyk *nàmùyì* v *Luóguōdǐ* (鑼鍋底納木依語), *Linguistics Research* (語言研究) 2, 1996, s. 185 - 198

výslovnosti se posunuje dopředu, takže se spíše podobá faryngálnímu/h/. Kromě toho uvádí, že iniciála /m/ může sama o sobě tvořit celou slabiku. Složené iniciály rozeznává pouze tři, konkrétně dvoukonsonantní aspirované /p's/ a znělé /bz/, před kterým může ještě stát nazála, tj. trojkonsonantní /mbz/.

3.3.2 Finály

V ATBL je uvedeno celkem 43 finál, z toho 19 jednoduchých, 20 složených a 4 s kodou. Jednoduché iniciály lze rozdělit do tří skupin podle zabarvení vokálů – zdali jsou erizované, nasalizované nebo bez zabarvení:

Od zavřených k otevřeným a od předních k zadním:

/i/	/e/	/æ/	/æ̃/	/a/	/ɔ/	/o/	/u/	/ʉ/	/ə/	/ɣ/
/ĩ/	/ě/	/ǣ/		/ã/		/ũ/				
		/æ̃ ¹ /						/ɔ̃/		
		/ǣ̃ ¹ /								

Složené finály bez kody lze rozdělit podle mediály:

-i-	/ie/	/iæ/	/iu/	/io/		/iã/	/iɔ/	/iao/		
-u-	/uæ/	/ua/	/uo/	/uo/		/uě/	/uã/	/uæ̃ ¹ /	/uɔ̃/	/uei/
-∅-	/əu/	/əɔ̃/				/ao/	/ai/			

Finály s kodou /ŋ/:   /iŋ/ /aŋ/ /uŋ/ /uaŋ/

Konkrétní realizace některých fonémů se liší v závislosti na iniciále. Zavřené přední /i/ se po dentolabiálách, velárách a uvulárách vyslovuje více vzadu jako zavřené střední /i/. Zavřené střední labializované /ʉ/ se po ve většině případů vyslovuje spíše jako /ɥ/, po plozivách a nazálách pak jako /y/. Těsné (stažené) /ǣ/ a zadní polootevřené /ɔ/ se vyskytují velice zřídka, /ɔ/ může být v některých případech vysloveno jako /ao/. Polozavřené zadní /o/ se vyskytuje pouze za bilabiálami, za

palatální aproximantou /j/ a v některých slovech vypůjčených z čínštiny. Za ostatními konsonanty se vyskytuje /uo/. Středové /ə/ se za velárami a uvulárami vyslovuje jako polozavřené zadní /ɤ/. Podobně jako v čínštině se /ɣ/ po retroflexních konsonantech vyslovuje rovněž retroflexně, tedy jako /ɣ/. Nazalizované finály se vyskytují výhradně za /h/, glotálou /ʔ/ a ve slovech vypůjčených z čínštiny, stejně tak veškeré finály s kodou a složené finály /iu/, /iã/, /ua/, /ai/, /ao/, /əu/, /iao/ /uei/.

V ISTL jsou finály odlišné. Seznam uvádí celkem 42 finál, z toho 23 jednoduchých a 19 složených. Podívejme se nejprve na jednoduché finály:

/i/	/y/	/e/	/ɛ/	/a/	/ɔ/	/o/	/u/	/ə/	/ɣ/
/ĩ/	/ỹ/	/ẽ/	/ẽ̃/	/ã/	/õ/	/ũ/	/ã̃/	/ɛ̃/	/ɔ̃/
		/ɛ̃/					/ɣ̃/		/ɔ̃/

Složené iniciály lze rozdělit podle mediály:

-i-:	/ie/	/iẽ/	/io/	/iõ/	/iẽ/	/iã/			
-u-	/ui/	/ue/	/uẽ/	/ua/	/uõ/	/uẽ/	/uã/	/uɛ̃/	/uɔ̃/
-y-	/ye/	/yɛ/			/yẽ/				

Stejný systém jako v ISTL je uveden i v ZMYC s poznámkou, že stažené vokály /ɛ̃/, /ɣ̃/, /ɔ̃/ se vyskytují velice zřídka a většina nazalizovaných finál se vyskytuje ve výpůjčkách z čínštiny, stejně jako /ɔ/.

Srovnáním těchto dvou systémů finál, včetně srovnání na konkrétních slovech v obou lexikonech lze konstatovat, že co se týče jednoduchých finál, oba systémy uvádí 10 základních vokálů: 3 zavřené /i/, /u/, /ɥ/~y/ (tyto tři zároveň v druhém systému fungují jako mediály); centrální vokály 3 polozavřené /e/, /ə/, /o/; 2 polootevřené /ɛ/~æ/, /ɔ/; 1 otevřený /a/ a neutrální /ɣ/.

Oba systémy se však liší v systému složených finál, jednak absencí mediály -y- a finál s kodou v ATBL, jednak nepřítomností některých finál v jednom či druhém systému (v ATBL nejsou finály /iə/, /ue/, finála /ui/ je přítomna jako /uei/; z

nazalizovaných chybí /uě/; v ISTL a ZMYC naopak nejsou finály /iu/ a /iao/ a není zde uveden rozdíl mezi finálami /o/ a /uo/, všechny tyto finály jsou uvedeny jako /o/ bez ohledu na předcházející iniciálu). V jednoduchých nazalizovaných finálech nejsou v systému ATBL uvedeny /ỹ/, /õ/ a /õ̃/, naopak je zde navíc nazalizovaná a zároveň erizovaná finála /æ̃/ a dále chybí trojice stažených finál /ɛ̃/, /ɣ̃/ a /ʒ̃/.

Libu, Hefright a Stuart ve své práci neuvádějí výčet iniciál a finál, nicméně k finálám uvádí, že není jasné, existuje-li fonemický rozdíl mezi středně vysokými /e/ a /o/ a středně nízkými /ɛ/ a /ɔ/; /u/ se po neznělé labiodentální frikativě /f/ realizuje bez labializace, tedy jako /u/ a že dochází k jemné nazalizaci vokálů, vyskytují-li se v okolí /m/. Nicméně srovnáním Swadeshova listu s údaji uvedenými v lexikonu vyplývá, že jejich systém slabik je v některých ohledech velmi odlišný (existence slabik bez finál, finály tvořené konsonanty /r/, /ɣ/ apod.).

Liú Huīqiáng má rovněž odlišný systém, uvádí poměrně malý počet finál, 14 jednoduchých a 14 složených. U jednoduchých finál je koncept poměrně stejný, rovněž rozeznává 10 základních vokálů /i/, /y/, /ɿ/, /u/, /e/, /o/, /ə/, /æ/, /a/, /ɤ/ doplněných o dva erizované vokály /ɛ̃/, /æ̃/ a dva nazalizované /ĩ/ a /ũ/, které se vyskytují pouze za glotálou /h/. K tomu dále uvádí, že /ɣ/ se po retroflexních finálech realizuje jako /ɣ̃/; /a/ se po zadních iniciálech (veláry, uvuláry, glotály) realizuje jako zadní /a/; /u/ se po retroflexivách, uvulárách a glotálách realizuje jako /u/; výslovnost erizovaného /æ̃/ může být zavřenější a blížit se /ã/. Pokud má slabika nulovou iniciálu, projevuje se u /a/, /o/ a /ə/ jako ráz, v případě, kdy tvoří slabiku samostatný vokál /u/, zazní aproximanta /w/. Co se týká složených finál, uvádí tři mediály /i/, /u/ a /y/ a čtyři terminály /i/, /u/ a /n/, /ŋ/:

-∅-	/ai/ /au/	/an/ /oŋ/
-i-	/iu/ /ie/ /iæ/ /ia/	/iau/
-u-	/uə/ /ua/	/uã/
-y-	/yo/	/yõ/

Kromě výše zmiňovaných finál uvádí další řadu finál, které se vyskytují pouze

ve výpůjčkách z čínštiny:

/ui/ /əi/ /æi/ /əu/ /ye/   /ɲ/ /in/ /yn/ /ən/ /an/ /uŋ/ /aŋ/ /ian/ /uan/   /uaŋ/

3.3.3 Tóny

Systém tónů v *nàmùyì* je velmi diskutabilní. Ačkoliv čínští badatelé předpokládají systém většinou čtyř tónů, sami upozorňují na nestabilitu tónů u konkrétních slabik a na poměrně malý počet slabik vyskytujících se ve všech čtyřech tónech, kde by zároveň tóny plnily funkci rozlišení významů. V ATBL jsou uvedeny čtyři tóny¹ – vysoký (55), vysoký klesavý (53), stoupavý (35) a nízký klesavý (31). Vysoký tón (55) a vysoký klesavý tón (53) mohou být vzájemně zaměněny, čímž tyto tóny nejsou příliš stabilní. Co se týče druhých dvou tónů (stoupavého a nízkého klesavého), uvádí *Sūn*, že velmi často není u konkrétní slabiky možné tento tón rozlišit, protože nestojí-li slabika na konci slova, realizují se oba tóny jako střední rovný (33). Proto v lexikonu uvádí skutečnou výslovnost, čímž se počet tónů zvyšuje na 5.

V ISTL jsou rovněž uvedeny čtyři tóny, vysoký rovný (55), vysoký klesavý (53), střední rovný (33) a vysoký stoupavý (35) s tím, že střední rovný tón (33) může být ve skutečnosti vysloven jako nízký klesavý (31). V ZMYC se dále uvádí, že realizace vysokého stoupavého tónu může být někdy bližší spíše průběhu 24.

V NLCF jsou rozlišeny pouze tři tóny, konkrétně vysoký (44), nízký (11) a klesavý (53). Sejde-li se více vysokých tónů vedle sebe, je poslední prominentnější a jeho realizace je vyšší (55).

Liú Huīqiáng uvádí systém čtyř tónů – vysoký rovný 55, nízký klesavý 31, vysoký klesavý 53 a stoupavý 13 s poznámkou, že stoupavý tón se vyskytuje velmi málo.

Na rozdíl od čínských badatelů, kteří předpokládají u většiny qiangských jazyků jižní větve systém slabičných tónů, poukazují francouzští badatelé (*Chirkova*,

¹ Pro označení výšky tónů používám systém běžný v čínštině, kdy číslice označují relativní polohu hlasu, číslo 5 označuje relativně nejvyšší polohu a č. 1 relativně nejnižší polohu hlasu.

Jacques ad.) spíše na existenci tónů na bázi slov, resp. existenci melodického přízvuku.

Pro srovnání uveďme jazyk jižní větve – *shǐxìng*, který je dle dosavadních výzkumů (*Huáng, Sūn*) j. *nàmùyì* velice podobný a má dle těchto autorů mít velice podobný tónový systém. *Huáng* a *Sūn* předpokládají v j. *shǐxìng* čtyři tóny (vysoký rovný 55, vysoký klesavý 53, vysoký stoupavý 35 a střední rovný 33), které se realizují na všech slabikách s tím, že kontrast existuje pouze mezi prvními třemi tóny, protože střední rovný se vyskytuje pouze ve víceslabičných slovech. Kromě toho si uvedení badatelé povšimli, že stabilita tónů není moc velká a jeden morfém se může vyskytovat v různých slovech s různými tóny, což vysvětlují tónovou spodobou (sándhí). Vzhledem k omezeným materiálům a omezenému času výzkumu však nepopisují žádná pravidla této spodoby.

Podívejme se na několik takových příkladů:

/yǝ ³¹ /	[kráva]	/li ⁵⁵ yǝ ⁵³ /	býk
		/yǝ ³¹ mi ⁵³ /	kráva
		/zɬ ⁵⁵ yǝ ³¹ /	kříženec jaka a krávy
		/zɬ ⁵⁵ yǝ ³¹ mi ⁵³ /	samice zkříženého jaka a krávy
/bu ⁵³ /	[jak]	/bu ⁵³ /	jak
		/bu ⁵⁵ mi ⁵⁵ /	jačice
/mo ⁵³ /	[kůň]	/mo ⁵³ kuo ³¹ /	kůň
		/mo ⁵³ mi ⁵⁵ /	kobyła

K změně tónů však dochází i u slov, která jsou přejatá z čínštiny:

水 <i>shuǐ</i>	[voda]	/ʃuei ⁵⁵ tɕi ⁵³ /	studna
		/tɕi ³³ ʃuei ⁵³ /	pramen

Chirková na základě svých výzkumů předpokládá spíše existenci tónu či melodického přízvuku na bázi slov, resp. prozodických slov, kdy se výslovnost

prozodického slova řídí prominentním morfémem, jehož tón je buď „natažen“ na celé prozodické slovo nebo je prominentní slabika v rámci prozodického slova vyslovena ve vysoké poloze. V jazyce *shìxìng* jde konkrétně o tři typy jednotlivých průběhů. První je vysoký (vychází z tónu 55, tj. poloha hlasu je na počátku i na konci vysoko, v případě slov se tedy všechny slabiky v prozodickém slově vyslovují v konstantní vysoké poloze, např. tedy 55-55), druhý je klesavý (vychází z tónu 53, tj. poloha první slabiky je vysoká, další slabiky jsou vysloveny v nízké poloze, např. tedy 55-(33)-33) a stoupavý (vychází z tónu 35, tj. poloha první slabiky je nízká, poloha poslední slabiky je vysoká, např. tedy 33-(33)-55)¹.

Ačkoliv *nàmùyì*, společně s j. *shìxìng*, *guìqióng* a *mùyǎ* bývají řazeny do skupiny *qiangských* jazyků, kde tóny hrají důležitou úlohu, současné výzkumy spíše naznačují, že v *qiangských* jazycích spíše než systém slabičných tónů existuje systém melodického přízvuku na bázi vysoké a nízké polohy hlasu².

3.3.4 Struktura slabiky

Po vypsání veškerých slabik³, které se vyskytují v obou lexikonech (ATBL i ZMYC), lze konstatovat, že ani jeden z materiálů neobsahuje spolehlivě všechny slabiky, které se mohou v j. *nàmùyì* vyskytovat. Jak je ostatně uvedeno již v ATBL, některé morfémy (např. /hæ¹/ „vývar“, pomocná slova /æ³¹/, /ji⁵⁵/) po připojení k některým slabikám ztrácejí iniciálu a stávají se součástí finály předchozí slabiky (např. /ʂɿ³¹/ „maso“ + /hæ/ → /ʂæ³⁵/ „vepřový vývar“; /mu⁵³/ „dělat“ + /ji⁵⁵/ [bud] → /mui⁵³/ „dělat[bud]“). Tyto slabiky nejsou v systému zachyceny, rovněž nejsou zachyceny v popisu jednotlivých iniciál a finál (v žádné knize se např. nehovoří o dlouhých vokálech). Kromě toho se v lexikonech objevují slabiky, které obsahují ve výčtu neuvedenou iniciálu nebo finálu.

Ve valné části se jedná o výpůjčky z čínštiny, nicméně vyskytují se i původní namujská slova tvořená v systému nezanesenou slabikou. Jako příklad uveďme v

¹ Chirkova, Katia: The Stress and Tone Continuum in *Shixing*; 2006 <http://crlao.ehess.fr/document.php?id=490>

² Pro j. *namuyi* zastává tento názor např. i Nishida, který v současné době provádí výzkum v oblasti gramatiky *namuyi*.

³ viz tabulka v Příloze 13

ATBL slovo /bæ⁵³/ „had“, kde se vyskytuje v systému neuvedená finála /æ⁵³/, srovnáním s ostatními tibeto-barmskými jazyky se s velkou pravděpodobností jedná o kognát – tibetsky /sbrul/, RGYARONG /kha brE/, *shixing* /bɜ³³ru⁵³/. V ZMYC je tato slabika přepsána jako /bæ⁵³/, Libu přepisuje tuto slabiku bez vokálu jako /Bɪ⁵³/. Stejný problém má i ZMYC, např. slabika /ko¹/ s neuvedenou finálou /o¹/ ve slově /ko¹³⁵p³ɕε³³/ „mít radost“. Stejné slovo uvádí ATBL jako /p³zæ³⁵/.

Někdy si oba dva lexikony neodpovídají v počtu slabik stejných slov, což vede k pochybám o existenci některých složených finál (např. slovo „rok“ je v ATBL uvedeno jako dvojslabičné /k³u⁵⁵æ⁵⁵/, v ZMYC jako jednoslabičné /kuæ⁵⁵/). Velmi často si slova neodpovídají nebo je v lexikonu uvedena pouze část (viz následující tabulka):

česky	ATBL	ZMYC
moře	/xi ³⁵ da ⁵⁵ dzɿ ³¹ /	/xie ³⁵ /
jezero	/xi ³⁵ /	/xie ³⁵ /
rybník	/xi ³⁵ a ³³ tsɿ ⁵⁵ tsɿ ³¹ /	/dzɿ ⁵⁵ xie ³⁵ /
řeka	/tæ ³¹ ndzɿ ⁵⁵ q ³ æ ³¹ /	/ndzɿ ⁵⁵ q ³ ε ³¹ /

Pro stanovení fonologického systému tedy bude velmi nutné zajistit mnohem obsáhlejší a kvalitnější materiál. Dále je potřeba počítat s poměrně častými výpůjčkami z čínského, potažmo tibetského jazyka, které do fonologického systému *nàmùyì* přinášejí mnoho nových slabik a tím pádem i iniciál (např. palatálu /ç/, alespoň dle ATBL) a finál (např. /iao/, téměř všechny nosově zabarvené finály kromě těch vyskytujících se za iniciálou /fi/).

Odmyslíme-li všechny slabiky, které se ve slovech těchto dvou lexikonů objevily pouze ve slovech vypůjčených z čínštiny, lze na základě srovnání zbylých slabik, které se vyskytují v obou lexikonech předpokládat následující fonologický systém (upozorňuji však, že jde pouze o předpoklad, který bude nutné dále upřesnit a zanalyzovat)¹:

¹ vycházím z předpokladu jednak 5 základních hlásek v prototibetobarmštině a jednak z předpokladu, že příliš složitý systém vokálů v qiangských jazycích je výsledkem nedostatečné fonemicizace, nerozpoznáním volných variant a právě neoddělení slabik, které se v systému objevily v poslední době díky výpůjčkám z okolních jazyků,

Podle předpokládané stavby slabiky prototibetobarmského jazyka, která se skládá z iniciály (C_i), které mohly předcházet až 2 konsonantní prefixy (P_1, P_2) a následovala likvida nebo semivokální glide (G) a finály složené z jednoduchého centrálního vokálu (V), za kterým mohla následovat koda tvořená některou z konsonant (C_f), eventuálně sufix (S), s tím, že iniciála a centrální vokál byly povinné složky slabiky, by struktura slabiky v j. *nàmùyì* vypadala (P_1)- C_i -(G)- V -(S).

Na pozici prefixu může stát nazála -n- s konkrétní realizací dle typu iniciály /m/, /n/, /ŋ/, /N/ a to pouze před plozivou. U ostatních iniciál je tato pozice prázdná.

Na pozici glidu mohou být -s-, -z-, -r-, -v- s konkrétní realizací dle typu iniciály /s/, /z/, /ʃ/, /z/, /r/, /v/ a vokály -u-, -i-, -y-. Glide tvořený likvidou může stát pouze za plozivou.

Na pozici centrálního vokálu může stát jeden ze tří vokálů -a-, -e-, -o- ve své konkrétní realizaci, která je ovlivněna iniciálou. Centrální vokál může být erizován a rovněž může dojít k nazalizaci centrály nebo vokálního glidu.

Kromě toho může být slabika doplněna sufixem, který je tvořen buď vokálem nebo prodlužuje původní finálu.

Jediný, kdo se ve své práci zabývá celkovou strukturou slabiky je *Liú Huīqiáng*, který rozeznává 9 možných složení slabiky v j. *nàmùyì* – nejčastěji se vyskytující CV, CCV, CVV; mnohem méně se vyskytující složení C, V, VC, VV a ojedinele se vyskytující CCCV a CVVV¹.

Vzhledem k tomu, že jen velmi malý počet slabik se vyskytuje ve všech lexikony uváděných tónech a že otázka existence slabičných tónů je přinejmenším diskutabilní, ponechávám tuto otázku v této chvíli stranou.

více viz *Matisoff, James A.: Handbook of Proto-Tibeto-Burman: System and Philosophy of Sino-Tibetan Reconstruction*, University of California Press, 2003; s. 158

¹ *Liú* ve své práci uvažuje ještě tón, který je přítomen ve všech devíti uvedených druzích slabik. C označuje konsonant, V označuje vokál.

3.4 Gramatika

3.4.1 Substantiva

Substantiva v *nàmùyì* rozlišují singulár a plurál. Dle ASTL existují dva sufixy vyjadřující plurál, sufix /bɛ⁵⁵/, který se užívá pouze pro životná substantiva a sufix /ku³³/, který je primárně používán pro neživotná substantiva, nicméně může být použit i pro substantiva životná.

přítel	/ji ³³ χo ⁵⁵ /	→	přátelé	/ji ³³ χo ⁵⁵ bɛ ⁵⁵ /
dům	/jy ⁵⁵ /	→	domy	/jy ⁵⁵ bɛ ⁵⁵ / ~ /jy ⁵⁵ ku ³³ /;

Liu uvádí pro plurál substantiv pouze jeden sufix /ho⁵³/.

student	/bi ³¹ ji ³¹ /	→	studenti	/bi ³¹ ji ³¹ ho ⁵³ /
strom	/çi ³¹ po ⁵⁵ /	→	stromy	/çi ³¹ po ⁵⁵ ho ⁵³ /

Pokud je substantivum rozvíto numerativem s číslovkou, sufix pluralu se již k substantivu nepřidává.

Co se týče lokativů, zmíním pouze vyjádření světových stran, kde v obou lexikonech jsou uvedeny pouze východ a západ, z přepisu rituálu /ka¹¹ju¹¹bu⁴⁴/ v NLCF lze vyčíst názvy všech čtyř světových stran – /ni⁴⁴tɕ⁴⁴o⁴⁴/ západ, /ʂa⁴⁴tɕ⁴⁴o⁴⁴/ východ, /ndɕ⁴⁴ɣo⁵³/ sever, /ndɕ⁴⁴mæ¹¹/, jih. To je poměrně zvláštní systém vyjadřování světových stran, protože zatímco východ a západ znějí velice podobně jako v tibetštině, dialektu užívaném ve Lhase (východ /ɕa:⁵⁵tɕ⁴⁴o⁵²/, západ /nup¹³tɕ⁴⁴o⁵²/), označení severu a jihu je vzdáleně podobné leda výrazům používaným v *yištině* v *Xide* (sever /ɕɿ³⁴o³³/, jih /ɕɿ³⁴mɿ³³/).

3.4.2 Zájmena

Podle *Huangové* rozlišují osobní zájmena v *nàmùyì* singulár, duál a plurál. Narozdíl od jiných jazyků *qiangské* větve má j. *nàmùyì* zvláštní slovo pro zájmeno

3.os., plurál 1.os. se dělí na exkluzivní a inkluzivní. Plurál a duál jsou tvořeny sufíxy:

osoba \ číslo	sg		dl		pl	
	ATBL	ZMYC	ATBL	ZMYC	ATBL	ZMYC
1 exkluzivní	ŋa ⁵⁵	ŋa ⁵⁵	ŋa ⁵⁵ ku ⁵³ ni ⁵³ ku ³¹	ŋa ⁵⁵ ku ⁵³ ni ⁵³ ku ³³	ŋa ⁵⁵ χuo ³¹	ŋa ⁵⁵ χo ³³
1 inkluzivní			a ³³ ku ³¹ ni ⁵⁵ ku ³¹		a ³³ χuo ³¹	a ³³ χo ³³
2	nuo ³¹	no ³³	nuo ³¹ ku ³¹ ni ⁵⁵ ku ³¹	no ³³ ku ⁵³ ni ⁵³ ku ⁵⁵	nuo ³¹ χuo ³¹	no ³³ χo ³³
3	tɕ ⁴ i ⁵⁵	tɕ ⁴ i ⁵⁵	tɕ ⁴ i ⁵⁵ ku ³¹ ni ⁵⁵ ku ³¹	tɕ ⁴ i ⁵⁵ ku ⁵³ ni ⁵³ ku ⁵⁵	tɕ ⁴ i ⁵⁵ χuo ⁵³ ni ³¹	tɕ ⁴ i ⁵⁵ χo ³³

Z ostatních zájmen uveďme ještě „já sám“ /jo³³bi³¹/ v protikladu k „někdo jiný“ /jo³³χuo⁵⁵/, v ZMYC /y³³bi³³/ a /jy³³χo⁵⁵/.

NLCF uvádí ve Swadeshově listu zájmena pouze v singuláru a plurálu. Plurál však není tvořen sufíxem, nýbrž změnou vokálu ve finále slabiky zájmena:

osoba	1	2	3
sg	ŋa ⁴⁴	nu ⁴⁴	t'e ⁴⁴
pl	ŋo ⁵³	no ⁵³	t'jo ⁵³

Liu rozeznává u osobních zájmen rovněž tři čísla (singulár, duál a plurál) a u 1.os. plurálu a duálu rozeznává dělení na exkluzivní a inkluzivní tvar zájmen. Různé tvary jsou tvořeny jednak změnou vokálu nebo tónu, případně sufíxem nebo obojím. Zájmeno třetí osoby je navíc tvořeno ukazovacím zájmenem (viz dále):

osoba	1 exkluzivní	1 inkluzivní	2	3
sg	ŋa ⁵⁵		no ⁵³	tɕ ⁴ i ⁵³
dl	ŋa ⁵⁵ ji ³¹ gu ⁵³	ŋa ⁵⁵ ni ⁵⁵ (gu) ⁵³	no ⁵³ ni ⁵⁵	tɕ ⁴ i ⁵³ ni ⁵⁵
pl	ŋo ³¹ ho ⁵³	ŋo ³¹ jo ³¹ ho ⁵³	no ³¹ ho ⁵³	tɕ ⁴ o ³¹ ho ⁵³

Kromě toho rozeznává u osobních zájmen nominativ (主格) nebo akusativ (賓格):

osoba (sg)	nominativ	akusativ
1	ŋa ⁵⁵	ŋa ⁵³
2	no ⁵³	na ⁵³
3	tɕ ⁴ i ⁵³	tɕ ⁴ a ⁵⁵

Osobní zájmena mohou být ve zdůrazněném tvaru (s významem „sám“), který je v singuláru tvořen pomocí retriplikace zájmeně (u 3sg je možné i přidání sufixu /jo³¹jo⁵³/), dochází ovšem ke změně tónů; v duálu pomocí sufixu /jo³¹byo⁵³/ a v plurálu pomocí sufixu /jo³¹byo⁵³/ za který se ještě přidá sufix plurálu /ho⁵³/.

já sám	ŋa ⁵⁵ ŋa ³¹ ŋa ⁵³	ty sám	no ⁵³ no ³¹ no ⁵³	on sám	tɕ ⁵³ i ⁵³ tɕ ⁵³ i ⁵³ tɕ ⁵³ i ⁵³ ~tɕ ⁵³ i ⁵³ jo ³¹ jo ⁵³
my dva sami	ŋa ⁵⁵ ni ⁵⁵ gu ⁵³ jo ³¹ byo ⁵³	vy dva sami	no ⁵³ ni ⁵⁵ gu ⁵³ jo ³¹ byo ⁵³	oni dva sami	tɕ ⁵³ i ⁵³ ni ⁵⁵ gu ⁵³ jo ³¹ byo ⁵³
my sami	ŋo ³¹ ho ⁵³ jo ³¹ byo ⁵³ ho ⁵³	vy sami	no ³¹ ho ⁵³ jo ³¹ byo ⁵³ ho ⁵³	oni sami	tɕ ⁵³ o ³¹ ho ⁵³ jo ³¹ byo ⁵³ ho ⁵³

Podobně jsou odlišná i ukazovací zájmena, kdy dle *Huangové* se dělí na blízké, vzdálenější a vzdálené, kde je buď v lexikonu nebo v ISTL problém i v určení vzdálenějšího a vzdáleného ukazujícího zájmeně; NLCF ve Swadeshově listu uvádí pouze dvě podoby, navíc zájmeno ukazující na vzdálené věci je tvořeno prefixem a aspirací druhé slabiky:

	ATBL	ISTL	ZMYC	NLCF
toto	tæ ⁵⁵	tɕ ⁵⁵	tɕ ⁵⁵	tɕ ⁴⁴
tamto (blíže)	tɕ ⁵³ uo ³¹	hɕ ¹³	χɕ ³³	o ⁴⁴ tɕ ⁵³
tamto (dále)	hæ ³¹	tɕ ⁵³ o ³³		

Ukazovací zájmena se mohou pojít s numerativy. V případě, že ukazovací zájmeno rozvíjí substantivum, stojí před ním.

Liú uvádí pouze dvě ukazovací zájmena v základním tvaru - /ta⁵³/ pro věci blízké a /tɕ⁵³i⁵³/ pro věci vzdálené. Tato dvojice ukazovacích zájmen odkazuje k osobě nebo věci a může se pojít s numerativy. Kromě toho uvádí odvozené tvary ukazovacích zájmen tvořených sufixy a případně změnou vokálu nebo tónu:

druh ukazovacího zájmena	blízké	vzdálené
časové určení (v tento čas, tenkrát)	ti ⁵³ t'u ³¹	tɕ'i ⁵³ t'u ³¹
místní určení (tady, tam)	ta ⁵³ tɕ'u ⁵³	tɕ'i ⁵³ tɕ'u ⁵³
	ta ⁵³ dia ⁵⁵	tɕ'i ⁵³ dia ⁵⁵
určení způsobu (tak, onak)	ti ⁵³ tɕa ³¹ a ⁵³ ɕi ³¹ mæ ⁵³	tɕ'i ⁵³ tɕa ³¹ a ⁵³ ɕi ³¹ mæ ⁵³
plurál (tito, tamti)	ta ⁵³ tɕi ⁵³ tɕa ³¹	o ⁵³ tɕi ⁵³ tɕa ³¹

Co se týče tázacích zájmen, obsahují podobně znějící slabiku, která dává tušit existenci původně jednoho společného tázacího slova:

	ATBL	ISTL	ZMYC	NLCF
kdo	q'e ⁵⁵ ji ⁵⁵		k'i ⁵⁵	q'a ⁵³ gu ¹¹
co	f'u ⁵³		f'u ⁵⁵	g'o ⁵³
kde	q'uo ⁵³	q'o ⁵⁵	q'o ⁵⁵	q'a ⁴⁴ yo ⁴⁴
kdy	q'a ⁵³ tæ ³¹			q'a ⁵³ ta ⁴⁴
kolik	q'a ⁵⁵ bu ⁵⁵ tæ ⁵³	q'a ⁵⁵ ni ⁵⁵	q'a ⁵⁵ bu ⁵⁵ ta ⁵⁵	
jak	q'a ⁵⁵ tæ ⁵⁵ mu ⁵³	q'a ⁵⁵ te ⁵⁵ te ³³		q'a ⁴⁴ m ⁴⁴

ISTL uvádí jako tázací zájmeno kolik výraz /q'a⁵⁵ni⁵⁵/. Podobný výraz /q'a⁵⁵ni⁵⁵ku³¹/ uvádí i lexikon ATBL s tím, že jde o výraz používaný při tázání se na malý počet (obdobně jako rozdíl v čínštině mezi čínskými výrazy 幾 + num jako tázací zájmeno na malý počet a 多少).

Liu uvádí tázací zájmena, která jsou poměrně odlišná od toho, co uvádí osattní materiály, ačkoliv u některých táz. zájmen lze po bližším zkoumání vysledovat určitou podobnost:

česky	Liu	česky	Liu
kdo	ha ⁵³ ɕy ³¹	čí	ha ⁵³ ɕy ³¹ ko ⁵³
který	a ⁵⁵ ɕi ³¹	kterí	a ⁵⁵ ɕi ³¹ tɕa ⁵³
co	ti ⁵³ hū ¹³	kde	a ⁵⁵ ɕo ⁵³
kolik	ha ⁵³ bu ⁵⁵ ta ⁵⁵	kolik	ha ³¹ ni ⁵⁵
jak	ha ⁵³ ta ⁵⁵ ta ⁵⁵	jak	ha ⁵³ ta ⁵⁵ mu ⁵³
kdy	ha ⁵³ ta ³¹ ɕi ³¹ t'u ⁵³		

3.4.3 Číslovky, numerativy a datum

Jednoduché číslovky od 1 do 10 mají velmi pravděpodobně stejný původ jako číslovky ostatních tibetobarmských jazyků:

	ATBL	ISTL	ZMYC	NLCF		ATBL	ISTL	ZMYC	NLCF ¹
1	ɬi ³¹	ɬi ³³	ɬi ³³	ti ¹¹	6	q'u ³¹		q'u ³³	q'vu ¹¹
2	ni ⁵³	ni ⁵³	ni ⁵³	ni ⁴⁴	7	ʃl ³¹		ʃl ³³	ʃl ¹¹
3	suo ⁵³	so ³⁵	so ⁵³	so ⁴⁴	8	ʔhĩ ³¹		hĩ ³³	
4	zɿ ³¹		zɿ ³³	zɿ ¹¹	9	ngu ³¹		ngu ³³	NGV ¹¹
5	ŋa ³¹		ŋa ³³	ŋa ¹¹	10	χuo ³¹	χo ³³	χo ³³	

Liú uvádí číslovky velmi podobně, většinou se neshodují pouze v tónech:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ɬi ³¹	ni ⁵⁵	so ⁵³	zɿ ³¹	ŋa ³¹	q'u ³¹	ʃl ³¹	hĩ ³¹	gu ³¹	ho ³¹

Vyjádření číslovek od 11 do 19 je tvořeno složením číslovky 10 za kterou se přidá jednoduchá číslovka (11 /χo³³ɬi³³/, 12 /χo³³ni⁵³/). Pro vyjádření dalších číslovek v desítkovém cyklu (20, 30...) je užito suffixu /ɔ/ s významem desítky, který se připojí za základní číslovku (případně modifikuje její finálu). Jde vlastně o stažení dvou původních slabik:

	ATBL	ZMYC		ATBL	ZMYC
20	niɔ ⁵³ < ni ⁵³ +χuo ³¹	nɔ ⁵³ < ni ⁵³ +χo ³³	60	q'uɔ ³¹	q'uɔ ³³
30	suo ⁵³ < suo ⁵³ +χuo ³¹	suɔ ⁵³ < so ⁵³ +χo ³³	70	ʃɔ ³¹	ʃɔ ³³
40	zɔ ³¹ < zɿ ³¹ +χuo ³¹	zɔ ³³ < zɿ ³³ +χo ³³	80	ʔhĩɔ ³¹	hĩɔ ³³
50	ŋɔ ³¹ < ŋa ³¹ +χuo ³¹	ŋɔ ³³ < ŋa ³³ +χo ³³	90	nguɔ ³¹	nguɔ ³³
21		nɔ ⁵³ ɛ ³³ ɬi ³³			

Liú v tomto případě uvádí obě slabiky v nestaženém tvaru a dále upozorňuje na to, že v případě připojení čísla za řád desítek nebo stovek může (ale nemusí) být mezi jednotlivé řady vložena slabika /na³¹/ . Podle něj tedy systém číslovek od 11 do 1000 vypadá následovně:

¹ číslovky 5 – 9 jsou z exorcistického rituálu kajubu

11	15	20	30	45	273
ho ³¹ tɕi ³¹	ho ³¹ ŋa ³¹	ni ⁵⁵ ho ³¹	so ⁵³ ho ³¹	zɿ ³¹ ho ³¹ (na ³¹)ŋa ³¹	ni ⁵⁵ hĩ ⁵⁵ (na ³¹)ʂɿ ³¹ ho ³¹ (na ³¹)so ⁵³

Stejně jako v čínštině existuje řád 10.000 a vyšší řády se vyjadřují složenými číslovkami:

	ATBL	ZMYC		ATBL	ZMYC
100	(tɕi ³¹) ² hĩ ⁵³	hi ⁵³	100.000	χuo ³¹ nts ⁴ u ³¹	
1000	tu ³¹	tu ³³	1.000.000	tɕi ³¹ hĩ ⁵³ nts ⁴ u ³¹	
10.000	nts ⁴ u ³¹	nts ⁴ u ³³	10.000.000	tɕi ³¹ tu ³¹ nts ⁴ u ³¹	
100.000.000	tɕi ³¹ nts ⁴ u ³¹ nts ⁴ u ³¹	i ³⁵	101	tɕi ³¹ hĩ ⁵³ tɕi ³¹	

Liú uvádí pro vyšší řády následující číslovky:

100	1000	10.000	100.000.000
hĩ ⁵⁵	tu ³¹	mæ ³¹	dza ⁵⁵

Řadové číslovky jsou podle lexikonu ATBL tvořeny afixací, tedy prefixem /t'a³¹kuo⁵⁵/, vlastním číslem a sufixem /ku⁵⁵/. Druhý lexikon uvádí řadové číslovky jako výpůjčky z čínského jazyka (/ti³⁵i⁵⁵/ první, /ti³⁵u⁵³/ pátý, /ti³⁵pa³³/ osmý). *Liú* uvádí dva možné prefixy pro vyjádření řadových číslovek, jednak prefix /kua⁵³/ a prefix /mæ¹³/, který vyjadřuje obrácené pořadí (od konce):

/tɕi³¹/ jedna → /kua⁵³tɕi³¹/ první → /mæ¹³tɕi³¹/ první od konce

Pro vyjádření zlomků uvádí *Liu* celkem tři odlišné sufixy. První je sufix /dzu³¹/ s významem „část“ za číslo jak v čitateli, tak ve jmenovateli (pořadí čísel je jmenovatel – čísel):

/so⁵³dzu³¹tɕi³¹dzu³¹/ 1/3   /zɿ³¹dzu³¹tɕi³¹dzu³¹/ 1/4

Druhou možností je přidáním sufixu /ji³¹qa⁵³dzo⁵³/ s významem „z části“ za jmenovatel a sufixu // s významem „část“ za čísel:

/ni⁵⁵·ji³¹qa⁵³dzo⁵³·tci³¹·ji³¹/ ½ /tci³¹hi⁵⁵·ji³¹qa⁵³dzo⁵³·ŋa³¹·ji³¹/ 5%

Třetí možností je přidáním sufixu /bu⁵³qa⁵³dzo⁵³/ s významem „z dílu“ za jmenovatel a sufixu /bu⁵³/ s významem „díl“ za čítel:

/ho³¹bu⁵³qa⁵³dzo⁵³so⁵³bu⁵³/³/₁₀

S čísly souvisí i určování data, v čemž se oba lexikony rovněž neshodují. Zatímco ATBL uvádí pro čísla dnů v kalendáři výrazy /duo⁵³tci³³ni³¹/ „prvního“, /duo⁵³ni⁵⁵ni³¹/ „druhého“, tedy výrazy, kde je prefix /duo⁵³/ (pravděpodobně s podobným významem jako čínské 初, počátek) následovaný číslovkou a sufix /ni³¹/ (nese význam „den“¹), ZMYC opět uvádí pro dny v měsíci výrazy vypůjčené z čínštiny:

/ts^u·i⁵⁵·i³³/ prvního, /ts^u·sā⁵⁵/ třetího, /ts^u·u⁵⁵·u⁵⁵/ pátého, /ɕi³³·i³³/ jedenáctého
/ɕi³³lo³³/ šestnáctého, /ə³⁵ɕi³³/ dvacátého

Oba lexikony se shodují v názvech měsíců, které jsou tvořeny číslovkou a sufixem /i⁵³/, resp. /i⁵⁵/ s významem kalendářního měsíce. Kromě toho uvádí ATBL možnost užití obou řad číslovek (tedy jak čínských, tak namujských) v názvech dnů v týdnu, které jsou rovněž výpůjčkami z čínštiny:

pondělí /ɕi⁵⁵·tci⁵⁵·i⁵⁵·ji³¹/~/ɕi⁵⁵·tci⁵⁵·i⁵⁵·tci³¹/, úterý /ɕi⁵⁵·tci⁵⁵·ə³⁵~/~/ɕi⁵⁵·tci⁵⁵·ni⁵³/

Lexikon ATBL uvádí rovněž podobu 12 cyklických čísel (地支, zemských větví), v j. *nàmùyì* /lɕ³³·sɕ³¹/:

¹ Den v měsíci se v *yiských* jazycích a v j. *naxi* řekne rovněž /ni/. Tento výraz by mohl být zkrácením slova /ni⁵⁵mi⁵⁵/, slunce.

子	χa ³¹ (lɿ ⁵⁵ su ³³)	卯	t'uo ⁵⁵ li ⁵⁵ (lɿ ⁵⁵ su ³¹)	午	mo ⁵³ (lɿ ³¹ su ⁵³)	酉	dzu ⁵⁵ (lɿ ⁵³ su ³¹)
丑	γə ³¹ (lɿ ³¹ su ⁵³)	辰	ə ⁵⁵ dza ³¹ (lɿ ⁵⁵ su ³¹)	未	jo ⁵³ (lɿ ⁵³ su ³¹)	戌	tʂ'ɿ ³¹ (lɿ ³¹ su ⁵³)
寅	la ⁵⁵ (lɿ ⁵⁵ su ³¹)	巳	dza ³¹ (lɿ ³¹ su ⁵³)	申	mi ³¹ (lɿ ³¹ su ⁵³)	亥	væ ³³ (lɿ ³¹ su ⁵³)

Původ těchto cyklických čísel v j. *nàmùyì* jsou evidentně názvy zvířat, ovšem s několika výjimkami. Pro srovnání uvádím tabulku namujských výrazů pro daná zvířata:

krysa	χa ³¹ tsɿ ³³ tsɿ ⁵⁵	zajíc	t'uo ⁵⁵ li ⁵³	kůň	mo ⁵³	kohout	fiæ ⁵³
bůvol	γə ³¹	drak	lu ⁵⁵ ə ³¹	ovce	jo ⁵⁵	pes	tʂ'ɿ ³¹
tygr	ts'uo ³³ dʒɿ ³¹ la ⁵⁵	had	bəə ⁵³	opice	ga ³¹ tʂu ⁵⁵	prase	væ ³¹

V *nàmùyì* se dle ATBL „tygr“ vyjadřuje slovem s doslovným významem „lidožravý vlk“, proto pro třetí cyklické číslo je užito slovo /la⁵⁵/, vlk. Nejasná tedy zůstávají pouze cyklická čísla pro dvojhodinu opice a kohouta.

Toto cyklické počítání je evidentně v *nàmùyì* přítomno, soudě z exorcistického rituálu /ka¹¹ju¹¹bu⁴⁴/, kde jsou při vyhánění duchů způsobujících nevolnost vyhánění rovněž „duchové bez jména podle cyklických čísel“ /lu⁵³ma⁴⁴t'bu¹¹su⁴⁴ræ⁵³dza¹¹/.

Qiangské jazyky mají poměrně bohatý systém numerativů a ani j. *nàmùyì* není výjimkou. Podívejme se na některé obecné numerativy v *nàmùyì*:

numerativ	ATBL	ZMYC	Liu
pro osoby	ku ⁵³	gu ⁵⁵	gu ⁵³
pro kulaté věci	lɿ ⁵⁵	ly ⁵⁵	
pro ploché věci	pu ⁵⁵		bu ⁵³
pro dlouhé věci	la ⁵⁵	la ⁵⁵	la ⁵³

Některé mohou být vypůjčeny z čínštiny (např. numerativ pro knihy dle ATBL /pě⁵³/, kniha se v *nàmùyì* podle ATBL řekne /dzɿ³³dʒi⁵⁵pě⁵³tsɿ³¹/).

Hromadné numerativy (dle ATBL) jsou:

hromada /bu⁵³bu³¹/, pár /dzɿ³¹/, stádo /p'i⁵⁵/, řada /nbæ³¹/

Neexaktní měrové jednotky jsou tvořené většinou podstatnými jmény (např. miska

/q'a⁵⁵/), mohou být opět přežaty z čínštiny (např. lahev /p'i³¹/).

Exaktní měrové jednotky jsou:

jednotka	ATBL	ZMYC	jednotka	ATBL	ZMYC
(0,5kg)	k'i ³¹	k'i ³³	(50g)	luo ³¹	lo ³³
dou (dl)	qa ⁵³	qa ⁵⁵	litr	li ⁵⁵	li ⁵³
(0,5km)	li ⁵⁵		stopa	tɕ'ɿ ³¹	tɕ'ɿ ³³
palec	ts'ẽ ³⁵	tse ³³	yuan	tsa ⁵³	dzã ⁵³
jjiao	tu ⁵³		mou (0,06ha)	mu ⁵³	mu ⁵³

Co se týče pořádku slov ve větě, umisťuje se číslovka před numerativ, nicméně celý měrový komplex se dává za určované slovo. V případě číslovky jedna je možné tuto vynechat:

/tɕ'ẽ⁵⁵dzi⁵⁵/   /pu³³/   /wu⁵⁵dẽ³⁵/   /q'a³³/   /ly⁵⁵/   /dzã³⁵/
 stůl   [num]   [lokativ]   miska   [num]   existovat

Na stole je
miska.

Liú uvádí i slovesné numerativy, které se umisťují před sloveso:

/tɕ'ẽ⁵³/   /so⁵³/   /ræ³¹/   /dzu¹³/   Přišel   sem
 třikrát.
 on   3   [num]   přijít
 /tɕ'ẽ⁵³/   /tɕ'ĩ³¹/   /t'u⁵³/   /jy⁵³myo³¹/   Prospal se.
 on   1   [num]   spát [min]
 /tɕ'ẽ⁵³/   /so⁵³/   /dza³¹/   /dzɿ⁵³myo³¹/   Jedl třikrát.
 on   3   [num]   jíst [min]

3.4.4 Pádové partikule

ISTL uvádí pro *qiangské* jazyky celkem 10 možných pádových partikulí, pro vlastní *qiangštinu* pak 8. Pro *nàmùyì* rozeznává 5 různých pádů. Jednak genitiv (領格), který je tvořen partikulí /i⁵⁵/, jedná-li se o substantivum nebo osobní zájmeno v plurálu a partikulí /ni⁵⁵/ jedná-li se o osobní zájmeno v singuláru. Dále anti-ergativ (受事格), vyjádřený partikulí /dẽ⁵⁵/; lokativ (處所格), vyjádřený buď partikulí /wu⁵⁵dẽ³³/ nebo partikulí /qo³³/, jedná-li se o místo v uzavřeném prostoru; egresiv

(從格) s partikulí /ŋi³³/ a ekvativ (比格) vyjádřený rovněž partikulí /wu⁵⁵de³³/. Tento systém je velmi podobný systému pádů, který můžeme nalézt v jazyce *quèyù* (kde kromě anti-ergativu existuje ještě agentiv) a v j. *shìxìng* (kde existuje „navíc“ instrumentál, který se kromě toho dělí ještě na to, zdali se jedná o nádobu či nikoliv). Tento systém pádů nemusí být uzavřený a je možné, že i v *nàmùyì* by mohly existovat další pádové partikule, jež se dosud neobjevily v textech, které byly k dispozici, navíc jiné pádové partikule uvádí *Liú* ve svém systému (viz dále). K tomuto stavu přispívá jedna zásadní charakteristika platná pro některé z tibeto-barmských jazyků. Jedná se o fakultativnost použití těchto partikulí v určitém kontextu, která není na bázi syntaktické, ale na bázi sémantické.

Co se týče ergativnosti tibeto-barmského prajazyka, uvažoval Benedict o existenci sufixu /*s/, který označoval ergativ, nicméně vzhledem k tomu, že takovýto sufix se vyskytuje pouze v bodské (tibetské) skupině, kde označuje ablativ/ergativ, zatímco ostatní uvažované afixy vyjadřující další gramatické vztahy (kauzativní prefix /*s/, negativ /*ma/ , imperativ /*te/, nominalizační sufix /*n/, tranzitivizační sufix /*t/) se vyskytují u více než 70% dodnes existujících tibeto-barmských jazyků, není existence ergativního sufixu v tibeto-barmském prajazyce příliš pravděpodobná. *Nàmùyì*, stejně jako j. *hānì*, *nàxī*, *achang* ad. patří do skupiny jazyků, která představuje jeden z extrémů ve vyjadřování ukazatele agentivity. Použití tohoto ukazatele slouží čistě k určení, který z možných konatelů (agent) děje (tj. jedná se vždy o živoucí konatele děje) je právě aktuálním konatelem a který je trpítelem (patient) děje. V případech, kdy nemůže dojít k záměně, je tento ukazatel fakultativní a záleží čistě na mluvčím, kdy jej použije, cítí-li potřebu zdůraznit tento vztah. Protože však v hodně jazycích existují dva typy ukazatelů, tedy jak ukazatel konatele, tak ukazatel trpítele děje, a jsou založeny na sémantické bázi, není možné v případě tibeto-barmských jazyků hovořit o ergativním typu jazyka. Z hlediska jazykového vývoje se vlastně jedná o stadium, kdy ještě nedošlo k úplné gramatikalizaci a tyto ukazatele jsou obligatorní pouze v určitých pragmaticky odůvodnitelných

případech.¹

Pro většinu tibeto-barmských jazyků se nehodí typický koncept dělení na subjekt a přímý objekt, patří spíše do skupiny jazyků, kde je důležitější aktuální role nominální fráze ve větě. Dreyer vytvořil systém prvotního a druhotného objektu (v kontrastu s přímým a nepřímým objektem), kdy je nepřímý objekt ditransitivního slovesa označen stejně jako přímý objekt monotransitivního slovesa – v obou případech je tedy označen jako primární objekt. Tento ukazatel je však zároveň závislý na sémantické bázi, tj. na konateli a ne-konateli děje, nikoliv na vztahu objekt a ne-objekt, navíc se vyskytuje pouze u životných jmenných frází a pouze v případech, kdy by mohlo dojít k nedorozumění².

U většiny takovýchto jazyků je primární větný pořádek konatel (agent) – příjemce (recipient) – trpitel (patient) – sloveso (verb), kde konatel je z hlediska pragmatiky zároveň téma a trpitel je cíl (focus). Ukazatel je tedy potřeba pouze v případech, kdy agent je na pozici cíle nebo je-li přítomen příjemce, který není nijak označen.

V případě *nàmùyì* a dalších tibeto-barmských jazyků existuje ukazatel, který je označován jako anti-ergativ. Jedná se o ukazatel, který poukazuje na životnou jmennou frázi, která není konatelem děje vyjadřovaného v dané větě a který by v daném kontextu mohl být interpretován jako konatel děje. Blansitt tento pád nazývá jako „dehticaetiativ“.

Liú uvádí odlišný systém pádových partikulí, ve kterém si většinou neodpovídají ani výše zmiňované pádové partikule. Rozeznává 1) genitivní partikuli (領屬助詞) /ko³³/, která se pojí se substantivy a zájmeny a vyjadřuje posesivitu; 2) směrovou³ partikuli (趨向助詞) /dia⁵⁵/ vyjadřující směr činnosti; 3) ergativní partikuli (施動助詞) /pə⁵⁵/, vyjadřující činitele (agent) slovesa; 4) instrumentální partikule (工具助詞)

¹ *LaPolla, Randy J.*: On the Development of Case Marking Morphology in Tibeto-Burman, City University of Hongkong

² *LaPolla, Randy J.*: Anti-ergative Marking in Tibeto-Burman, Linguistics of the Tibeto-Burman Area, Vol. 15:1, Taipei, 1992

³ je otázka, zdali tato „směrová“ partikule není ve skutečnosti anti-ergativ označující životného ne-činitele děje. V obou příkladových větách, které jsou uvedeny níže, označuje de facto životného příjemce děje (recipient), rovněž by mohlo jít o dativ. Na anti-ergativ by upozorňovala zvuková podobnost s anti-ergativem v systému pádů tak, jak je uveden v ISTL.

/k'ə³¹ŋ⁵³/, /jy⁵³/ a /mu⁵³/; 5) ekvativní partikule (比較助詞) /ma⁵³za³¹/, /ga⁵³u³¹/~/ga⁵³lu³¹/, které vyjadřují srovnání a 6) lokativní partikuli (處所助詞) /pə⁵⁵/ označující místo konání:

- 1) genitiv /no⁵³ko⁵³/ /dz³¹gi³¹/ *tvoje kniha*
 ty [gen] kniha
 /ti⁵³/ /z³¹mi⁵⁵ko⁵³/ /be³¹ts'ɿ⁵³/ *oblečení této ženy*
 tato žena [gen] oblečení
- 2) „dativ“ /a⁵³po⁵³/ /go³¹ji⁵³dia⁵³/ /ba³¹dz³¹/ /ko³¹/ *Starší bratr dal*
 starší bratr ml. bratr [dat] peníze dát *peníze mladšímu.*
 /ŋa⁵⁵/ /t'ə⁵⁵dia⁵⁵/ /ʂo³¹myo³¹/ *Řekl jsem mu to*
 já on [dat] říci [min]
- 3) ergativ /a⁵³ma⁵³pə⁵⁵/ /ŋa⁵⁵ko⁵³/ /be³¹ts'ɿ⁵³/ /t'ɿ³¹la⁵³/ /z³¹myo³¹/.
 máma [erg] já [gen] oblečení jeden [num] šít [min]
Maminka mi ušila jedny šaty.
 /vi³¹pə⁵⁵/ /jy⁵³/ /qa³¹ta⁵³myo³¹/ *Sníh pokrýl dům.*
 sníh [erg] dům pokrýt [min]
- 4) instrumentál /ŋa⁵⁵/ /lu⁵³q'a⁵³mu⁵³/ /d'ɿ⁵⁵/ /dz³¹/.
 já miska [instr] voda pít
Piji vodu miskou.
 /ŋa⁵⁵/ /p'in³¹ts³¹k'ə³¹ŋ⁵³/ /vu⁵⁵/ /t'ɿ⁵³/.
 /ŋa⁵⁵/ /p'in³¹ts³¹jy⁵³/ /vu⁵⁵/ /t'ɿ⁵³/.
 já láhev [instr] alkohol naplňovat
Alkohol naplňuji lahvi.
- 5) ekvativ
 /ŋa⁵⁵/ /ŋa⁵⁵ko⁵³/ /go³¹ji⁵³ga⁵³u³¹/ /ŋa³¹/ /k'u³¹ru³¹/ /dia⁵³t'ɿ³¹/.
 já já [gen] ml. bratr [ekv] pět rok velký
Jsem o pět let starší než můj mladší bratr.
- 6) lokativ /ŋa⁵⁵ko⁵³/ /ŋ³¹ka³¹pə⁵⁵/ /ha³¹la⁵³/ /t'ɿ³¹gu⁵³/ /d'ɿo⁵⁵/.
 já [gen] noha [lok] kočka jeden [num] být
U nohy mám kočku.

/tɕ ⁴ i ³³ /	/ŋo ³¹ ho ⁵³ /	/ta ³¹ tɕ ⁴ upə ⁵⁵ /	/dza ³¹ /	/dʒɿ ⁵³ /	/dzu ¹³ myo ³¹ /
on	my	tady [lok]	jídlo	jíst	přijít [min]

Přišel k nám na jídlo.

3.4.5 Slovesa

Jako v ostatních *qiangských* jazycích i slovesa v j. *nàmùyì* rozeznávají gramatickou kategorií směrové modifikace. Ta může být trojí – ve směru nahoru pomocí prefixu /lo³³/, ve směru dolů pomocí prefixu /mi³³/ a ve směru horizontálním pomocí prefixu /tɕ⁴i³³/:

jít /bi ³⁵ /	jít nahoru /lo ³³ bi ³⁵ /	jít dolů /mi ³³ bi ³⁵ /	jít horizontálně /tɕ ⁴ i ³³ bi ³⁵ /
dorazit /to ⁵⁵ /	vystoupat /lo ³³ to ⁵⁵ /	sestoupit /mi ³³ to ⁵⁵ /	

Jak již bylo uvedeno výše, tyto směrové prefixy vycházejí z lokativů, srovnejme lokativ nahoře (dle ZMYC /le³³ge³⁵/, dle ATBL /læ³³kæ³¹/) a dole (dle ZMYC /mi³³ge³⁵/, dle ATBL /mi³³dæ³⁵/).

Slovesa v jazyce *nàmùyì* nevyjadřují kategorii osoby a mají díky tomu poměrně jednoduchý systém vidočasových sufixů. Podle ASTL můžeme v *nàmùyì* rozeznat následující vidočasové sufixy: pro děje budoucí (將行体) /i³³/, probíhající (現行体) /i³³sɿ³³/, započaté (已行体) /ε³³/~ /a³³/, ukončené (完成体) /pi³³tse⁵⁵/ a experienciální (經驗体) /ntɕ⁴i³³/.

Liú rozeznává u sloves gramatickou kategorií času, který může být minulý (過去時), přítomný (現在時) nebo budoucí (將來時). Přítomný čas je tvořen základním tvarem slovesa, minulý čas sufixem /myo³¹/ nebo /ŋy³¹/ a budoucí čas sufixem /qæ⁵⁵/.

Co se týče slovesného způsobu, imperativ je v *nàmùyì* vyjádřen kořenem slovesa, prohibitiv je vyjádřen prefixem /t⁴a⁵⁵/ (ZMYC uvádí tento prefix jako /t⁴ε⁵⁵/:

říkat /ʂo ⁵⁵ /	řekni /ʂo ⁵⁵ /	neříkej /t ⁴ a ⁵⁵ ʂo ⁵⁵ /
---------------------------	---------------------------	--

Negativ je v j. *nàmùyì* tvořen buď sufixem /ma⁵⁵je⁵⁵/ nebo v případě minulého děje prefixem /mε⁵⁵/, např: říkat /ʂo⁵⁵/ neřekne /ʂo⁵⁵ma⁵⁵je⁵⁵/ neřekl /mε⁵⁵ʂo⁵⁵/.

ZMYC však u sponového slovesa být a u slovesa mít uvádí pouze prefix /mɛ⁵⁵/: být /dʒi⁵⁵/ nebýt /mɛ⁵⁵ dʒi⁵⁵/, mít /dʒɿ⁵⁵ gie⁵⁵/ nemít /mɛ⁵⁵ dʒɿ⁵⁵ gie⁵⁵/.

Podle *Liú Huīqiáng*a se imperativ tvoří prefixem /mi⁵³/:

/no ³¹ ho ⁵³ /	/mi ⁵³ dʒu ⁵³ /	<i>Sedněte si!</i>	/ŋa ⁵⁵ /	/mi ⁵³ dʒɿ ⁵³ /	<i>Nechte mě jíst!</i>
vy	sednout [imp]		já	jíst [imp]	
/tɕ ⁴¹ i ⁵³ /	/mi ⁵³ tsɿ ⁵³ ʂɿ ⁵³ /	<i>At' to umyje!</i>			
on	mýt [imp]				

U sloves v *nàmùyì* zřejmě není rozdíl mezi aktivem a pasivem. Toto můžeme vidět na slovese „rozbít“ tak, jak ho uvádí ATBL: rozbít [misku] /q'æ³⁵ngæ³¹/ [miska] je rozbita /q'æ³⁵ngæ³¹/.

S velkou pravděpodobností, stejně jako v ostatních *qiangských* jazycích, bude existovat kauzativní slovesný rod at' už tvořený sufixem /ta³¹/: dívat se /lɿ³⁵/ nechat podívat, ukázat /lɿ³⁵ta³¹/ nebo jiným způsobem, např. použitím slovesa s významem „dělat“, „nechat“, „vést“ apod. Bohužel žádné z těchto sloves není ani v jednom lexikonu uvedeno. V tibeto-barmských jazycích se rekonstruuje prefix /*s/, který naznačoval kauzativnost sloves, v některých jazycích se toto projevuje znělostí, resp. aspirovaností iniciály slovesa. Nicméně jelikož tento systém již dlouhou dobu nebyl produktivní, existují i kauzativní tvary tvořené pomocí pomocných sloves.¹

Podle *Liú Huīqiáng*a se kauzativní tvar sloves tvoří přidáním sufixu /ʂɿ⁵³/:

/be ³¹ ts ⁴¹ ɿ ⁵³ /	/fu ¹³ myo ³¹ /	<i>Oblečení uschlo.</i>	
oblečení	uschnout [min]		
/ŋa ⁵⁵ /	/ta ⁵³ /	/be ³¹ ts ⁴¹ ɿ ⁵³ /	/fu ¹³ ʂɿ ⁵³ qæ ⁴⁵⁵ /
já	把 ²	oblečení	uschnout [kauz][bud]

Co se týká sloves existence, v NLCF je zmíněno sloveso /dʒo⁴⁴/.

V ATBL jsou uvedeny minimálně tři odlišná slovesa v následujících kontextech: [lidé] jsou [tam] /dʒuo⁵³/, [na hoře] jsou [stromy] /ndʒæ³¹/, [v misce] je [voda] /zɿ³¹/.

Pro *qiangské*

¹ *LaPolla, Randy J.*: On the Development of Case Marking Morphology in Tibeto-Burman, City University of Hongkong

² Nejsm si jist, co zde *Liú* míní předložkou 把 *ba*, která v čínštině označuje preverbální předmět, mnohem pravděpodobnější je, že zde slabika /ta⁵³/ bude označovat konatele děje.

jazyky, stejně jako pro j. RGYARONG, *jīngpō* ad. se předpokládá několik sloves existence. Rozdíl může být jednak mezi životností či neživotností jmenného členu existence, abstraktností či konkrétností či lokací členu existence v uzavřeném nebo otevřeném prostoru. Počet těchto sloves existence může být až sedm jako např. v jazyce *quèyù*.¹ Přestože spolu korespondují kategorie těchto existenciálních sloves napříč tibeto-barmskými jazyky, nejedná se o kognáty.

Liú rozeznává 5 různých sloves existence v závislosti na povaze jmenného členu:

- 1) /ɕo⁵⁵/ pro vyjádření existence životných jmenných členů
 /no⁵³ko⁵³/ /vie³¹/ /ts⁴o³¹/ /ha³¹ni⁵⁵/ /gu⁵³/ /ɕo⁵⁵/
 ty [gen] domov člověk kolik [num] být
Kolik členů má tvoje rodina?
- 2) /dzɿ³¹gə⁵³/ pro vyjádření existence neživotných jmenných členů
 /tɕ⁴o³¹ho⁵³/ /lu⁵³q⁴a⁵³/ /ma⁵³dzɿ³¹gə⁵³/ *Oni nemají misku.*
 oni miska [neg] mít
- 3) /zɿ¹³/ pro kapaliny
 /lu⁵³q⁴a⁵³/ /qo³¹lo⁵³/ /ɕɿ⁵⁵/ /zɿ¹³/ *V misce je voda.*
 miska uvnitř voda být
- 4) /pa¹³/ pro vyjádření posesivity něčeho
 /no⁵³/ /bi⁵³ji³¹/ /a⁵³/ /pa¹³/ *Máš balíček?*
 ty balíček mít
- 5) /dza¹³/ nebo /ɕe¹³/ pro vyjádření prosté existence věcí nebo abstraktních ideí
 /ji³¹q⁴a⁵⁵/ /bəi⁵⁵tsɿ³¹/ /ša³¹t⁴i⁵⁵/ /dia⁵³mo⁵³/ /dza¹³/ *Hrnek je na stole.*
 čaj hrnek stůl na být
 /ɕi³¹po⁵⁵/ /dia⁵⁵/ /k⁴a³¹la⁵³/ /ɕe¹³/ *Na stromě jsou ořechy.*
 strom na ořech být

3.4.6 Adjektiva

Některá adjektiva v *nàmùyì* jsou tvořena reduplikací jedné slabiky, tak jak je charakteristické pro celou skupinu *qiangských* jazyků:

česky	ATBL	ZMYC	česky	ATBL	ZMYC
čistý	ʂæ ³³ ʂæ ⁵³	ʂe ³³ ʂe ⁵⁵	mokry	tsuo ⁵³ tsuo ³¹	tso ⁵⁵ tso ³³
tenký	gæ ³³ gæ ⁵³	ge ³³ ge ⁵³	rychlý	k ⁴ u ⁵³	k ⁴ u ⁵⁵ k ⁴ u ⁵⁵

¹ *LaPolla, Randy J.*: Overview of Sino-Tibetan Morphosyntax, City University of Hongkong

Některá adjektiva jsou tvořena prefixy /da⁵⁵/ nebo /ε³³/ a některá jsou tvořena zápornou /mε⁵⁵/, pro srovnání některých adjektiv tak, jak je uvádí jednotlivé prameny, uvádím následující tabulku:

česky	ATBL	ZMYC	NLCF	česky	ATBL	ZMYC	NLCF
velký	da ⁵³ dʒ ³¹	da ⁵⁵ dʒ ³³	do ⁴⁴ dʒ ⁴⁴	malý	a ³³ tsɿ ⁵³	ε ³³ tsɿ ⁵⁵	a ¹¹ dʒ ⁴⁴
dlouhý	da ⁵³ ʃa ³¹	da ⁵⁵ ʃa ³³	do ⁴⁴ hæ ⁴⁴	krátký	a ⁵³ nda ⁵⁵	ε ³³ nde ⁵⁵	a ¹¹ ndi ⁴⁴
široký	da ⁵³ χuo ³¹	dε ⁵⁵ qe ³³	do ⁴⁴ fε ⁴⁴	úzký	æ ³³ zɸ ⁵⁵	ε ³³ zu ⁵⁵	a ¹¹ qø ⁴⁴
kulatý	ka ⁵⁵ ka ⁵⁵	ka ⁵⁵ ka ⁵⁵	to ¹¹ ly ⁴⁴ ly ¹¹	hrnatý	sɿ ³³ fan ⁵⁵	zɿ ³³ dʒ ³³ qe ³³ qe ³³ te ³⁵	
suchý	fu ³³ dʒ ³³ ge ⁵⁵	fu ³³ dʒ ³³ ge ⁵⁵	fu ¹¹ dʒ ¹¹ ka ⁴⁴	mokrý	tsuo ⁵³ tsuo ³¹	tsø ⁵⁵ tsø ³³	tsø ⁵³ tsø ⁵³
čistý	ʃæ ³³ ʃæ ⁵³	ʃe ³³ ʃe ⁵⁵		špinavý	mæ ⁵³ ʃe ³³ ʃe ³¹	mε ⁵⁵ ʃe ³³ ʃe ⁵⁵	tʃ ⁵³ a ¹¹ ræ ¹¹
daleký	da ⁵³ q ³¹ u ³¹	da ⁵⁵ q ³¹ u ³³	do ⁴⁴ q ³¹ v ⁴⁴	blízký	a ³³ ndæ ⁵⁵	ε ³³ ndæ ⁵⁵	a ¹¹ no ⁴⁴

Adjektiva mohou stát v jazyce *nàmùyì* v pozici přísudku. Kromě toho mohou rozvíjet jmenné fráze. *Liú* uvádí u adjektiv tři možné způsoby, jak mohou rozvíjet jmennou frázi. Pokud stojí za jmennou frází, kterou rozvíjejí, jsou označeny sufixem /su⁵³/, pakliže stojí před rozvíjenou jmennou frází, mohou a nemusejí být tímto sufixem označeny.

čtveratý stůl /ʃa³¹t³¹i⁵⁵/   /zɿ³¹dʒ³¹q³¹u⁵³su⁵³/
                                           stůl   čtveratý
nebo   /zɿ³¹dʒ³¹q³¹u⁵³(su⁵³)/   /ʃa³¹t³¹i⁵⁵/
                                           čtveratý   stůl

Pokud jsou adjektiva reduplikovaná, vyjadřují tím zdůraznění. V takovém případě se sufix /su⁵³/ přidává až za celý reduplikovaný výraz.

3.4.7 Stavba vět

Základní pořadí větných členů je podmět – předmět – přísudek, *nàmùyì* tedy patří do skupiny jazyků označovaných jako SOV. Tento pořádek však není pevný a v

určitých případech může být předmět uveden na místě před podmětem.

SOV:	/ŋa ⁵⁵ /			/dʒa ³¹ /	/dʒɿ ⁵³ /	<i>Jím.</i>
	já			jídlo	jíst	
	<S>			<O>	<V>	
OSV:	/ti ⁵³ /	/tʂ ⁴ i ³¹ /	/tʂi ³¹ gu ⁵³ /	/ŋa ⁵⁵ pə ⁵⁵ /	/bo ¹³ myo ³¹ /	<i>Toho psa jsem zbil.</i>
	ten	pes	jeden [num]	já [erg]	zbit [min]	
	<O>			<S>	<V>	

Při rozvíjení jmenných větných členů je pořadí jednotlivých členů následující: na prvním místě stojí rozvíjející jmenný člen (přívlastek) tvořený substantivem nebo osobním zájmenem, za ním následuje rozvíjené substantivum, adjektivum, číslovka nebo ukazovací zájmeno a numerativ.

/no ⁵³ ko ⁵³ /	/be ³¹ ts ⁴ ɿ ⁵³ /	/hĩ ⁵³ rĩ ³¹ /	/ŋi ⁵⁵ la ⁵⁵ /	<i>tvé dvojce modré šaty</i>
ty [gen]	oblečení	modrý	dva [num]	
/ŋa ⁵⁵ ko ⁵³ /	/be ³¹ ts ⁴ ɿ ⁵³ /	/hĩ ⁵⁵ myo ³¹ su ⁵³ /	/na ⁵⁵ k ⁴ i ⁵³ /	/tʂ ⁴ i ³¹ la ⁵³ /
já [gen]	oblečení	obarvit [min][adj]	černý	tamtén jeden [num]
				<i>tamtó mé obarvené černé oblečení</i>

Co se týká složitějších větných vazeb, pokud jsou věty ve vztahu souřadném nebo ve vztahu důsledkovém, neuzívá se mezi nimi žádná spojka.

/ti ⁵³ di ⁵⁵ /	/ŋa ⁵⁵ ko ⁵³ /	/ti ⁵³ di ⁵⁵ /	/no ⁵³ ko ⁵³ /	/o ³¹ tʂ ⁴ i ⁵³ di ⁵⁵ /	/tʂ ⁴ i ⁵³ ko ⁵³ /			
toto	já [gen]	toto	ty [gen]	tamtó	on [gen]			
					<i>To je moje, to je tvoje a tamtó je jeho.</i>			
/ti ⁵³ /	/ha ⁵⁵ dʒɿ ⁵⁵ /	/tʂi ³¹ q ⁴ æ ⁴³¹ /	/su ⁵³ /	/dia ⁵³ fo ⁵³ /	/gə ³¹ ræ ⁵³ /	/ŋa ⁵⁵ /	/tʂ ⁴ i ³¹ be ⁵³ /	/ma ⁵³ ba ¹³ /
ta	řeka	jedna [num]	[part]	široký	velmi	já	přejít	[neg] moci
								<i>Ta řeka je široká, nejsem s to ji přejít.</i>

Ve vztahu stupňovacím a vylučovacím se užívá spojky /se³¹/ s významem „ještě / nebo“.

/ŋa⁵⁵/ /ti⁵³ dia⁵⁵/ /go³¹ji³¹/ /tɕi³¹ja⁵³/ /ɕo⁵⁵/, /jy⁵³qo³¹/ /go³¹ji³¹/ /tɕi³¹ja⁵³/ /ɕo⁵⁵/ /se³¹/.

já tady ml. bratr 1 [num] být doma ml. bratr 1 [num] být ještě

Tady je se mnou jeden ml. bratr a doma je ještě jeden.

/no⁵³/ /jy⁵³qo³¹/ /vu⁵⁵/ /dzɿ³¹/ /be⁵³/ /ja⁵⁵/, /ŋa⁵⁵/ /jy⁵³qo³¹/ /vu⁵⁵/ /dzɿ³¹/ /se³¹/?

ty domov alkohol pít jít [inter] já domov alkohol pít nebo

Půjdeme pít ke mně domů nebo k tobě domů?

Ve vztahu podmínkovém se používá spojek /mu⁵³ɕi⁵⁵/ nebo /ŋuə³¹ɕi⁵⁵/ s významem „když“.

/no⁵³/ /dia¹³/ /ŋuə³¹ɕi⁵⁵/, /ŋa⁵⁵/ /tɕo¹³/ /dia¹³/ /ma⁵³ja⁵³/.

ty přijít když já potom přijít ne

Jestliže přijdeš, já nepřijdu.

Ve vztahu odporovacím se užívá spojek /tsai¹³/ s významem „ačkoliv“ a /ha³¹ʂɿ³¹/ s významem „ale“.

/tɕi⁵³/ /tsai¹³/ /la⁵³mo⁵³myo³¹/, /ha³¹ʂɿ³¹/ /mu⁵³ro⁵³/ /mu⁵³/ /ba¹³/ /gə³¹ræ⁵³/.

on ačkoliv starý [min] ale fyz.práce dělat moci velmi

Přestože již zestárl, v práci je velmi schopný.

3.4.8 Některé charakteristické rysy slovtvorby

Většina substantiv vyjadřujících příbuzenské vztahy jsou tvořena prefixem /a/, který je stejný pro většinu jazyků *qiangské* jazykové skupiny. U většiny jazyků je však tento prefix používán pouze u těch substantiv, která označují osobu váženější nebo starší:

česky	ATBL	ZMYC	česky	ATBL	ZMYC
praotec	a ⁵⁵ vu ⁵⁵	ε ⁵⁵ vu ⁵⁵	pramatka	æ ⁵⁵ ji ⁵⁵	ε ⁵⁵ ji ⁵⁵
otec	a ⁵⁵ da ³¹	ε ⁵⁵ de ³³	matka	a ⁵⁵ mi ⁵⁵	ε ⁵⁵ ne ⁵⁵
syn	zi ⁵³	zɿ ⁵³	dcera	zɿ ³³ mi ⁵⁵	zɿ ⁵³ mi ⁵⁵
vnuk	zɿ ⁵⁵ za ³¹	zɿ ³³ ko ³³	vnučka	zɿ ⁵⁵ ma ³³	zɿ ³³ mi ⁵⁵
st. bratr	a ⁵⁵ po ³¹	a ⁵⁵ po ³³	st. sestra	ni ³³ mi ⁵⁵	ni ³³ mi ⁵⁵
ml. bratr	gu ⁵⁵ zi ⁵³	gu ⁵⁵ zɿ ⁵⁵	ml. sestra	ni ³³ mi ⁵⁵	gu ⁵⁵ zɿ ⁵⁵
otcův st. bratr	a ⁵⁵ kuo ⁵⁵	a ⁵⁵ ɣo ⁵⁵	manž. otc. st.br.	a ⁵⁵ nae ⁵⁵	ε ⁵⁵ ne ⁵⁵
otcův ml. bratr	a ³³ tsɿ ⁵³	a ⁵³ tsɿ ⁵⁵	manž. ot. ml. b.	a ⁵⁵ wu ⁵⁵ li ³¹	a ⁵⁵ ɣo ⁵⁵ li ³³

Existují zvláštní sufixy u domestikovaných zvířat, které vyjadřují zdali se jedná o samce, samici nebo mládě:

česky	ATBL	česky	ATBL	česky	ATBL
kráva (obecně)	ɣə ³¹	býk	k'uæ ³¹ æ ³¹ np'u ⁵³	kráva	k'uæ ³¹ æ ³¹ mi ³⁵
dzo ¹	zɿ ⁵⁵ ɣə ³¹	dzomo	zɿ ⁵⁵ ɣə ³¹ mi ⁵³	dzo (mládě)	ɣə ³¹ hi ⁵³
jak	bu ⁵³	jačice	bu ⁵⁵ mi ⁵³	jače	bu ⁵⁵ zi ⁵³
kůň (obecně)	mo ⁵³	kůň	mo ⁵³ kuo ³¹	kobyła	mo ⁵⁵ mi ⁵⁵
vepř (obecně)	væ ³¹	vepř	væ ³³ np'u ⁵³	svině	væ ³³ mi ³⁵
sele	ts'ɿ ³¹ ni ⁵⁵ ə ³¹ tsɿ ⁵⁵			kuře (obecně)	fiæ ⁵³
kohout	fiæ ⁵³ p'u ³¹	slepice	fiæ ⁵³ mi ⁵⁵	kuře	fiæ ⁵⁵ tsɿ ⁵⁵

Slovesa mohou být nominalizována po přidání specifických nominalizačních sufixů. Prvním z takových nominalizačních sufixů je /su/, který odkazuje k osobě: /ʃu⁵⁵ngε³³/ kovat → /ʃu⁵⁵ngε³³su⁵⁵/ kovář; druhým je sufix /ji/, který odkazuje k nástroji: /zu⁵⁵q'o⁵⁵/ sekat trávu → /zu⁵⁵q'o⁵⁵ji³³/ nástroj k sekání trávy; a třetím obecný nominalizační sufix /wu/: /ɬɿ³⁵/ jíst → /ɬɿ³⁵wu⁵⁵/ jídlo. V j. *nàmùyì* se člověk vyjadřuje slovem, které je stejné rovněž v *yištině* a čte se /ts'o³³/. Je možné, že sufix /su/ se vyvinul právě z tohoto slova.

Liú kromě prefixu /a⁵³/ pro substantiva označující příbuzenské vztahy uvádí ještě sufix /ji⁵³/, který poukazuje k malým věcem: /ji¹³ji⁵³/ jazyk; /mo⁵³ji⁵³/ hříbě.

Co se týče výpůjček z cizích jazyků, *Liú* uvádí, že z cca 4000 slov je asi 8%

¹ kříženec jaka a krávy, někdy se užívá i anglický název „yakow“ (jakokráva) nebo mongolský „khainag“, viz <http://en.wikipedia.org/wiki/Dzo>

vypůjček, nejvíce z čínštiny, méně pak z *yištiny* a tibetštiny. Vypůjčky z čínštiny lze rozdělit na dvě skupiny – starší a mladší. U starších vypůjček již došlo ke změně původní výslovnosti, mladší vypůjčky se vyslovují velice podobně jako daná slova v běžné místní výslovnosti čínštiny. Nejvíce vypůjček z čínštiny tvoří substantiva, následovaná slovesy, adjektivy, spojkami a příslovci; z *yištiny* zejména substantiva, adjektiva a příslovce; většinu vypůjček z tibetštiny tvoří substantiva.

4. TEORETICKÉ PODKLADY PRO TERÉNNÍ VÝZKUM

4.1 Zhodnocení pramenů

Veškeré zmínky v západní literatuře o jazyce *nàmùyì*, které jsem objevil, se opírají o výzkumy, proběhlé v 70. a v 80. letech v Číně. Nejdůležitějšími badateli jsou 孫宏開 *Sūn Hóngkāi* a 黃布凡 *Huáng Bùfán*, kteří provedli průzkum tohoto jazyka v okrese 木里 *Mùlǐ* a dále 劉惠強 *Liú Huìqiáng*, který zachytil j. *nàmùyì* ve vesnici 鑼鍋底 *Luóguōdǐ* v okrese 冕寧 *Miǎnníng*. Z hlediska fonetiky si tyto materiály ne vždy odpovídají.

Nejstarším publikovaným pramenem je bezesporu ATBL (A Tibeto-Burman Lexikon), kde data týkající se *nàmùyì* (v lexikonu nazývaném 納木茲 *nàmùzī*) sebrali 黃布凡 *Huáng Bùfán* a 寧玉 *Níng Yù*. Tento lexikon je založen na 1822 slovech běžné sl. zásoby. Jednotlivé výrazy jsou zapsány fonematically pomocí abecedy IPA. Vychází se z čínských výrazů, které jsou v lexikonu dále přeloženy i do jazyka anglického. Ačkoliv některá slova jsou polysémní, z daného kontextu lze poměrně snadno vyvodit pravý význam, při výzkumu bylo dbáno na to, aby byl zachycen právě jeden požadovaný význam. U slov, kde informant uvedl více výrazů jsou uvedeny poznámky, které jednotlivá slova zpřesňují. Výrazy jsou řazeny následovně: substantiva (geografická pojmenování a nebeská tělesa; lidské tělo; názvy lidí; zvířata; rostliny; pokrmy; oblečení; stavby; vybavení domácností; kultura a zábava; náboženství; místo a čas), počítací komplex, zástupná slova, adjektiva, slovesa. V tomto lexikonu nejsou uvedena žádná tzv. „prázdna slova“ (partikule, adverbia, spojky apod).

Zásadním problémem tohoto lexikonu je nedostatečná fonematizace i přes pokus popisu fonologického systému j. *nàmùyì*, která se projevuje mimojiné i existencí v systému nezanešených slabik. Otázka fonetiky je vůbec diskutabilní. Srovnání jednotlivých výrazů mezi sebou jsem dospěl k názoru, že v některých případech pravděpodobně není daný výraz zachycen správně. Některé výrazy jsou rovněž evidentně a na první pohled přejaty z čínštiny bez jakýchkoliv úprav a to ve formě místní výslovnosti obecně srozumitelného jazyka (tzn. ve čtení obecně

srozumitelného jazyka, jež je poznamenáno fonologickým systémem místního dialektu – v tomto případě se jedná o jihozápadní mandarínštinu, konkrétní subdialekt je vymezen v oblasti 成渝片 *Chéngyú piàn*¹, proto je možné, že výpůjčky budou vycházet přímo ze čtení místního dialektu), což při vytváření fonologického systému nebylo vzato v potaz. V tuto chvíli ponechávám stranou řešení existence tónů, o čemž jsem se zmínil již v popisu fonetiky jazyka *nàmùyì*. Výrazy uvedené v lexikonu nezbuzují přílišnou důvěru ani z toho důvodu, že se badatel často nepropracoval ke správnému výsledku. Při ověřování, zdali slovo mravenec je v *nàmùyì* rovněž kognát, jsem narazil na nepřesnosti v názvech všech zvířat označujících nějaký hmyz. Uvedu tento příklad jako ilustrační příklad nepřesností významů uvedených v tomto lexikonu. Každá takováto nepřesnost samozřejmě snižuje důvěryhodnost celého díla a vede k předpokladu, že sebraný materiál nebyl v žádném případě dostačující.

V následující tabulce jsou uvedeny výrazy k názvům jednotlivých hmyzích zástupců, slovo hmyz je pro srovnání uvedeno na konci této tabulky:

štěnice	qæ ⁵³ bu ³¹	blecha	nt ⁴ uo ³³ zɿ ³¹	veš	ʃu ⁵⁵
hnida	ʃu ⁵⁵ æ ⁵⁵ kuo ⁵⁵	moucha	kuo ³¹ pæ ⁵³	komár	kuo ³¹ pæ ⁵³
pavouk	tʃe ³¹ tʃu ⁵⁵	stonožka	bu ⁵⁵ ɟzi ³¹	žížala	bu ⁵⁵ tsɿ ⁵⁵
mravenec	bu ⁵⁵ tsɿ ⁵⁵	bourec	bu ⁵⁵ tsɿ ⁵⁵	hmyz	bu ⁵⁵ ɟzi ³¹

Výraz pro pavouka je výpůjčka z čínštiny, informant nečinil rozdíl mezi žádným poletujícím hmyzem a je otázka, zdali výrazy /bu⁵⁵tsɿ⁵⁵/ a /bu⁵⁵ɟzi³¹/ nesou skutečně jiný význam nebo se jedná pouze o slovo „hmyz“ (srovnejme např. výslovnost etnonyma *nàmùzī* /na⁵⁵mu⁵⁵zɿ⁵⁵/, které rovněž může být vysloveno s poslední slabikou palatalizovanou palatalizovaně jako /na⁵⁵mu³¹ji³¹/~/na⁵⁵mu⁵⁵zi/). Kromě toho připadá v úvahu i vysvětlení, že informant mohl v případě žížaly, mravence a bource pouze čínsky sdělovat, že neví (不知), zde skutečně záleží na tom, jakým

¹ Konkrétní oblast jsem stanovil podle 中國語言地圖集 *Zhōngguó Yǔyán Dìtújí*, 中國社會科學院 *Zhōngguó Shèhuì Kēxuéyuàn*. Používám zde čtyřstupňové dělení na dialekt (方言) – subdialekt (次方言) – nářečí (土話) – akcent (腔), kterému z geografického hlediska při určování oblastí odpovídají územní celky území (區) – oblast (片) – podoblast (小片) – místo (點).

způsobem byl výzkum prováděn (zdali byly informantovi ukázány pouze čínské znaky, obrázky nebo přímo daný hmyz). Podobného problému jsem si všiml u sloves, která označují zvuky zvířat:

tʂu ³¹	gæ ³⁵	lu ³¹ lu ⁵³	mæ ⁵⁵ mæ ⁵³
kokrhat	kvokat	štěkat	mňoukat, hýkat, řehtat (ržát), bečet, chrochtat, mečet, řvát (tygr), výt

Přijde mi přinejmenším zvláštní, že by existovalo pouze jedno sloveso pro označení zvuků všech ostatních zvířat vyjma psa, slepice a kohouta.

Než uvedu další sporné příklady, které se v tomto lexikonu vyskytly, vrátím se k popisu fonetiky v tomto lexikonu. Autorkou této části o j. *nàmùyì* je *Huáng Bùfán*, která rovněž zpracovávala článek o *qiangských* jazycích v *ISTL* (*An Introduction to Sino-Tibetan Languages*) editované 馬學良 *Mǎ Xuéliángem*, která je pozdějšího data a kde je fonetika *nàmùyì* popsána téměř stejně, jak ji popisuje *Sūn Hóngkǎi* v *ZMYC*. Je tedy nasnadě, že sama autorka tento systém upravila do podoby, kdy si téměř odpovídá se systémem *ZMYC*. Navíc oba lexikony zachycují výrazy ve výslovnosti ze stejného okresu (přesný název vesnice není u druhého lexikonu uveden), proto lze pokládat slova obsažená v těchto dvou lexikonech za výrazy pocházející ze stejného dialektu, čímž se nabízí možnost tyto vzájemně srovnat, vznikne-li pochybnost nad jejich relevancí.

Tímto srovnáním (a bral jsem v úvahu některé změny ve fonemickém zápisu) jsem dospěl k názoru, že ani jeden z lexikonů není důsledný a že s velkou pravděpodobností nedošlo k většímu ověřování, zdali odpovídá jednak výslovnost a jednak význam daného výrazu s tím, co je v lexikonech uvedeno. Ačkoliv věřím tomu, že čínští badatelé jsou speciálně trénováni, aby byli schopni pokud možno co nejlépe zachytit to, co slyší, přesto s ohledem na čínštinu předpokládám ne zcela adekvátní výsledek, který je zcela jistě čínštinou ovlivněn a je pravděpodobně způsoben neschopností dostatečně abstrahovat od svého mateřského jazyka. Ať už se týče tónů (zde vycházím ze zkušenosti, kdy Číňané, kteří se učí česky, nejsou schopni slyšet rozdíl mezi znělými a neznělými konsonanty a podvědomě se snaží

hledat rozdíl právě v melodii hlasu, tudíž si dokáží velmi jednoduše představit čínskými badateli vypracovaný komplikovaný systém tónů např. žižkovského akcentu češtiny), které jsou velmi vágně stanoveny nebo problémy se stanovením hranice slabiky (viz slovo rok, s.48). Dalším problémem je stanovení hranice slova. Pokud srovnáme některé výrazy tak, jak jsou uvedeny v obou lexikonech, obávám se, že mohlo dojít k tomu, že některé výrazy mohly být vytrženy y kontextu včetně např. pádového sufixu nebo včetně poslední slabiky předešlého slova, případně slovo nemuselo být uvedeno celé.

děšť	ZMYC: /hĩ ⁵⁵ ŋe ³⁵ /	ATBL: /hĩ ⁵³ /
hora	ZMYC: /ge ³³ ku ³³ /	ATBL: /nga ⁵⁵ gu ⁵⁵ /
duha	ZMYC: /ne ⁵⁵ ŋk ³³ ε ³³ zĩ ³³ /	ATBL: /mu ⁵⁵ næ ³³ nk ³³ æ ³¹ zĩ ³¹ /

Nedostatek abstrakce se koneckonců projevuje nejen na bázi fonetické, ale i na bázi syntaktické (viz např. příkladová věta s kauzativním slovesem podle 劉輝強 *Liú Huīqiáng*, kde přes předchozí popis pádových partikulí, které se přidávají za jmennou frázi, vysvětluje slabiku následující za zájmenem jako předložku označující preverbální předmět, což je přinejmenším podivné a ve své podstatě by existence takovýchto podobných předložek činila naprosto redundantním systém pádů jako markrů syntaktických vztahů, s.63). Díky tomu není popis gramatiky j. *nàmùyì* ucelený a předpokládám, že mnoho gramatických jevů zůstalo před čínskými badateli utajeno. Na druhou stranu je otázka, do jaké míry se v současné době uplatňuje vliv okolních jazyků na syntaktické bázi, jak je naznačeno v NLCF (*The Namuyi: Linguistic and Cultural Features*).

Vezmeme-li v úvahu tradiční dělení *nàmùyì* na dva dialekty podle polohy (východní a západní), pak *Sūn* a *Huáng* popisují západní dialekt, zatímco *Liú* dialekt východní. Ze srovnání dostupných materiálů je patrné, že v jazyce *nàmùyì* existují odlišné dialekty, nicméně ke stanovení jejich přesného geografického rozčlenění a jejich počtu vůbec je třeba mnohem více materiálu z více oblastí.

Obecně lze říci, že prozatím existující data, která jsou k dispozici, nejsou příliš

spolehlivá a mohou sloužit pouze jako vodítko na jaké oblasti se při získávání materiálu zaměřit. Díky těmto pracem může člověk získat rámcovou představu, jak zhruba daný jazyk zní, čímž by mohlo být zaručeno, že při event. výzkumu bude schopen rozlišit poslechem mluvčího *nàmùyì* od mluvčích jiných jazyků dané oblasti.

4.2 Metody terénního výzkumu

Pro výzkum jakéhokoliv jazyka je nutné shromáždit jazykový korpus, který by měl být co nejvěrnější. V zásadě existují dvě metody, jak lze korpus získat. Jednak metoda nepřímá (間接調查), kdy mezi průzkumníkem (investigator, 調查者) a informantem (interviewer, 被調查者、合作人) stojí ještě prostředník (internediary, 第三者), který průzkumníkovi zprostředkuje informace získané od informantů vyplněním formuláře, a ten následně odešle průzkumníkovi, který může započít s analýzou získaných materiálů, jejich tříděním a vyhodnocením. Mezi výhody nepřímé metody patří to, že tímto způsobem lze v poměrně krátkém čase získat velké množství materiálu a získat nadhled nad zkoumaným jazykem. Nevýhodou bývá problém s čistotou získaných dat, která závisí na poctivosti zprostředkovatele. To sice v praxi lze do jisté míry vyřešit vypracováním jednoznačného check-listu, kde na každou otázku je předem daný možný výběr odpovědí, nicméně takovéto formuláře lze aplikovat až poté, co člověk získal vhlad do zkoumaného jazyka a je si vědom odchylek, které se mohou vyskytnout. Dlužno dodat, že v čínském prostředí je tato metoda nevhodná a doposud ani nebyla použita. Pro jazyk *nàmùyì* toto platí tím spíše, že ve vlastním jazyce neexistuje žádná ortografie, a tak zbývá možnost zapisovat vše mezinárodní fonetickou abecedou (IPA). Mluvíci jazyka používají k zápisu buď *yìshìtīn* nebo čínských znaků, je tedy teoreticky možné vytvořit v další fázi výzkumu, kdy bude dostatečně stanoven fonologický systém, ortografii na bázi *yìshìtīn* nebo na bázi čínské fonetické abecedy *pīnyīn*, případně převzít a pro potřebu *nàmùyì* upravit již existující verzi *pīnyīn*u užívaného pro *qiángshìtīn*u nebo i *yìshìtīn*u. Pro zajímavost obě abecedy uvádím v příloze. V současné době na bázi doposud sebraných materiálů, které nejsou příliš spolehlivé, není vytvoření takového ortografie možné.

Vzhledem k tomu, že *nàmùyì* je vymírající jazyk, vytvoření poměrně jednoduchého písemného systému na bázi latinky by zajisté podpořilo používání tohoto jazyka rodilými mluvčími, navíc by byl vytvořen nástroj pro písemné zachycení prozatím pouze orálně předávané lidové slovesnosti. Zde je potřeba zvážit,

jaký systém by byl nejideálnější pro uživatele tohoto jazyka, nikoliv pro badatele. Osobně se kloním k názoru, že nejvýhodnější by bylo použít již stávající „*qiangský pīnyīn*“ ev. upravený pro potřeby *nàmùyì* a to z toho důvodu, že výuka *pīnyīn*u je v Číně povinná, a proto se mluvčí (pokud se účastní školní docházky) s pinyinem setkávají od útlého věku a to i přesto, že tato verze působí extrémně nezvykle na uživatele latinky mimo čínský jazykový okruh.

Druhou metodou je přímý výzkum (直接調查), kdy existuje přímý kontakt mezi průzkumníkem a informantem. Tuto metodu lze opět rozdělit na dvě možnosti – výzkum v rodném kraji informanta (v jazykové oblasti) a mimo rodný kraj informanta. Vzhledem k omezenému počtu mluvčích připadají v úvahu oba dva typy přímého výzkumu s tím, že prvá možnost je mnohem výhodnější, neboť informace mohou být ověřeny u dalších informantů, navíc lze výzkum přizpůsobit kulturně-společenským podmínkám, čímž jsou získané informace mnohem přesnější. Navíc lze získat povědomí o dialektické rozrůzněnosti a vhodně rozšířit základní slovní zásobu.

Prvním krokem, nicméně velice zásadním krokem po příjezdu na dané místo, je sehnání správného zdroje, tedy informanta, který bude ochoten se výzkumu účastnit a bude chápat, co se po něm vyžaduje. To předpokládá přípravu ze strany průzkumníka, který bude schopen rodilé mluvčí rozpoznat na základě charakteristických rysů. V dané chvíli lze použít materiál NLCF, kde je uveden poměrně přesný popis příslušníků *nàmùyì* (oblečení, zvyky), čímž by mělo být zaručeno, že se průzkumník dostane k relevantnímu zdroji. U *nàmùyì* je třeba počínat si velmi obezřetně, jelikož dané etnikum je řazeno mezi Tibetány a i etnonymum *nàmùyì* je v daném jazyce používáno pro všechny Tibetány.

Vzhledem k poměrné roztříštěnosti tohoto jazyka je třeba zvážit, na jakém místě se užívá prominentní forma tohoto jazyka, a je-li vůbec možné stanovit některé místo jako prominentní. Většinou bývá prominentním místem správní, ekonomické a kulturní centrum v oblasti, v tomto případě by nejspíš připadal v úvahu okres *Xīchāng*. Situace jazyka *nàmùyì* je o to složitější, že je (na základě dosavadních výzkumů) poměrně dost ovlivněn okolními jazyky, tedy čínštinou, *yištinou* a

případně tibetštinou. Při analýze získaných materiálů je tento aspekt rovněž nutno brát v potaz.

Nejvhodnějším by za dané situace byl dlouhodobý terénní výzkum v délce alespoň půl roku, během kterého by se průzkumník plně zapojil do tamního života a na jedné straně sbíral potřebné materiály a na straně druhé se učil daný jazyk. Samozřejmě pro tento účel musí průzkumník získat důvěru místního obyvatelstva a podporu místních orgánů.

Pro ucelený vhled do daného jazyka je třeba získat jazykový materiál od více lidí tak, aby bylo pokryto co nejširší spektrum mluvčích (staří, mladí; ženy, muži; pastevci, zemědělci ad.). V ideálním případě by informant měl splňovat následující kritéria: měl by mít čistou výslovnost a vyjadřovat se velmi přesně. Zároveň v době výzkumu nesmí být nemocný, aby např. nachlazení neovlivňovalo výslovnost. Pohlaví, zaměstnání, spol. vrstva jsou až druhotně důležité aspekty, zpočátku je ideální člověk ve středním věku nebo člověk starší. Daný jazyk by měl být jeho mateřský a nejlépe, pokud oba dva rodiče pocházejí z dané oblasti. Od doby, kdy se naučil mluvit, by měl mluvit čistou formou místního dialektu (basilect, 本地话) a pokud bydlel mimo oblast, pak nejlépe v místě, kde se mluví odlišným jazykem, v tomto případě je vyloučeno ovlivnění druhým dialektem. Měl by mít vzdělání středoškolské nebo vyšší, neboť čím vyšší kulturní úroveň, tím lépe informant chápe, co se po něm vyžaduje, což šetří čas. Nejlépe by se mělo jednat o člověka hovorného a dokonale obeznámeného s místní kulturou, aby byl schopen dodat další informace o jazyce a kulturní background.

Co se týče časové posloupnosti, nejprve je vhodné věnovat se převážně výzkumu výslovnosti a teprve poté přenést těžiště výzkumu na slovní zásobu a nakonec gramatiku. Při získávání informací lze užít následující metody:

1) způsob překladu – nechat informanta přeložit výrazy z čínštiny či sousedního jazyka; je potřeba si dát pozor, aby nedocházelo k průniku slov z čínštiny nebo dotyčného jazyka. Tomu se dá vyhnout druhou metodou:

2) způsob popisu dané věci – zeptat se nepřímou, tedy např. ptáme-li se na dveře, zeptat se, jak se řekne otvor ve stěně, kterým se vchází a vychází apod.

3) ukázáním na danou věc a otázkou, jak se to řekne (vhodné např. pro části lidského těla, nástroje atd), lze i z obrázků. Tímto se dá vyhnout chybám, kdy mluvčí chápe čínský znak jinak než je význam v obecně srozumitelné řeči.

4) příkladové věty – nechat si přeložit celou větu.

5) metoda nechat informanta volně mluvit o něčem – vhodné např. pro získávání specifické slovní zásoby.

Výzkum gramatiky je vhodné provádět na základě fonetiky a slovní zásoby. Nejprve je tedy nutné zvládnout fonetiku a základní slovní zásobu daného dialektu. Výzkumu gramatiky lze provádět dvěma způsoby, jednak srovnáním, kdy se zjišťují rozdíly mezi gramatikou dvou jazyků a jednak analýzou nashromážděného korpusu. Vzhledem k povaze jazyka *nàmùyì* bych doporučoval srovnání mezi gramatikou *qiangštiny*, *yíštiny*, čínštiny.

Jazykové prameny bývají obvykle čtyři, a to přirozená řeč, lidová slovesnost, média, písemné prameny. V případě *nàmùyì* existují pouze dva první prameny, tj. přirozená řeč a lidová slovesnost (příslloví, hádanky, písně, jazykolamy, pověsti, legendy, opera apod.).

5. ZÁVĚR

Zhodnocení pramenů a případné směřování dalšího výzkumu jsem shrnul v předcházejících kapitolách, proto bych si na tomto místě předně dovolil poděkovat všem, kteří svou pomocí přispěli ke vzniku této práce, ať už přímým nebo nepřímým poskytnutím materiálů nebo radou, zejména tedy vedoucí své práce Veronice Zikmundové, dále Davidu Sehnalovi a Lukáši Zádrapovi.

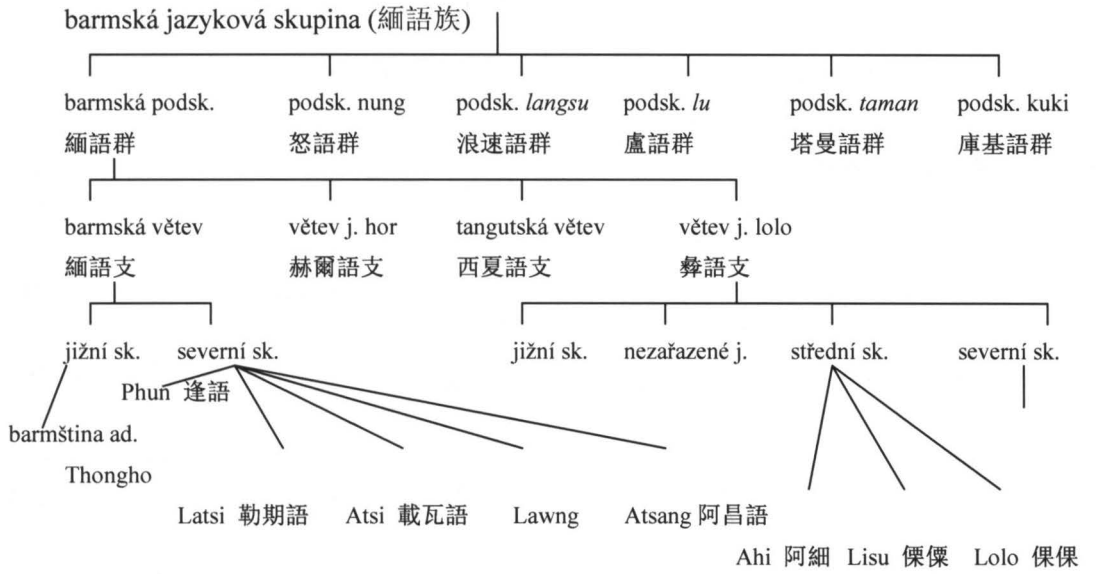
Byl jsem trochu překvapen nejednotností jednotlivých materiálů, kterou jsem v tak velké míře nepředpokládal, což je umocněno ještě tím, že západní autoři s výsledky čínských badatelů většinou pracují a příklady z jazyka *nàmùyì*, ať je jejich pravdivost více či méně zjevná, se vyskytují v hodně pracech. Netvrdím, že čínští autoři se musí nutně vždy mýlit, nicméně z mého pohledu nevzbuzují příliš velkou důvěru a je třeba k těmto materiálům přistupovat s velkou opatrností a ověřovat si jejich pravdivost. Na druhé straně je třeba vzít v úvahu, že již proběhl ucelený výzkum jiných tibeto-barmských jazyků jako je *qiangština*, tibetština, *yiština* apod., takže příklady z jazyka *namuyi* v pracech západních autorů popisovanou skutečnost spíše dokreslují než aby na těchto příkladech stála podstatná část argumentace. Zejména v oblasti gramatiky zůstávají všechny kapitoly otevřené a v současné době není možné učinit téměř žádný závěr (např. není vůbec jasné, zdali se v *nàmùyì* vyskytuje ergativ, anti-ergativ nebo oboje, neboť každý autor uvádí jiný systém pádových partikulí; podobně vidočasové vztahy u sloves jsou velkou neznámou).

Proto nezbývá než pustit se do dalšího výzkumu, který by mohl výrazně napomoci k zachování tohoto velice zajímavého jazyka pro budoucí generace a možná i zabránit jeho vymření.

6. PŘÍLOHY

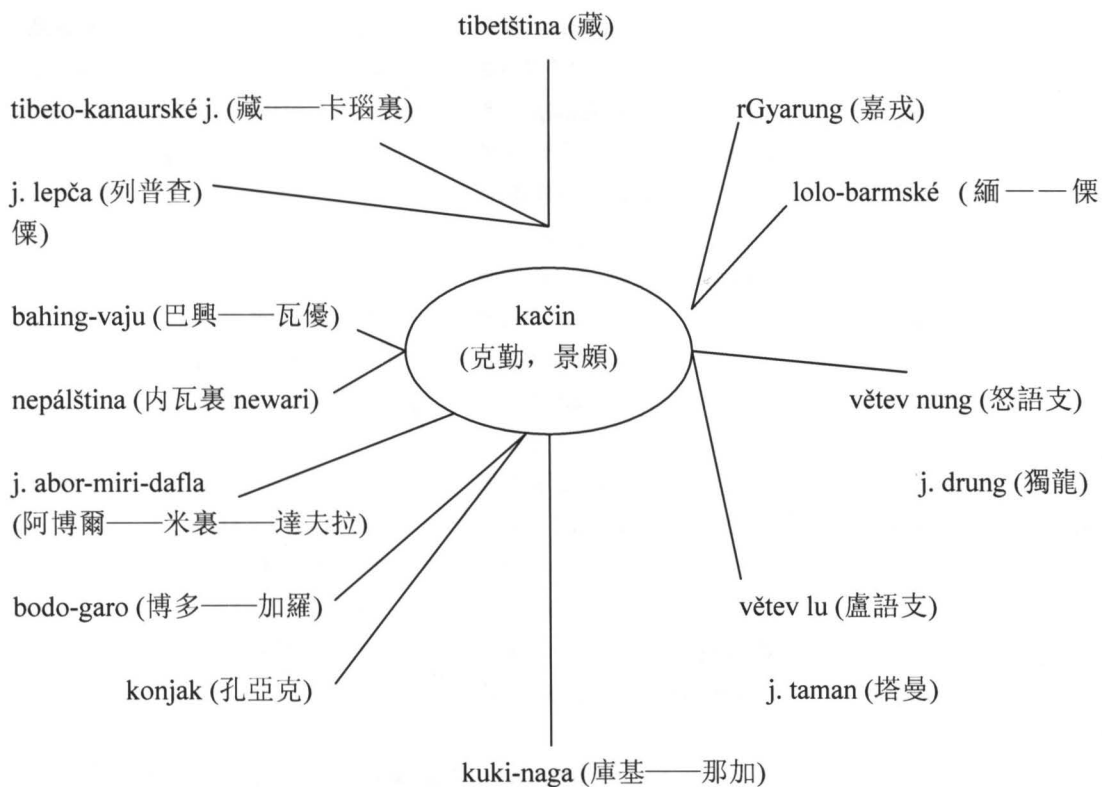
Příloha 1.

ROZDĚLENÍ BARMSKÉ A TIBETSKÉ JAZ. SKUPINY DLE R. SCHAFERA

Příloha 2.

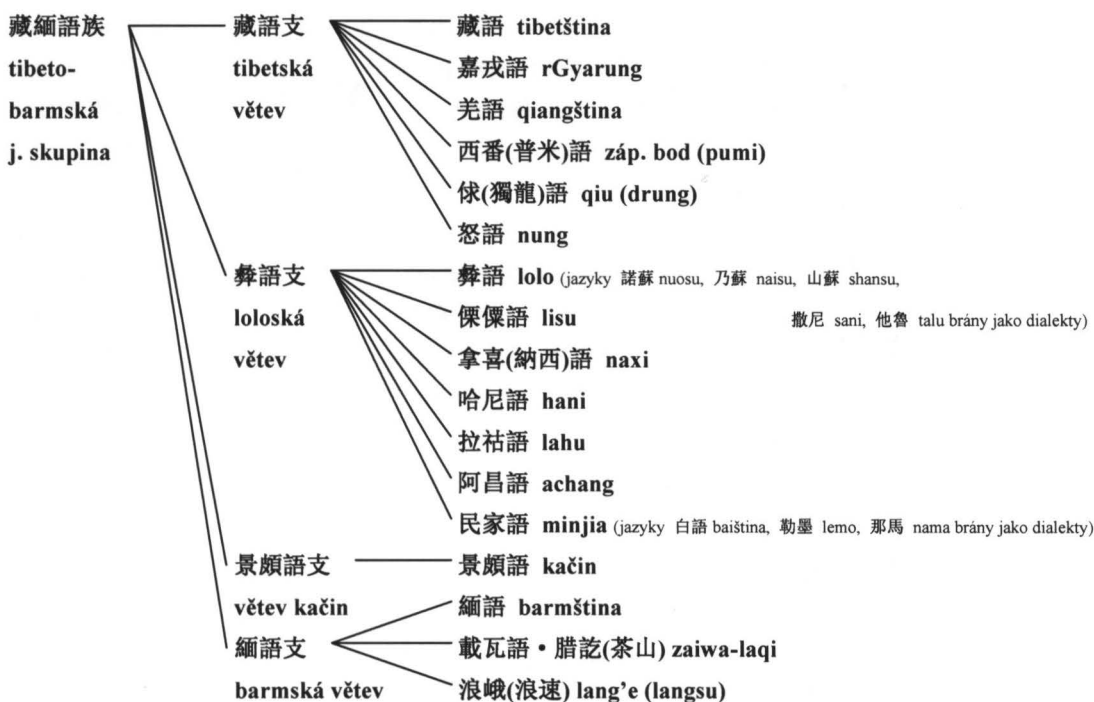
ROZDĚLENÍ TIBETO-BARMSKÉ JAZ. SKUPINY DLE P. BENEDICTA

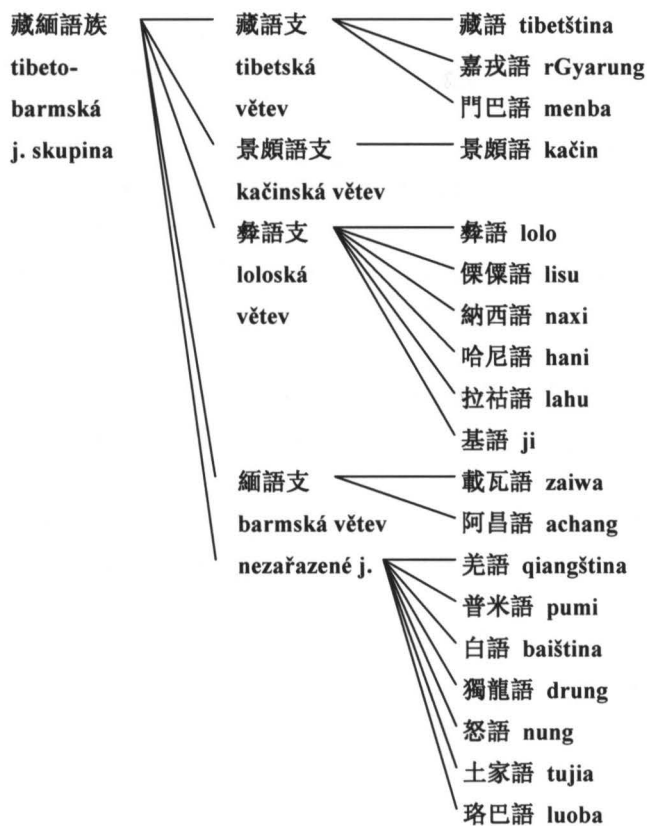
Příloha 3.

ROZDĚLENÍ TIBETO-BARMSKÉ JAZ. SKUPINY

1. 羅常培 Luo Changpei a 傅懋勤 Fu Maoqin

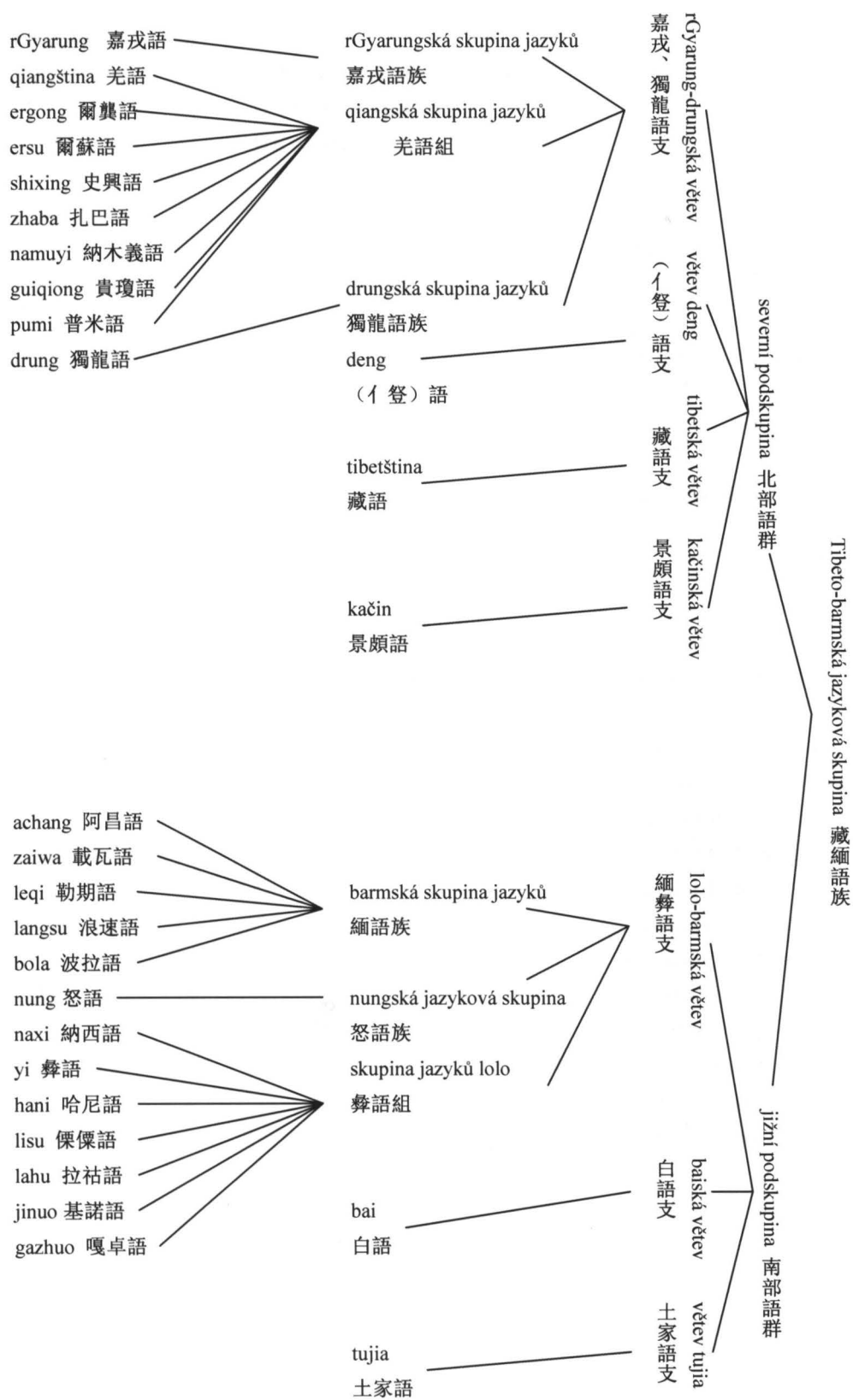

2. 馬學良 Ma Xueliang a 戴慶厦 Dai Qingxia

Příloha 4.

ROZDĚLENÍ TIBETO-BARMSKÉ JAZ. SKUPINY PODLE RCTBS

Příloha 5.

ROZDĚLENÍ TIBETO-BARMSKÉ JAZ. SKUPINY PODLE SERVERU ETHNOLOGUE

Tibeto-barmské jazyky	1) Bai			
	2) Himalájské jazyky			
	3) Jingpo-Konyak-Bodo			
	4) Karenské			
	5) Kuki-čin-Naga			
	6) Lolo-barmské	a) Barmské		
		b) Loloské	ba) severní	baa) Lisu bab) Samei bac) Yi
			bb) jižní	bba) Akha bbb) Jinuo bbc) Phunoi bbd) Ugong
			bc) nezařazené	
	7) Meitei			
	8) Mikir			
	9) severoassámské			
	10) Nungské			
	11) Tangutsko-qiangské	a) qiangské	aa) severní Qiangština ab) Ersu ac) Guiqiong ad) Muya ae) Namuyi af) severní Pumi ag) jižní Pumi ah) Queyu ai) jižní Qiangština aj) Shixing ak) Zhaba	
		b) rGyarong	aa) Horpa ab) Shangzhai ac) Guanyinqiao ad) Jiarong	
	12) Tujia			
	13) západní Bodo			
	14) Mru			
	15) nezařazené			

* pro detailnější rozdělení v této příloze nerozpracovaných jazykových skupin viz www.ethnologue.com

Příloha 6.

JAZYKOVÁ SITUACE MLUVČÍCH DLE SERVERU ETHNOLOGUE

jazyk	monolingvních mluvčích	další užívané jazyky	poznámky
qiangština	0	čínština, tibetština	mluvčí starší 25 let
ersu	500	čínština, yi	aktivní užití u starších lidí 10 lidí ovládá písmo shaba
guiqiong	>1000	čínština	pozitivní přístup, strach vzdělanců z vymření jazyka
muya	2000	čínština, tibetština	
pumi	1/3	čínština, tibetština, lisu, bai, naxi, yi	
namuyi	200	čínština, yi, tibetština, pumi, ersu	vzdělanější než yiové a tibeťané

Příloha 7

SLOŽENÍ SLABIK JEDNOTLIVÝCH JAZYKŮ QIANGSKÉ VĚTVE

Jazyk		Iniciály			Finály					Tóny
		jednoduché	složené	celkem	jednoduché	složené	s kodou	kody	celkem	
Qiangština	A	45	51	96	22	51	180	42	253	0
	B	40/47	24/71	64/118	10/25	19/25	15/197	2/?	44/247	6
	C	45	50	95	22	51	180	42	253	0/4-6
Queyu	A	50	143	193	17	11	8	1	36	4
	B									
	C	50	143	193	10	11	15	3	35	4
Zhaba	A	53	71	124	18	21	0	0	39	3
	B	44	9	53	20	14	0	0	34	4
	C	53	71	124	18	21	0	0	39	3
Guiqiong	A	39	13	52	24	29	0	0	53	4
	B	43	21	54	19	16	0	0	35	4
	C	41	13	54	24	29	0	0	53	4
Muya	A	42	7	49	27	16	0	0	43	5
	B									
	C	42	7	49	27	16	0	0	43	5
Pumi	A	46	8	54	24	32	0	0	56	3
	B									
	C	46	8	54	24	32	0	0	56	3
Ersu	A	41	22	63	27	23	0	0	50	3
	B	42	32	74	17	23	0	0	40	2
	C									
Namujština	A	42	23	65	23	19	0	0	42	4
	B	42	23	65	23	19	0	0	42	4
	C	42	23	65	19	20	4	1	43	4
Shixing	A	52	6	58	21	27	0	0	48	4
	B	52	6	58	21	27	0	0	48	4
	C	43	6	49	22	16	0	0	38	4

A: ATBL

B: ZMYC

C: ASTL

Příloha 8

UKAZOVACÍ ZÁJMENA QIANGSKÝCH JAZYKŮ

jazyk	ukazovací zájmena			zájmeno 3. os.
	blízké (toto)	středně vzdálené	vzdálené (tamto)	
Muya	ɛ ⁵³ tsə ³³		wɛ ²⁴ tsə ³³	ɛ ⁵³ tsə ³³ , wɛ ²⁴ tsə ³³
Guiqiong	t'ɛ ⁵⁵		a ³³ t'ɛ ⁵⁵	t'ɛ ⁵⁵
Ersu	t'ɛ ⁵⁵	a ³³ t'ɛ ⁵⁵	a ³⁵ t'ɛ ⁵⁵	t'ɛ ⁵⁵
Qiangština	tse:		t'ɛ:	t'ɛ:
Queyu	tʃ ⁵⁵		tse ¹³	pa ¹³
Zhaba	kə ³³ zə ⁵⁵		ŋə ⁵⁵ zə ⁵⁵	ŋə ⁵⁵ zə ⁵⁵ , t ə ⁵⁵ zə ⁵⁵
pumi	t'i ¹³	di ¹³	st'ie ¹³	tə ⁵⁵ gɯ ⁵⁵
shixing	he ³³ rɿ ⁵⁵		t'ɛ ⁵⁵ rɿ ⁵⁵	t'i ⁵⁵
namuyi	tɛ ⁵⁵	he ¹³	tʂə ³³	tɕ'i ⁵⁵

Příloha 9

OBECNÉ NUMERATIVY QIANGSKÝCH JAZYKŮ

jazyk	kulaté věci	dlouhé věci	placaté věci
qiangština	(a) ə	(a) ra	(e) pie
queyu	(tu ⁵⁵) ro ³¹	(tu ⁵⁵) tʃə ⁵⁵	(tu ⁵⁵) ʂpe ⁵⁵
zhaba	(tɛ ⁵⁵) i ⁵⁵	(tɛ ⁵⁵) tɕy ⁵⁵	(tɛ ⁵⁵) pa ⁵⁵

* v závorce je uvedena číslovka jedna

Příloha 10

PÁDY V QIANGŠTINĚ

- genitiv ku: ɕ   tawa   čepice staršího bratra
st. bratr   (gen.)   čepice

benefaktiv ma: kə kə   ɕ   phua   k'sə   epe   tə-jije   Maminka ti ušila
máma   (agn) ty   (ben) oblečení   nový   (num)   ušila   nové oblečení.
- agentiv   χlu   kə   tɕuy   tə-ra   Orel chytil kuře.
orel   (agn)   kuře   chytil

instrumentál t'ɛ: ɕuatʂa   kə   tsə   tɕ'ə   Pije vodu miskou.
on   miska   (ins) voda   pít
- objektiv   qa   kə   ʂə   asa   kə-ra   Ptám se tě na jednu otázku.
já   ty   (obj)   (num)   ptát se
- lokativ   qas   ata   bɿɿɿa   zɛ   Na stěně je moucha.
zed' (lok)   moucha   existovat
- egresiv   ʂqun.u   kə   pɛtɕiŋ   epe   nəs   tɕ'ɛ   Jak dlouho to trvá
Maoxian   (egr) Peking   dorazit   kolik dní   potřebovat   z Maoxianu do Pekingu?
qa   k'ɛ'ɕa   kə   tsa   tɕɛ-zɛ   Od srpna budu pořád zde.
já   srpen   (egr)   zde   stále budu

6. ekvativ kə qa s ho dzup bɛ-n *Jsem o 10 let starší než ty.*
já ty (ekv) 10 let starý
7. komitativ tɕj tsuʂpu tiezen ɲa ququa kə-ʂa *Pojďme všichni bojovat*
my všichni nepřítel (kom) bojovat pojďme *s nepřítelem!*
- * v qiangštině funguje partikule komitativu /ɲa/ rovněž jako spojka „a“:
ba: ɲa ma: tɕu: ta zɛ *Táta a máma jsou doma.*
táta a máma domov (lok) být
8. delimitativ qa mə χtʂuəp tɕe me-le *Mému ml. bratrovi je jen 6 let.*
já ml. bratr 6 let (del) (záp)-mít

Příloha 11

SMĚROVÉ MODIFIKACE V QIANGSKÝCH JAZYCÍCH

jazyk	qiangština	ersu	muya	pumi	shixing	queyu	zhaba	guiqiong	namuyi
modifikací	9	8	8	6	6	5	5	5	3
nahoru	tə	de ⁵⁵	tə	tə ⁵⁵	dʒi ³³	ɾɿ ¹³	ə ⁵⁵	t'u ³³	lo ³³
dolu	a	ne ⁵⁵	nɛ	nə ¹³	mie ³³	lə ⁵⁵	a ³³	mi ³³	mi ³³
proti proudu	nə	k'e ⁵⁵	ɣə	(tə ⁵⁵)	(dʒi ³³)	(ɾɿ ¹³)	kə ⁵⁵	(ji ³³)	
po proudu	sə	ŋe ⁵⁵	fiæ	(nə ¹³)	(mie ³³)	(lə ⁵⁵)	ŋə ⁵⁵	(wu ³³)	
dovnitř	kə	(k'e ⁵⁵)	(ɣə)	xə ¹³	q'o ³³	ku ⁵⁵	(kə ⁵⁵)		
ven	ha	(ŋe ⁵⁵)	(fiæ)	k'ə ¹³	by ³³	ɣu ¹³	(ŋə ⁵⁵)		
sem	dzə		ŋgə	də ¹³	lie ³³			ji ³³	
tam	t'a	t'e ⁵⁵	t'e	t'ə ¹³	tɕ'i ³³	tə ⁵⁵	tə ⁵⁵	wu ³³	
k hoře		k'uar ³³							
k řece		ŋuar ³³							
dozadu		ɲu ⁵⁵						ta ¹³	
dokola			rə						
neurčitě	da		k'ə						
horizontálně									tɕ'i ³³

Příloha 12

SROVNÁNÍ MODIFIKÁTORŮ SMĚRU SE JMÉNY MÍSTA V QIANGŠTINĚ A MUYA

qiangština	nahoru	dolu	proti proudu	po proudu	k hoře	k vodě
jméno místa	ti:q	qəli	ɲutʂ'a	k'ʂəŋ'a	kuəŋ'a	t'iutʂ'a
modifikátor	tə-	a-	ɲu-	sə-	kuə-	t'iu-
muya	nahoru	dolu	proti proudu	po proudu	sem	tam
jméno místa	tə ⁵³ jə ³³	nə ⁵³ jə ³³	ɣə ⁵³ jə ³³	fiæ ²⁴ jə ³³	t'ə ⁵³ jə ³³	ŋgə ²⁴ jə ³³
modifikátor	tə-	nɛ-	ɣə (kə-)	fiæ- (ji-)	t'e-	ŋgə- (ŋg ə-)

Příloha 13a

LOKATIVY V NAMUYI

česky	ATBL	ZMYC
směr	tʃuo ³¹	
východ	ʃæ ³¹ tʃuo ³¹	ʃa ³³ tʃu ³³
jih		
západ	ni ³¹ tʃuo ³¹	ni ³³ tʃu ³³
sever		
uprostřed	qæ ³¹ dzu ⁵⁵	qe ³³ dzu ⁵⁵
vedle	fiæ ³³ pæ ³¹	fiæ ³³ pæ ³³
vlevo	ja ³³ ta ³¹	ja ³³ ta ³³
vpravo	ja ³³ næ ³¹	ja ³³ na ³³
vepředu	t'a ³³ kuo ⁵⁵	t'a ³³ yo ⁵⁵
vzadu	gu ⁵⁵ nu ⁵⁵	gu ⁵⁵ nu ⁵⁵
venku	dzæ ⁵⁵ kæ ⁵³	gu ³³ nu ³³
uvnitř	quo ³³ luo ³¹	qo ³³ lo ³³
v okolí	ka ⁵⁵ ka ⁵⁵	
v blízkosti	ʔæ ³¹ ndzu ⁵⁵	
horní část	kuo ⁵⁵ pa ⁵⁵	
dolní část	mæ ³³ ku ³¹	
na (stole)	læ ³³ kæ ³¹	le ³³ ge ³⁵
pod (stolem)	k'ə ⁵³ ə ³¹	mi ³³ ge ³⁵
v (nebi)	tʃu ³¹ xuæ ³⁵	
pod (nebem)	k'ə ⁵³ ə ³¹	
na (stěně)	tʃ'æ ³³ dæ ³¹	
na (střeše)	kuo ⁵⁵ pa ⁵⁵ dæ ⁵³	
pod (horou)	t'æ ⁵⁵ k'u ⁵³	
nahoru	tuo ³³ tuo ⁵⁵	
dolu	ntʃ'ɿ ⁵⁵ ntʃ'ɿ ⁵⁵	
výše	læ ³³ kæ ³¹	
níže	mi ³³ dæ ³⁵	
horní pol. těla	luo ³¹ tæ ³⁵	
dolní pol. těla	mi ³¹ tæ ³⁵	

Příloha 14.

QIANGSKÝ PINYIN

b	/p/	z	/ts/	d	/t/	zh	/tʃ/	j	/tɕ/	g	/k/	kv	/q/		
p	/pʰ/	c	/tsʰ/	t	/tʰ/	ch	/tʃʰ/	q	/tɕʰ/	k	/kʰ/	kh	/qʰ/		
bb	/b/	zz	/dʒ/	dd	/d/	dh	/dz/	jj	/dʒ/	gg	/g/				
m	/m/	s	/s/	n	/n/	sh	/ʃ/	ny	/ɲ/	ng	/ŋ/				
f	/f/	ss	/z/	l	/l/	rr	/z/	x	/ç/	h	/x/	v	/χ/	hv	/h/
w	/w/			lh	/ʎ/			xx	/ʒ/	hh	/ɣ/	vv	/ʂ/	vh	/ʃ/
								y	/j/						

i	/i/	ea	/e/	ae	/æ/	e	/ə/	a	/a/	o	/o/	u	/u/	ui	/y/
ii	/i:/	eea	/e:/	aae	/æ:/	ee	/ə:/	aa	/a:/	oo	/o:/	uu	/u:/	uui	/y:/
ir		ear	/eʰ/	aer	/æʰ/	er	/əʰ/	ar	/aʰ/	or	/oʰ/	ur	/uʰ/		
				aaer	/æʰ:/			aar	/aʰ:/			uur	/uʰ:/		
inn	/i/											unn	/ü/		
				aernn	/æʰ/			arnn	/aʰ/			urnn	/ü/		
				aaernn	/æʰ:/										

YISKÝ PINYIN

b	/p/	d	/t/	z	/ts/	zh	/tʃ/	g	/k/	j	/tɕ/
p	/pʰ/	t	/tʰ/	c	/tsʰ/	ch	/tʃʰ/	k	/kʰ/	q	/tɕʰ/
bb	/b/	dd	/d/	zz	/dʒ/	rr	/dz/	gg	/g/	jj	/dʒ/
nb	/mb/	nd	/nd/	nz	/ndʒ/	nr	/ndz/	mg	/ŋg/	nj	/ndʒ/
hm	/m/	hn	/n/	s	/s/	sh	/ʃ/	hx	/h/	ny	/ɲ/
m	/m/	n	/n/	ss	/z/	r	/z/	ng	/ŋ/	z	/ç/
f	/f/	hl	/l/					h	/x/	y	/ʒ/
v	/v/	l	/l/					w	/ɣ/		

i	ie	a	uo	o	e	u	ur	y	yr
i	e	a	ɔ	o	u	u	u	ɿ	ɿ

Tóny: 55: -t

44: -x

33:

21: -p

7. SEZNAM PRAMENŮ A POUŽITÉ LITERATURY

ATBL

Huang, Bufan, ed.: A Tibeto-Burman Lexicon; Zhongyang Minzu Xueyuan Chubanshe, Beijing 1992

黃布凡:《藏緬語族語言詞彙》;中央民族學院出版社,北京,1992

Ethnologue

Gordon, Raymond G, Jr., ed.: Ethnologue: Languages of the World, Fifteenth edition. Dallas, Tex.: SIL International. Online verze: <http://www.ethnologue.com/>

ISTL

Ma, Xueliang, ed.: An Introduction to Sino-Tibetan Languages; Minzu Chubanshe, Beijing 2003

馬學良:《漢藏語概論》;民族出版社,北京,2003

NLCF

Libu, Lakhi, Hefright, Brook, Stuart, Kevin: The Namuyi: Linguistic and Cultural Features; Asian Folklore Studies, Vol. 66, 2007

RCTBS

Ma, Xueliang, Hu, Tan, Dai, Qingxia, Huang, Bufan, Fu, Ailan: Recent Contributions to Tibeto-Burman Studies; The CUN Press, Beijing 1994

馬學良、胡坦、戴慶廈、黃布凡、傅愛蘭:《藏緬語新論》;中央民族學院出版社,北京,1994

ZMYC

Xu, Jufang, ed.: Zang-Mianyu Yuyin he Cihui; Zhongguo Shehui Kexue Chubanshe, 1991

徐菊芳:《藏緬語語音和詞彙》;中國社會科學出版社,1991

Chen, Qiguang: Yuyan Diaocha, Zhongyang Minzu Daxue Chubanshe, 1998

陳其光:《語言調查》,中央民族大學出版社,1998

Chirkova, Katia: The Stress and Tone Continuum in Shixing; 2006

<http://crlao.ehess.fr/document.php?id=490>

Crystal, David: The Cambridge Encyclopedia of Language, 2nd. edition, Cambridge University Press 1997

Huang, Bufan, Zhou, Facheng: Qiangyu Yanjiu, Sichuan Renmin Chubanshe, 2006

黃布凡、周發成:《羌語研究》,四川人民出版社,1996

Jacques, Guillaume: 西方漢藏語研究簡介 *Xifang Han-Zangyu Yanjiu Jianjie*,

<http://xiang.free.fr/hanzangyupuxishu.htm>

LaPolla, Randy J.: Anti-ergative Marking in Tibeto-Burman, *Linguistics of the Tibeto-Burman Area*, Vol. 15:1, Taipei, 1992

LaPolla, Randy J.: On the Development of Case Marking Morphology in Tibeto-Burman, City University of Hongkong

LaPolla, Randy J.: Overview of Sino-Tibetan Morphosyntax, City University of Hongkong
<http://www.latrobe.edu.au/linguistics/staff/Data/LaPolla/PublicationItems/Papers/STMS.pdf>

Liu, Huiqiang: Luoguodi Namuyi, in *Linguistic Research* 2, s. 185 – 198, 1996
 劉輝強:《鑼鍋底納木依語》, 語言研究 2, 1996

Matisoff, James A.: Handbook of Proto-Tibeto-Burman: System and Philosophy of Sino-Tibetan Reconstruction, University of California Press, 2003

Matisoff, James: STEDT, Description of the Sino-tibetan Language Family,
<http://stedt.berkeley.edu/html/STfamily.html>

Sun, Hongkai: On Language of the Qiangic Branch in Tibeto-Burman, *Language and Linguistic* 2.1 157-181, 2001

孫宏開:《論藏緬語族中的羌語支語言》, *Language and Linguistic* 2.1

You, Rujie: Hanyu Fangyanxue Daolun, Shanghai Jiaoyu Chubanshe, 2000
 游汝傑:《漢語方言學導論》, 上海教育出版社, 2000

Zhu Wenxu, Munai Reha, Chen Guoguang: Yiyu Jichu Jiaocheng, Zhongyang Minzu Daxue Chubanshe, 2006

朱文旭、木乃熱哈、陳國光:《彝語基礎教程》, 中央民族大學出版社, 2006